Studia i Materiały

Materiały i Sprawozdania
Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego
Tom XXV
Rzeszów 2004

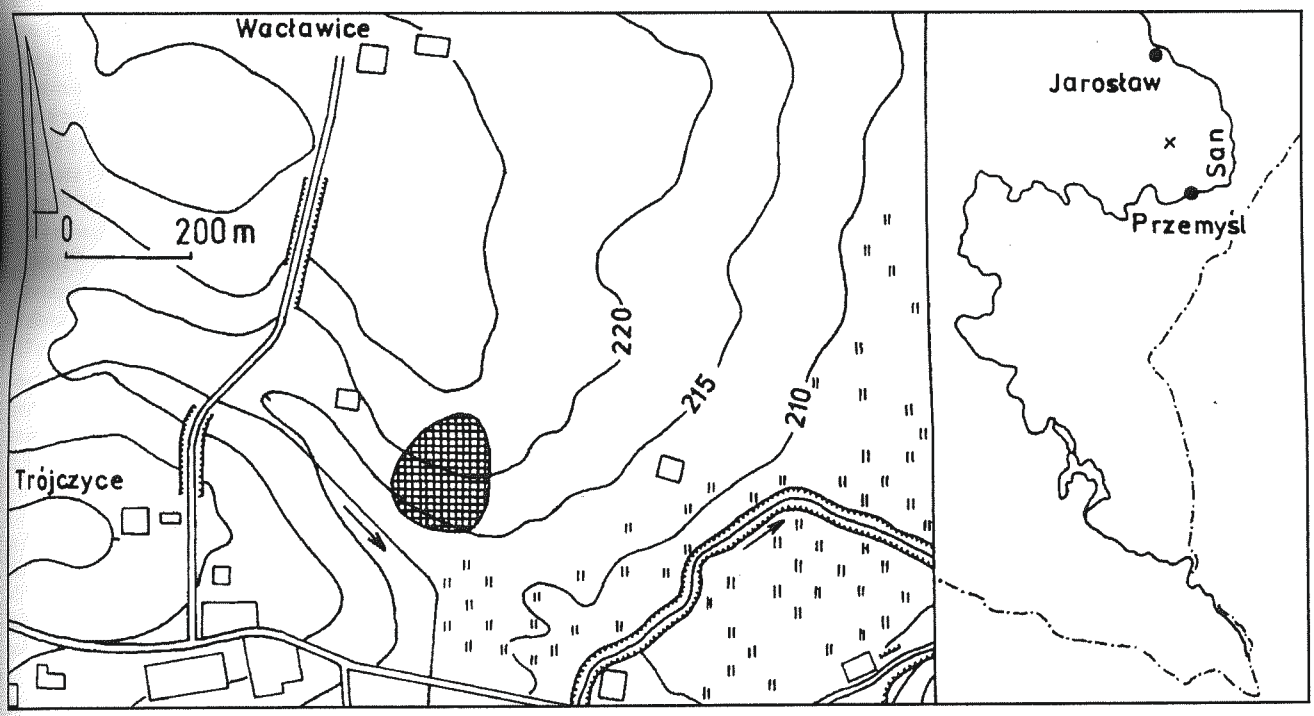
Wojciech Poradyło

Cmentarzysko ludności kultury przeworskiej w Trójczycach w powiecie przemyskim

Informację o cmentarzysku w Trójczycach przekazał do Muzeum Ziemi Przemyskiej w roku 1967 Pan Karol Nykiel z Wacławic, który wyorywał na swoim polu gliniane naczynia z przepalonymi kośćmi wewnątrz, przęśliki i żelazne noże. Część z zebranych przez siebie zabytków Pan K. Nykiel ofiarował przemyskiemu muzeum (m.in. tabl. XI, 18, 23–25). Mając na uwadze zaawansowany proces niszczenia cmentarzyska, głównie na skutek głębokiej orki, w październiku 1967 roku zostały podjęte na stanowisku badania wykopaliskowe, którymi kierował mgr Andrzej Koperski[1]. Z przerwami kontynuowano je do roku 1974. Dokumentację i materiał z wykopalisk złożono w Muzeum Ziemi Przemyskiej w Przemyślu.

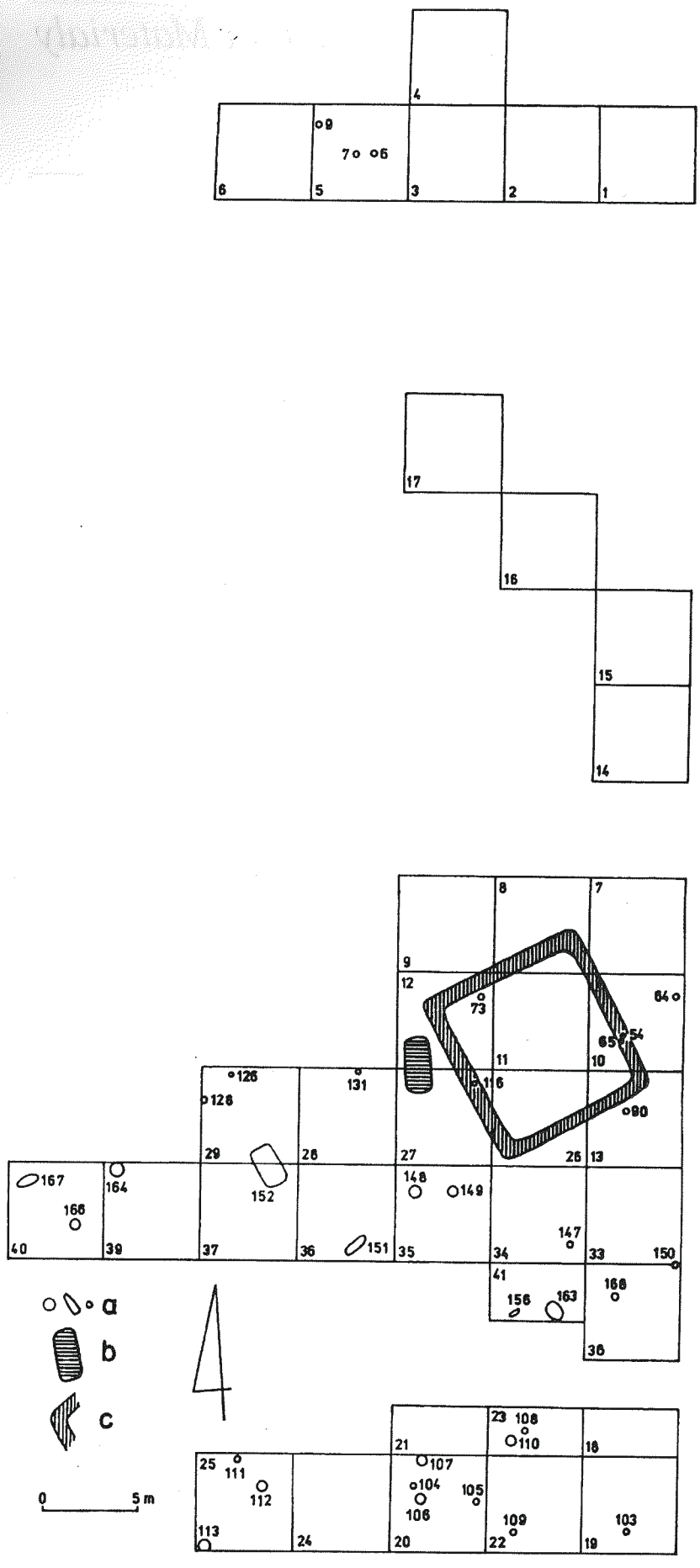
Cmentarzysko, zewidencjonowane jako stanowisko nr 1 w Trójczycach, gm. Orły, pow. przemyski, położone jest w północno-wschodniej części wsi, po prawej stronie drogi do miejscowości Zabłotce. Zajmuje łagodnie opadającą, lewobrzeżną terasę nadzalewową rzeki Rady (ryc. 1). Od południowego zachodu zasięg stanowiska ograniczony jest dolinką niewielkiego potoku, będącego dopływem Rady. Geograficznie jest to obszar wschodniej części Podgórza Rzeszowskiego (J. Kondracki 1994, s. 239–240).

W trakcie sześciu sezonów wykopaliskowych przebadano powierzchnię 965 m². Wykopy zakładano w systemie ćwiartek o powierzchni 25 m² każda. Większość z nich zlokalizowano w południowej, niższej części stanowiska

Ryc. 1. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Lokalizacja cmentarzyska
Abb. 1. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Lokalisierung der Fundstelle
Рис. 1. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. Местонахождение могильника

[1] Składam w tym miejscu podziękowania panu mgr. A. Koperskiemu za udostępnienie mi materiałów z jego wieloletnich badań w Trójczycach.

Ryc. 2. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Plan cmentarzyska kultury przeworskiej: a – groby ciałopalne, b – grób szkieletowy, c – obiekt rowkowy; cyfry w lewych, dolnych lub górnych rogach oznaczają numery poszczególnych ćwiartek

Abb. 2. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Plan des Gräberfeldes der Przeworsk – Kultur: a – Brandgräber, b – Skelettgrab, c – Rillenobjekt; Ziffer in den linken oberen oder unteren Ecken bezeichnen die Nummer der einzelnen Viertel

Рис. 2. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. План могильника пшеворской культуры: a – захоронения с трупосожжением, b – захоронение с трупоположением, c – канавкообразный объект; цифра в левом верхнем или нижнем углу обозначает номер квадрата

(ryc. 2), gdzie stwierdzono największą koncentrację grobów. Znacznie słabiej rozpoznano północną partię stanowiska. Ogółem podczas badań zadokumentowano 171 pochówków ciałopalnych. Większość z nich była bardzo silnie zniszczona. Część wyróżnionych grobów była w rzeczywistości resztkami po zniszczonych, rozwleczonych i przemieszanych pochówkach ciałopalnych. Były to skupiska przepalonych kości oraz skorup z różnych naczyń. Wśród grobów ciałopalnych występowały pochówki grupy tarnobrzeskiej oraz kultury przeworskiej. W publikacji prezentującej cmentarzysko ludności grupy tarnobrzeskiej 40 grobów uznano za pochówki kultury przeworskiej (W. Poradyło 2001a, s. 99, 83 – przypis). W trakcie przygotowywania niniejszego opracowania liczbę tę zmniejszono o siedem grobów[2], których jednoznaczne określenie przynależności kulturowej jest zdaniem autora problematyczne, głównie ze względu na występowanie w ich inwentarzach mało charakterystycznych fragmentów ceramiki. W przeciwieństwie do pochówków grupy tarnobrzeskiej, które występowały w zwartych skupiskach, groby kultury przeworskiej nie tworzyły czytelnych koncentracji, choć ich obecność wyraźnie ograniczała się do niższej, południowej strefy stanowiska (ryc. 2). Z kulturą przeworską należy ponadto łączyć odkryty i przebadany grób szkieletowy (ryc. 5), który był już przedmiotem oddzielnej publikacji (W. Poradyło 2001b), oraz tzw. obiekt rowkowy (A. Koperski 1975, s. 67–71).

MATERIAŁY

Zamieszczone w części materiałowej opisy grobów zostały przygotowane w oparciu o informacje zawarte w dziennikach wykopaliskowych oraz na podstawie dokumentacji rysunkowej z badań.

Groby 6 i 7

W obrębie ćwiartki nr 5, podczas badań prowadzonych w roku 1967, natrafiono na dwa mało zwarte skupienia ceramiki i przepalonych kości, oddalone od siebie o zaledwie 20–30 cm. Grób 6 odkryto na głębokości 20–35 cm, natomiast grób 7 na głębokości 10–20 cm. Z przeprowadzonej analizy inwentarzy wynika, że w obrębie obydwu skupisk występowały fragmenty z trzech naczyń. Dwa z nich należy łączyć z grupą tarnobrzeską, natomiast trzecie – zapewne garnek o esowatym profilu – z kulturą przeworską. Wśród przepalonych kości i skorup znaleziono żelazny grocik, fragment ostrza noża oraz żelazną blaszkę, będącą być może częścią okucia. Na podstawie przedstawionych powyżej przesłanek nie można wykluczyć, że w rzeczywistości były to dwa różne kulturowo groby, które uległy zniszczeniu i przemieszaniu.

Inwentarz:

1. Liczne fragmenty z dwóch naczyń grupy tarnobrzeskiej. 2. 40 fragmentów ceramiki pochodzących zapewne z jednego naczynia – garnka o esowatym profilu?, w tym fragmenty wyodrębnionego dna oraz ułamek brzegu; powierzchnie gładkie, ale nierówne, szarobrunatne; domieszka tłucznia ceramicznego (tabl. I, 1). 3. Żelazny grocik z ułamanym trzpieniem. Zachowana długość 3,1 cm, szerokość liścia 0,7 cm, średnica przekroju trzpienia 0,5 cm (tabl. I, 2). 4. Drobny fragment ostrza żelaznego noża. Zachowana długość 1,7 cm (tabl. I, 3). 5. Trzy wyklejone fragmenty żelaznej blaszki zagiętej na jednym końcu, o wymiarach 2,4 x 1,9 cm. Niewykluczone że jest to fragment żelaznego okucia (tabl. I, 4). 6. Przepalone kości.

Grób 9

Na głębokości 20–27 cm odkryto przepalone kości oraz fragmenty ceramiki, w większości pochodzące z partii przydennej naczynia. Materiał zabytkowy zajmował powierzchnię o średnicy około 35 cm.

Inwentarz:

1. Okruchy seledynowego szkła. 2. Grudka stopionego szkła. 3. 44 bardzo drobne fragmenty ceramiki, pochodzące zapewne z jednego naczynia; powierzchnie nierówne, wewnętrzna nieco „gruzełkowata", z obydwu stron szarobrunatne; domieszka tłucznia ceramicznego. 4. Przepalone kości.

[2] Groby: 10 i 12, 14, 79, 99, 124, 154.

Grób 54

Na głębokości około 40 cm natrafiono na mało zwarte skupisko fragmentów ceramiki, w tym partię przydenną naczynia, oraz nieliczne przepalone kości (ryc. 3).

Inwentarz:

1. Wyklejona partia przydenna oraz 8 skorup z jednego naczynia, w tym fragment zdobiony guzem; powierzchnie „gruzełkowate", bardzo nierówne, wewnętrzna ze śladami zagładzania, szarobrunatne, wewnętrzna miejscami ciemnoszara; domieszka tłucznia ceramicznego. Średnica dna 9,7 cm (tabl. I, 5). 2. 6 drobnych fragmentów oraz okruchy ceramiki z innych naczyń, przynajmniej w części związanych z grupą tarnobrzeską. 3. Przepalone kości.

Grób 64

Na głębokości 45–50 cm odkryto zwarte skupisko dużych fragmentów ceramiki, wśród których znaleziono pojedyncze przepalone kości. Materiał zabytkowy zajmował powierzchnię o wymiarach 25 x 30 cm (ryc. 3).

Inwentarz:

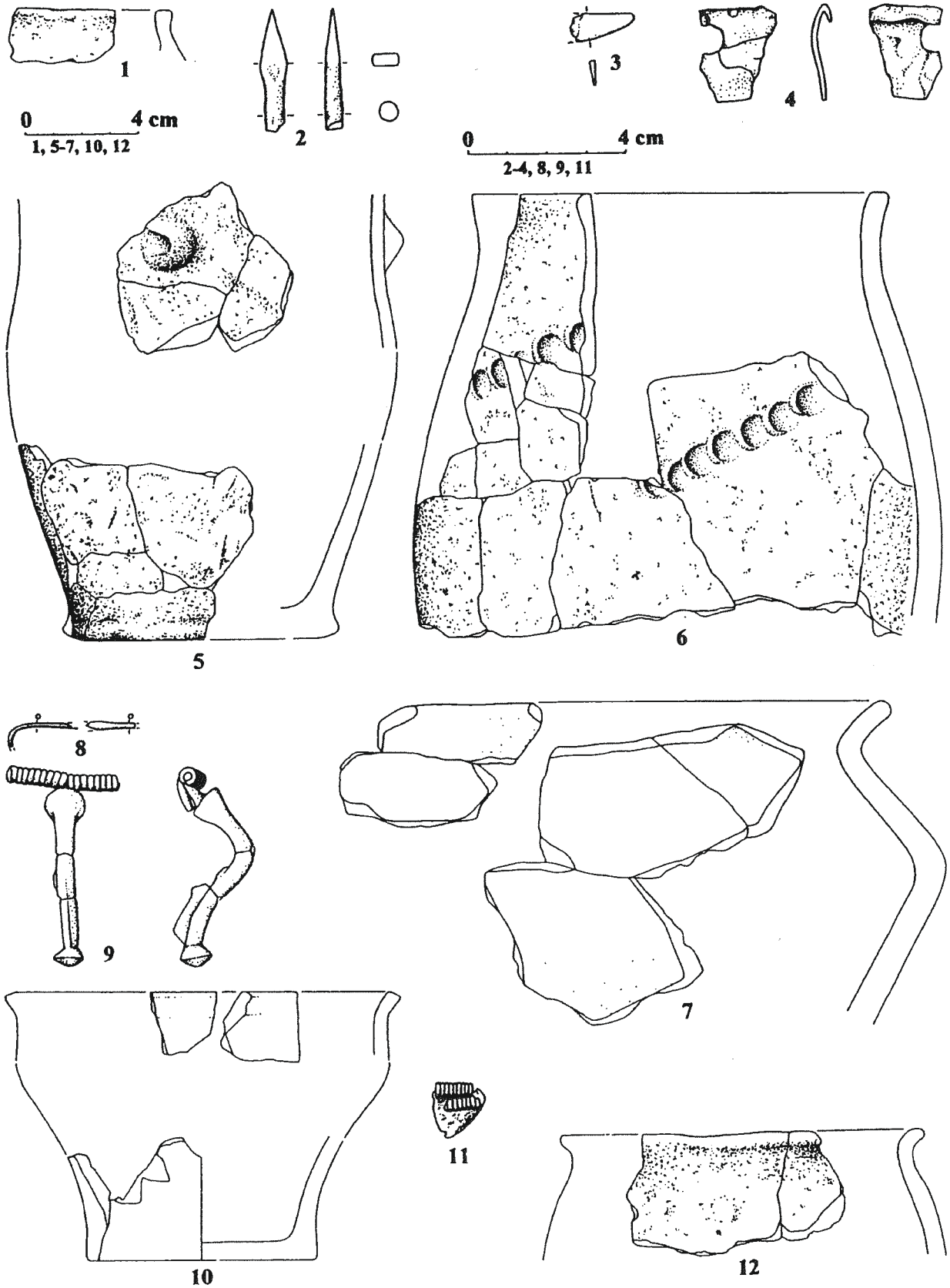
1. Fragmentarycznie zachowana górna partia garnka esowatego, zdobionego na brzuścu skośnymi ciągami dołków palcowych; powierzchnie szarobrunatne, nierówne, zewnętrzna nieco „gruzełkowata"; domieszka tłucznia ceramicznego. Średnice: brzuśca 19 cm, wylewu 15 cm (tabl. I, 6). 2. 10 fragmentów dużego naczynia o dwustożkowatym brzuścu i rozchylonym na zewnątrz brzegu; powierzchnie gładkie, szarobrunatne; domieszka piasku, miki i pojedynczych ziaren tłucznia ceramicznego (tabl. I, 7). 3. Fragment cienkościennej ceramiki; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka miki. 4. Kilka drobnych fragmentów oraz okruchy z innych naczyń. 5. Kilka przepalonych kości.

Grób 65

W wypełnisku obiektu rowkowego, na głębokości około 60–70 cm natrafiono na skupienie przepalonych kości i pojedynczych ułamków ceramiki, zajmujące powierzchnię o średnicy około 20 cm (ryc. 3).

Inwentarz:

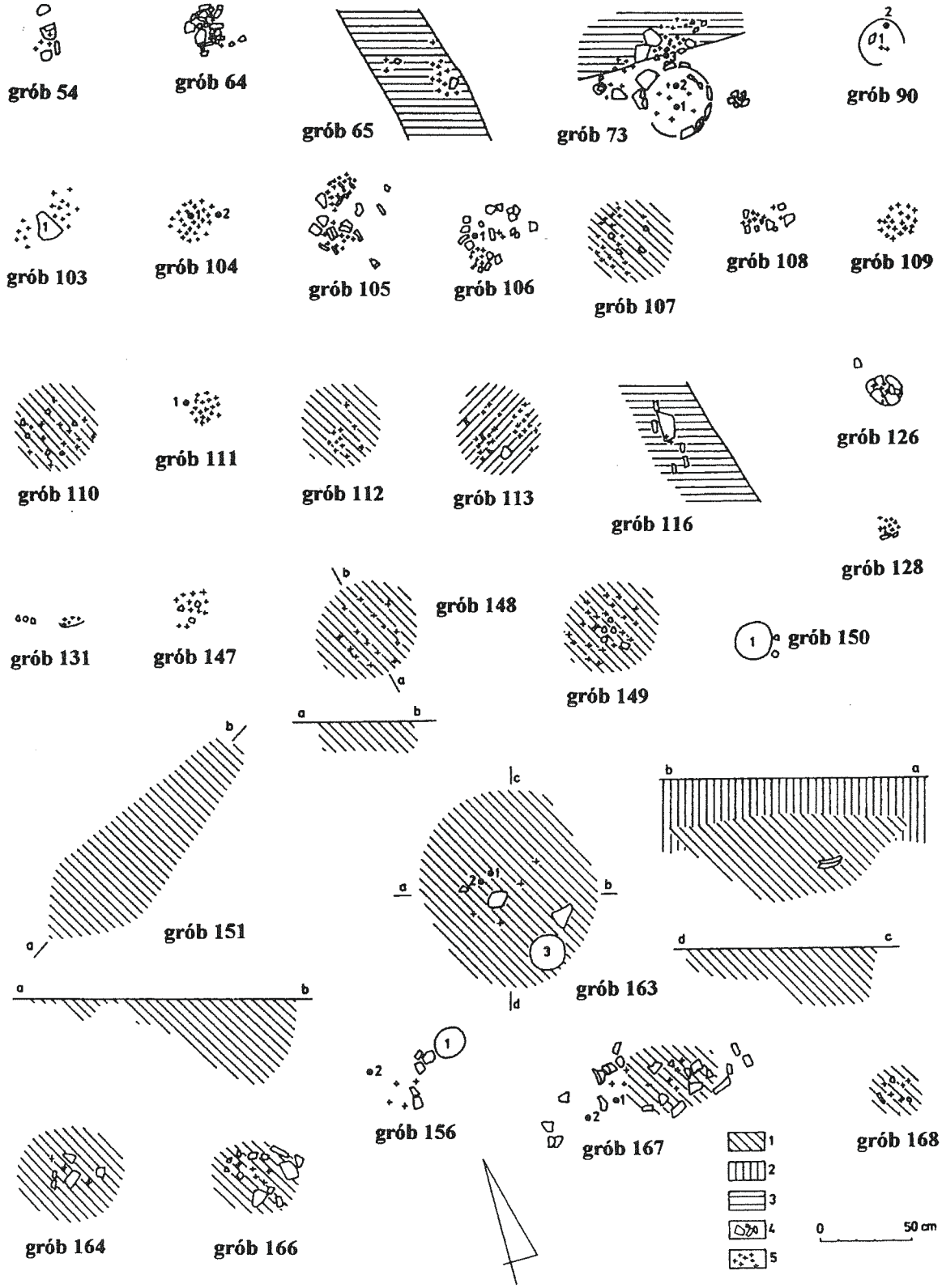
1. 6 fragmentów naczynia, na którego resztki natrafiono w grobie 54; powierzchnie „gruzełkowate", bardzo nierówne, wewnętrzna ze śladami zagładzania, szarobrunatne, wewnętrzna miejscami ciemnoszara; domieszka tłucznia ceramicznego. 2. Fragment ceramiki kultury mierzanowickiej. 3. 5 drobnych fragmentów ceramiki grupy tarnobrzeskiej. 4. Przepalone kości.

Tabl. I. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Inwentarze grobów: 6 i 7 (1–4), 54 (5), 64 (6–7), 73 (8–11), 90 (12); 2–4 – żelazo, 8, 9, 11 – brąz, pozostałe ceramika

Taf. I. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Grabinventare: 6 und 7 (1–4), 54 (5), 64 (6–7), 73 (8–11), 90 (12); 2–4 – Eisen, 8, 9, 11 – Bronze, restliche – Keramik

Табл. I. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. Инвентарь погребений: 6 и 7 (1–4), 54 (5), 64 (6–7), 73 (8–11), 90 (12); 2–4 – железо, 8, 9, 11 – бронза, остальное – керамика

Ryc. 3. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Rzuty poziome i przekroje grobów kultury przeworskiej; oznaczenia: 1 – wypełnisko jamy grobowej, 2 – humus, 3 – wypełnisko obiektu rowkowego, 4 – fragmenty ceramiki, 5 – przepalone kości

Abb. 3. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Grundrisse und Profile der Gräber der Przeworsk – Kultur; Bezeichnungen: 1 – Ausfüllung der Grabgrube, 2 – Humus, 3 – Ausfüllung des Rillenobjekts, 4 – Keramikfragmente, 5 – durchgebrannte Knochen

Рис. 3. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. Планы и разрезы погребений пшеворской культуры; условные обозначения: 1 – заполнение могильной ямы, 2 – гумус, 3 – заполнение канавкообразного объекта, 4 – фрагменты керамики, 5 – пережженные кости

Grób 73

Wśród fragmentów dużej popielnicy grupy tarnobrzeskiej przykrytej glinianym plackiem znaleziono m.in. dwa fragmenty brązowej sprężynki (nr 2 na planie grobu) oraz kilkanaście ułamków z niewielkiego naczynia kultury przeworskiej. Nieznacznie na północ od popielnicy, na głębokości 45 cm natrafiono natomiast na fragmentarycznie zachowaną brązową zapinkę (nr 3 na planie grobu). Materiał zabytkowy występował na głębokości 30–43 cm. Na podstawie analizy dokumentacji, można sądzić, że najprawdopodobniej grób popielnicowy grupy tarnobrzeskiej został zniszczony przez młodszy pochówek kultury przeworskiej (ryc. 3).

Inwentarz:

1. Fragmentarycznie zachowane, duże naczynie wazowate (popielnica) grupy tarnobrzeskiej oraz nakrywający je gliniany placek. 2. Brązowa szpila o główce rozklepanej i zwiniętej w uszko (grupa tarnobrzeska) – numer 1 na planie grobu. 3. Fragmentarycznie zachowana, brązowa zapinka z guzkiem na główce i nóżce oraz z wielozwojową sprężyną, należąca do 7 serii V grupy Almgrena. Długość zapinki 5 cm (tabl. I, 8–9). 4. 13 fragmentów naczynia typu czarka; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku. Średnice: dna 8 cm, brzuśca około 12 cm, wylewu 14 cm (tabl. I, 10). 5. Dwa fragmenty kilkuzwojowej, brązowej sprężyny, połączonej na skutek działania ognia z kawałkiem przepalonej kości. Długość fragmentów: 1 cm i 0,9 cm (tabl. I, 11). 6. Przepalone kości.

Grób 90

Na głębokości około 30 cm natrafiono na duże fragmenty ceramiki, układające się częściowo w zarys naczynia (nr 1 na planie grobu). W jego wnętrzu występowały przepalone kości, wśród których na głębokości 30 cm znaleziono gliniany przęślik – nr 2 na planie grobu (ryc. 3).

Inwentarz:

1. Wyklejone fragmenty brzegowe garnka o esowatym profilu; powierzchnie nierówne, nieco „gruzełkowate", szarobrunatne; domieszka tłucznia kamiennego. Średnica wylewu 13 cm (tabl. I, 12). 2. Wyklejone fragmenty brzegowe garnka jajowatego, zdobionego pod krawędzią wylewu dołkami palcowymi; powierzchnie gładkie, szarobrunatne; domieszka tłucznia ceramicznego. Średnica wylewu 19 cm (tabl. II, 1). 3. Płaski przęślik gliniany, zdobiony koncentrycznymi nacięciami z obydwu stron przy otworze; powierzchnia nieco szorstka, szarobrunatna; domieszka tłucznia ceramicznego i miki. Średnica przęślika 5,2 cm, wysokość 1,8 cm (tabl. II, 2). 4. 14 ułamków ceramiki, w tym trzy wyklejone w duży fragment brzuśca, być może pochodzących z naczyń opisanych w punkcie 2 i 3; powierzchnie nierówne, szarobrunatne; domieszka tłucznia ceramicznego. 5. 18 drobnych fragmentów zapewne z jednego naczynia, w tym kilka ułamków partii przydennej; powierzchnia zewnętrzna bardzo nierówna, ciemnoszara, wewnętrzna gładka, szarobrunatna; domieszka tłucznia ceramicznego. Średnica dna 11 cm (tabl. II, 3). 6. Dwa fragmenty ceramiki grupy tarnobrzeskiej. 7. Przepalone kości.

Grób 103

Na głębokości 40 cm natrafiono na duży fragment partii przydennej naczynia (nr 1 na planie grobu). Wokół niego, na powierzchni o wymiarach 20 x 40 cm stwierdzono występowanie nielicznych przepalonych kości, wśród których znaleziono kilka drobnych przedmiotów metalowych. W trakcie eksploracji nie zaobserwowano zarysu jamy grobowej. Materiał kostny występował do głębokości około 50 cm (ryc. 3).

Inwentarz:

1. Dwa małe fragmenty żelaznych blaszek o wymiarach 1,2 x 1,3 i 0,6 x 0,7 cm (tabl. II, 4–5). 2. 6 bardzo drobnych grudek stopionego brązu. 3. Fragment partii przydennej naczynia; powierzchnia zewnętrzna gładka, czarna, wewnętrzna szorstka, ciemnoszara; domieszka drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i miki. Średnica dna 12 cm (tabl. II, 6). 4. Jeden mały fragment oraz 6 okruchów ceramiki; domieszka drobnoziarnistego tłucznia kamiennego. 5. Niewielka ilość przepalonych kości.

Grób 104

Na głębokości około 30 cm zauważono prawie koliste skupienie przepalonych kości o średnicy 20–25 cm. Pomiędzy kośćmi znaleziono przęślik gliniany (nr 1 na planie grobu) oraz fragmenty żelaznego okucia zamka (nr 2 na planie grobu). W trakcie eksploracji nie zaobserwowano zarysu jamy grobowej (ryc. 3).

Inwentarz:

1. Cztery fragmenty żelaznego, zapewne prostokątnego okucia zamka (tabl. II, 7). 2. Fragmentarycznie zachowany, dwustożkowaty przęślik gliniany; powierzchnia nieco szorstka, szaroceglasta; domieszka drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i miki. Średnica przęślika 3 cm, wysokość 2,3 cm (tabl. II, 8). 3. Drobny fragment ceramiki; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka drobnoziarnistego tłucznia kamiennego. 4. Niewielki fragment naczynia; powierzchnie „gruzełkowate", szarobrunatne; domieszka gruboziarnistego tłucznia kamiennego. 5. Drobny fragment naczynia grupy tarnobrzeskiej. 6. Niewielka ilość przepalonych kości.

Grób 105

Na głębokości około 30 cm natrafiono na mało zwarte skupisko skorup i nielicznych przepalonych kości, zajmujące powierzchnię o wymiarach 40 x 45 cm. Wśród kości znaleziono drobne, bezkształtne okruchy przedmiotu z brązu. Materiał zabytkowy występował do głębokości około 60 cm (ryc. 3).

Inwentarz:

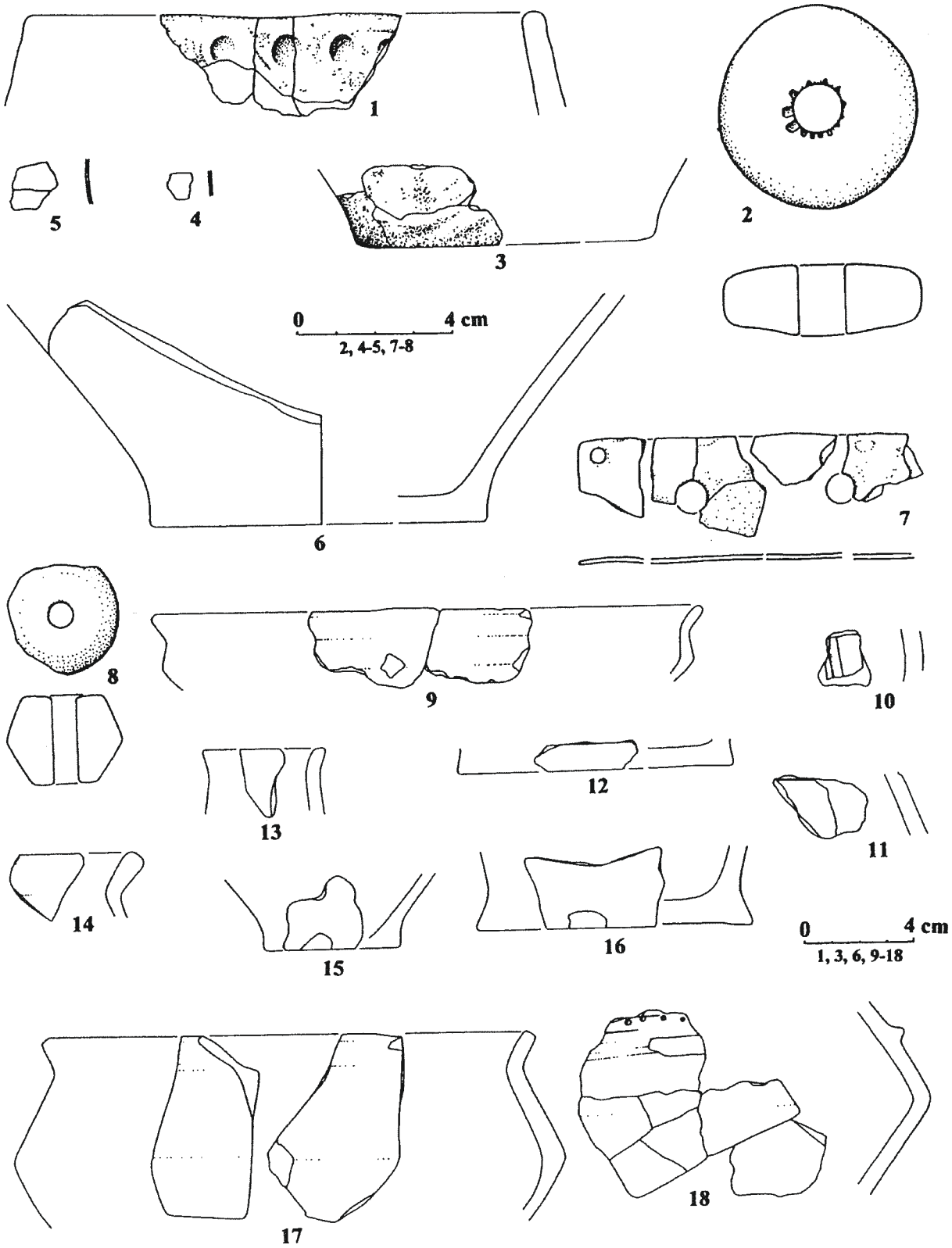
1. Drobne, bezkształtne okruchy przedmiotu z brązu. 2. Dwa wyklejone fragmenty ostro profilowanej miseczki; powierzchnie gładkie, szarobrunatne; domieszka miki i pojedynczych ziaren tłucznia kamiennego. Średnice: brzuśca 19 cm, wylewu 20 cm (tabl. II, 9). 3. 10 drobnych fragmentów naczyń; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i miki; w tym: a) dwa drobne fragmenty zdobione szerokimi rowkami (tabl. II, 10, 11); b) fragment dna naczynia o średnicy 10 cm (tabl. II, 12). 4. 45 najczęściej bardzo drobnych fragmentów głównie cienkościennej ceramiki; powierzchnie ceglastobrunatne lub rzadziej szare; domieszka miki oraz pojedynczych ziaren tłucznia kamiennego oraz niekiedy tłucznia ceramicznego; w tym: a) fragment brzegowy malutkiego naczynia o średnicy wylewu 4,3 cm (tabl. II, 13); b) niewielki fragment brzegu naczynia (tabl. II, 14); c) fragment partii przydennej naczynia o średnicy dna 5 cm (tabl. II, 15); d) fragment partii przydennej naczynia o średnicy wyodrębnionego dna 10 cm (tabl. II, 16); e) fragmenty ostro profilowanej czarki o średnicy brzuśca 20 cm i średnicy wylewu 18 cm (tabl. II, 17). 5. Cztery grudki polepy. 6. Nieliczne przepalone kości.

Grób 106

Na głębokości około 30 cm stwierdzono mało zwarte skupisko drobnych ułamków ceramiki i pojedynczych przepalonych kości, wśród których znaleziono grudkę stopionego brązu (nr 1 na planie grobu). Materiał zabytkowy występował na powierzchni o wymiarach 35 x 45 cm. W trakcie eksploracji nie zaobserwowano zarysu jamy grobowej (ryc. 3).

Inwentarz:

1. Mała grudka stopionego brązu. 2. 17 drobnych fragmentów ceramiki, przynajmniej w większości pochodzących z jednego naczynia;

Tabl. II. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Inwentarze grobów: 90 (1–3), 103 (4–6), 104 (7–8), 105 (9–17), 106 (18); 4, 5, 7 – żelazo, pozostałe ceramika

Taf. II. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Grabinventare: 90 (1–3), 103 (4–6), 104 (7–8), 105 (9–17), 106 (18); 4, 5, 7 – Eisen, restliche – Keramik

Табл. II. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. Инвентарь погребений: 90 (1–3), 103 (4–6), 104 (7–8), 105 (9–17), 106 (18); 4, 5, 7 – железо, остальное – керамика

powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka piasku, któremu najczęściej towarzyszy mika i nieco rzadziej drobnoziarnisty tłuczeń kamienny; w tym: a) wyklejone fragmenty dużej wazy o średnicy dwustożkowatego brzuśca przekraczającej 30 cm, zdobionej poziomą listwą plastyczną oraz rzędem dołków ograniczonych dwoma poziomymi liniami rytymi (tabl. II, 18); b) dwa wyklejone fragmenty ucha zdobionego u nasady parą dołków naśladujących oczka (tabl. III, 1). 3. 16 drobnych fragmentów cienkościennej ceramiki; powierzchnie ceglastobrunatne lub rzadziej szare; domieszka piasku i miki; w tym: a) dwa wyklejone fragmenty miseczki ostro profilowanej o średnicy brzuśca 14 cm i średnicy wylewu 13,5 cm (tabl. III, 2); b) niewielki fragment brzegu naczynia (tabl. III, 3); c) fragment czarki o zaokrąglonym brzuścu (tabl. III, 4). 4. Cztery drobne fragmenty grubościennej ceramiki; powierzchnie nierówne, szarobrunatne; domieszka tłucznia kamiennego i ceramicznego. 5. Grudka polepy. 6. Bardzo nieliczne przepalone kości.

Grób 107

Na głębokości około 40 cm zauważono niezbyt czytelny zarys prawie kolistej jamy o średnicy około 50 cm. W jej wypełnisku znaleziono przepalone kości oraz ułamki ceramiki. Na dnie jamy, która sięgała do głębokości 55 cm, zalegały fragmenty przepalonej na czerwono ceramiki, węgle drzewne oraz przepalone kości (ryc. 3).

Inwentarz:

1. Fragment silnie przepalonego ucha naczynia (tabl. III, 5). 2. 10 najczęściej bardzo drobnych fragmentów pochodzących z jednego naczynia; powierzchnie „gruzełkowate", szorstkie, zewnętrzne szarobrunatne, wewnętrzne szare; domieszka gruboziarnistego tłucznia kamiennego, miki oraz pojedynczych ziaren tłucznia ceramicznego. 3. 8 niewielkich fragmentów cienkościennej ceramiki; powierzchnie ceglastobrunatne, rzadziej szare; domieszka drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i pojedynczych ziaren piasku. 4. Bardzo nieliczne przepalone kości.

Grób 108

Na głębokości 30–40 cm natrafiono na skupienie ułamków ceramiki i przepalonych kości, zajmujące powierzchnię o wymiarach 20 x 30 cm. W trakcie eksploracji nie zaobserwowano zarysu jamy grobowej (ryc. 3).

Inwentarz:

1. Fragment ucha naczynia; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka miki i pojedynczych ziaren drobnoziarnistego tłucznia kamiennego (tabl. III, 6). 2. Fragment ucha wraz z załomem naczynia; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka miki, piasku i pojedynczych ziaren tłucznia ceramicznego (tabl. III, 7). 3. Fragment brzuśca naczynia zdobionego powyżej załomu poziomym rzędem płytkich dołków; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka miki oraz pojedynczych ziaren drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku (tabl. III, 8). 4. Cztery fragmenty ceramiki; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka miki, pojedynczych ziaren tłucznia kamiennego i ceramicznego, a w dwóch przypadkach także piasku. 5. 5 niewielkich fragmentów ceramiki; powierzchnie ceglastobrunatne lub rzadziej szare; domieszka miki i drobnoziarnistego tłucznia kamiennego. 6. Fragment naczynia grupy tarnobrzeskiej. 7. Drobne grudki polepy. 8. Kilka przepalonych kości.

Grób 109

Na głębokości 35 cm natrafiono na skupisko przepalonych kości, zajmujące powierzchnię o średnicy 20–25 cm. Wśród kości znaleziono fragment grzebienia oraz dwa drobne ułamki ceramiki. W trakcie eksploracji nie zaobserwowano zarysu jamy grobowej. Przepalone kości występowały do głębokości około 40 cm. W pobliżu grobu, na głębokości 40 cm znaleziono żelazną sprzączkę do pasa (ryc. 3).

Inwentarz:

1. Duży fragment jednoczęściowego grzebienia kościanego, zdobionego w dolnej partii uchwytu dwoma równoległymi, poziomymi liniami rytymi. Zachowana długość grzebienia 4,6 cm, wysokość 4,3 cm, maksymalna grubość uchwytu 0,7 cm (tabl. III, 9). 2. Dwa drobne fragmenty z grubościennych naczyń; powierzchnie nierówne, szarobrunatne, w jednym przypadku wewnętrzna ciemnoszara; domieszka tłucznia ceramicznego. 3. Przepalone kości.

W pobliżu grobu: 1. Żelazna, jednodzielna, prostokątna rama sprzączki bez zachowanego kolca. Długość 2,2 cm, szerokość 3,5 cm (tabl. III, 10).

Grób 110

Na głębokości 40 cm stwierdzono występowanie nielicznych i silnie rozwleczonych fragmentów ceramiki oraz pojedynczych przepalonych kości, wśród których znaleziono kabłąk brązowej zapinki. Na kolejnym poziomie eksploracji (głębokość 50 cm) zauważono niezbyt czytelną, ciemniejszą plamę ziemi. Na głębokości 60 cm miała ona wyraźny, kolisty kształt o średnicy prawie 50 cm. Wypełnisko jamy stanowiła czarna ziemia z przepalonymi kośćmi i ułamkami ceramiki. Dno jamy sięgało do głębokości 70 cm (ryc. 3).

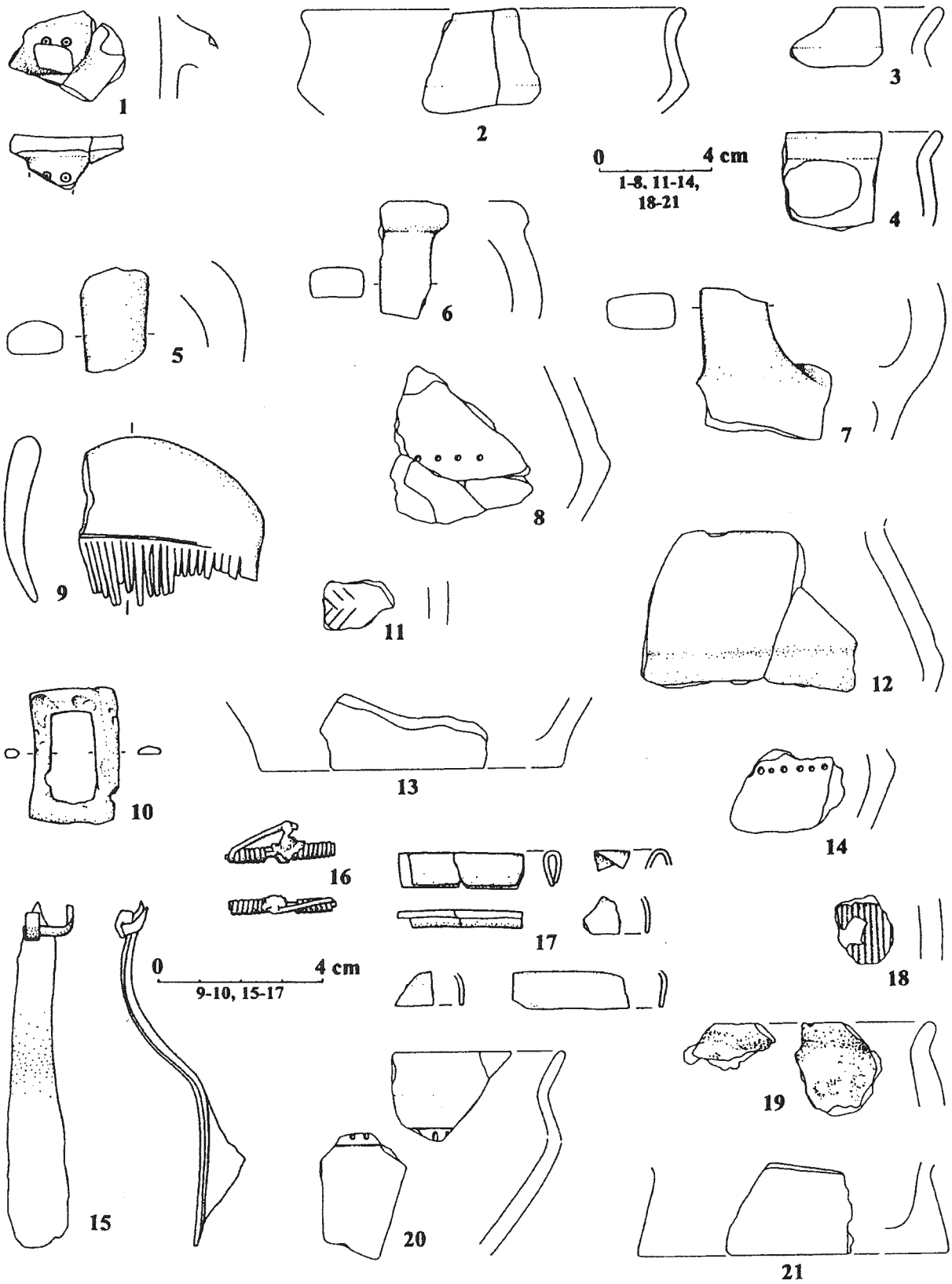
Inwentarz:

1. Fragment naczynia zdobiony kompozycją płytko rytych kresek w układzie jodełki; powierzchnie gładkie, czarne; domieszka miki i piasku (tabl. III, 11). 2. Wyklejone fragmenty brzuśca dużej wazy (średnica brzuśca około 30 cm), zdobionej powyżej załomu szeroką, poziomą bruzdą; powierzchnie gładkie, czarne; domieszka miki, piasku oraz pojedynczych ziaren tłucznia kamiennego i ceramicznego (tabl. III, 12). 3. Fragment partii przydennej naczynia; powierzchnie gładkie, czarne; domieszka miki, piasku oraz pojedynczych ziaren tłucznia kamiennego i ceramicznego. Średnica dna 11 cm (tabl. III, 13). 4. Fragment brzuśca naczynia zdobionego na załomie poziomym rzędem płytkich dołków; powierzchnie gładkie, czarne; domieszka miki, piasku oraz pojedynczych ziaren tłucznia kamiennego i ceramicznego (tabl. III, 14). 5. 26 fragmentów ceramiki, w znacznej części pochodzących z jednego naczynia; powierzchnie gładkie, czarne; domieszka miki, piasku oraz pojedynczych ziaren tłucznia kamiennego, a niekiedy też tłucznia ceramicznego. 6. Jeden fragment niewielkiego naczynia; powierzchnie gładkie, ale bardzo nierówne, czarne; domieszka drobnoziarnistego tłucznia ceramicznego. 7. 6 fragmentów grubościennej ceramiki; powierzchnie nierówne, niekiedy szorstkie, szarobrunatne; domieszka tłucznia kamiennego, któremu czasami towarzyszy tłuczeń ceramiczny. 8. 6 fragmentów grubościennej ceramiki; powierzchnie nierówne, niekiedy szorstkie, zewnętrzne szarobrunatne, wewnętrzne ciemnoszare; domieszka tłucznia kamiennego, któremu czasami towarzyszy tłuczeń ceramiczny. 9. 24 drobne fragmenty głównie z cienkościennych naczyń; powierzchnie ceglastobrunatne, niekiedy szare; domieszka piasku lub rzadziej drobnoziarnistego tłucznia kamiennego. 10. Dwie małe grudki polepy. 11. Kilka przepalonych kości.

Nad jamą grobową, na głębokości 35 cm znaleziono: 1. Szeroki kabłąk brązowej zapinki oczkowatej A 61 z zachowanym haczykiem, który przetrzymuje górną cięciwę sprężyny wykonaną z brązowej taśmy. Zachowana długość 8,8 cm, maksymalna szerokość 1,6 cm (tabl. III, 15).

Grób 111

Na głębokości 35–45 cm odkryto skupienie nielicznych przepalonych kości, wśród których znaleziono brązową sprężynę zapinki (nr 1 na planie grobu). Skupienie zajmowało powierzchnię o średnicy około 20 cm. W trakcie eksploracji nie zaobserwowano zarysu jamy grobowej (ryc. 3).

Tabl. III. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Inwentarze grobów: 106 (1–4), 107 (5), 108 (6–8), 109 (9–10), 110 (11–15), 111 (16), 112 (17), 113 (18), 126 (19), 147 (20–21); 10, 17 – żelazo, 15, 16 – brąz, 9 – kość, pozostałe ceramika

Taf. III. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Grabinventare: 106 (1–4), 107 (5), 108 (6–8), 109 (9–10), 110 (11–15), 111 (16), 112 (17), 113 (18), 126 (19), 147 (20–21); 10, 17 – Eisen, 15, 16 – Bronze, 9 – Knochen, restliche – Keramik

Табл. III. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. Инвентарь погребений: 106 (1–4), 107 (5), 108 (6–8), 109 (9–10), 110 (11–15), 111 (16), 112 (17), 113 (18), 126 (19), 147 (20–21); 10, 17 – железо, 15, 16 – бронза, 9 – кость, остальное – керамика

Inwentarz:
1. Wielozwojowa, brązowa sprężyna nawinięta na oś. Długość sprężyny 2,7 cm (tabl. III, 16). 2. 6 okruchów ceramiki. 3. Nieliczne przepalone kości.

Grób 112

Na głębokości 40 cm zauważono kolistą plamę ziemi o średnicy 45 cm. W wypełnisku jamy znaleziono fragmenty żelaznego przedmiotu, kilka okruchów ceramiki oraz nieliczne przepalone kości. Dno jamy sięgało do głębokości około 60 cm (ryc. 3).
Inwentarz:
1. Pięć fragmentów żelaznego okucia rynienkowatego. Zachowana długość największego fragmentu 3,2 cm, szerokość 0,9 cm (tabl. III, 17). 2. Pięć okruchów ceramiki. 3. Bardzo nieliczne przepalone kości.

Grób 113

Na głębokości 45 cm zauważono zarys prawie kolistej jamy o średnicy 50 cm. Jej wypełnisko stanowiła czarna ziemia z nielicznymi przepalonymi kośćmi oraz pojedynczymi fragmentami ceramiki. Materiał zabytkowy występował do głębokości około 55 cm (ryc. 3).
Inwentarz:
1. Drobny fragment naczynia zdobiony ornamentem grzebykowym; powierzchnia zewnętrzna ceglastobrunatna, wewnętrzna gładka, ciemnoszarobrunatna; domieszka tłucznia kamiennego (tabl. III, 18). 2. Fragment naczynia; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka piasku i miki. 3. 6 okruchów ceramiki. 4. Nieliczne przepalone kości.

Grób 116

W wypełnisku obiektu rowkowego, na głębokości 52–57 cm natrafiono na przewrócony w kierunku zachodnim fragment partii przydennej naczynia. Wokół niego występowały przepalone kości oraz ułamki ceramiki. Materiał zabytkowy rozrzucony był po linii N-S na długości około 40 cm (ryc. 3).
Inwentarz:
1. Fragmentarycznie zachowany garnek o wysmukłym brzuścu oraz lekko rozchylonym na zewnątrz brzegu; powierzchnie nierówne, u góry ze śladami zagładzania, szarobrunatne; domieszka tłucznia ceramicznego. Średnice: dna 7,7 cm, brzuśca 9,3 cm, wylewu 9 cm (tabl. IV, 1). 2. 26 drobnych fragmentów z innych naczyń, przynajmniej w znacznej większości związanych z grupą tarnobrzeską. 3. Nieliczne przepalone kości.

Grób 126

Na głębokości 28 cm natrafiono na mało zwarte skupisko mocno rozkruszonych fragmentów ceramiki, wśród których występowały przepalone kości. Skupisko zajmowało powierzchnię o średnicy 20 cm (ryc. 3).
Inwentarz:
1. 25 drobnych fragmentów garnka o esowatym profilu, w tym dwa fragmenty brzegowe; powierzchnie nierówne, nieco „gruzełkowate", szarobrunatne; domieszka tłucznia ceramicznego (tabl. III, 19). 2. 4 fragmenty z innych naczyń, w tym co najmniej dwa związane z grupą tarnobrzeską. 3. Kilka przepalonych kości.

Grób 128

Na głębokości około 25 cm odkryto niewielkie skupienie mocno rozkruszonych ułamków ceramiki i przepalonych kości, zajmujące powierzchnię o średnicy 12 cm (ryc. 3).
Inwentarz:
1. Dwa drobne, niecharakterystyczne fragmenty ceramiki; powierzchnie ceglastobrunatne lub szare; domieszka piasku i miki. 2. Dwa drobne fragmenty ceramiki; powierzchnie bardzo nierówne, z obydwu stron szarobrunatne lub wewnątrz czarne; domieszka tłucznia ceramicznego? 3. Fragment naczynia kultury mierzanowickiej. 4. Niewielka ilość przepalonych kości.

Grób 131

Na głębokości około 30 cm zauważono dwa bardzo niewielkie skupienia przepalonych kości i ułamków ceramiki, oddalone od siebie o około 10 cm (ryc. 3).
Inwentarz:
1. Dwa fragmenty ceramiki; powierzchnie szarobrunatne, zewnętrzne silnie schropowacone, wewnętrzne nieco „gruzełkowate"; domieszka gruboziarnistego tłucznia kamiennego. 2. 16 drobnych fragmentów z jednego naczynia; powierzchnie gładkie, szarobrunatne; domieszka tłucznia ceramicznego, miki oraz pojedynczych ziaren piasku. 3. Dwa ułamki z innych naczyń. 4. Trzy przepalone kości.

Grób 147

Na głębokości 25–35 cm i na powierzchni o wymiarach 20 x 25 cm odkryto skupisko przepalonych kości oraz pojedynczych fragmentów ceramiki (ryc. 3).
Inwentarz:
1. Fragmenty ostro profilowanej czarki zdobionej na załomie poziomym rzędem krótkich, pionowych nacięć ograniczonych od dołu i góry dwoma poziomymi rowkami; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku i miki (tabl. III, 20). 2. Fragment wyodrębnionego dna naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku i miki. Średnica dna 11 cm (tabl. III, 21). 3. Trzy wyklejone fragmenty brzegowe czarki; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku, miki oraz pojedynczych ziaren tłucznia ceramicznego (tabl. IV, 2). 4. 6 fragmentów ceramiki; powierzchnie ceglastobrunatne lub rzadziej szare; domieszka piasku i miki. 5. Dwa fragmenty naczyń; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku, miki oraz pojedynczych ziaren tłucznia ceramicznego. 6. Niewielka ilość przepalonych kości.

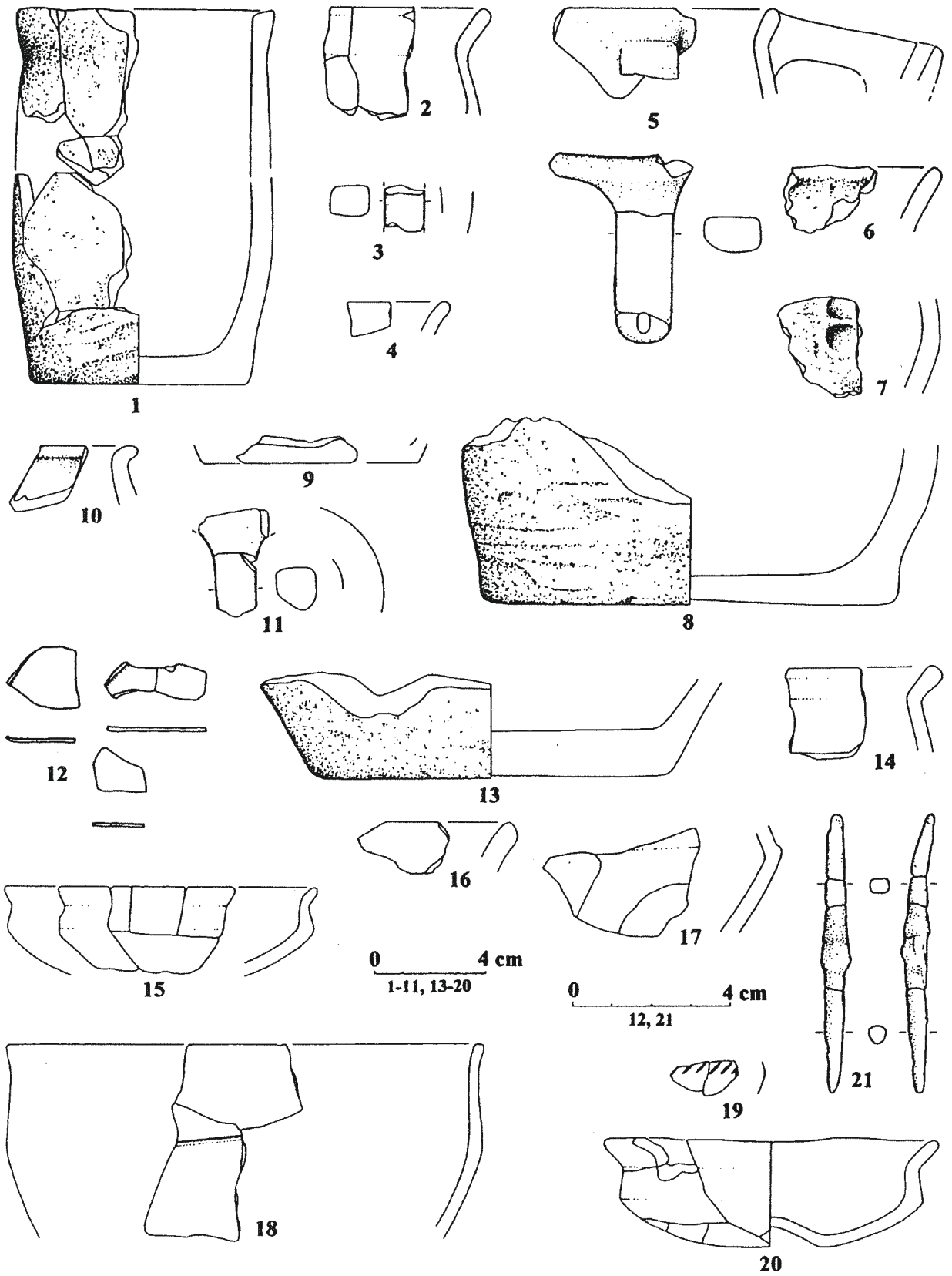
Grób 148

Na głębokości około 25 cm zauważono zarys owalnej jamy o wymiarach 50 x 60 cm, która w profilu miała trapezowaty kształt z dnem sięgającym do głębokości około 45 cm. W wypełnisku jamy stwierdzono występowanie przepalonych kości (ryc. 3).
Inwentarz:
1. Jeden drobny fragment cienkościennej ceramiki; powierzchnie ceglastoszare; domieszka piasku. 2. Przepalone kości.

Grób 149

Na głębokości około 25 cm zauważono słabo czytelny zarys prawie kolistej jamy o średnicy 50–55 cm. Jej dno sięgało do głębokości 40 cm. W wypełnisku jamy znaleziono przepalone kości oraz pojedyncze ułamki ceramiki (ryc. 3).
Inwentarz:
1. Drobny fragment ucha naczynia; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka piasku i miki (tabl. IV, 3). 2. Drobny fragment brzegu naczynia; powierzchnie ceglastoszare; domieszka drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i piasku? (tabl. IV, 4). 3. Trzy wyklejone fragmenty kolankowato zgiętego ucha dzbana z pionowym kanalikiem w uchwycie; powierzchnie szare; domieszka piasku i miki (tabl. IV, 5). 4. 8 fragmentów cienkościennej ceramiki; powierzchnie ceglastobrunatne lub rzadziej ceglastoszare; domieszka piasku i miki. 5. 3 niewielkie fragmenty grubościennej ceramiki; powierzchnie silnie wygładzone, ciemnoszarobrunatne lub ciemnoszare; domieszka miki i tłucznia ceramicznego. 6. Nieliczne przepalone kości.

Tabl. IV.
Taf. IV.
Табл. IV.

Tabl. IV. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Inwentarze grobów: 116 (1), 147 (2), 149 (3–5), 150 (6–8), 152 (9–11), 156 (12–18), 163 (19–21); 12, 21 – żelazo, pozostałe ceramika

Taf. IV. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Grabinventare: 116 (1), 147 (2), 149 (3–5), 150 (6–8), 152 (9–11), 156 (12–18), 163 (19–21), 12, 21 – Eisen, restliche – Keramik

Табл. IV. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. Инвентарь погребений: 116 (1), 147 (2), 149 (3–5), 150 (6–8), 152 (9–11), 156 (12–18), 163 (19–21); 12, 21 – железо, остальное – керамика

Grób 150

Na głębokości około 25 cm natrafiono na partię przydenną naczynia (nr 1 na planie grobu) z przepalonymi kośćmi wewnątrz. Pod dnem naczynia odkryto kolejne fragmenty ceramiki (ryc. 3).

Inwentarz:

1. Fragment rozchylonego na zewnątrz brzegu naczynia; powierzchnie nierówne, gładkie, szarobrunatne; nieliczna domieszka tłucznia ceramicznego (tabl. IV, 6). 2. Drobny fragment naczynia zdobiony ornamentem szczypanym; powierzchnie nierówne, szarobrunatne; domieszka tłucznia ceramicznego i pojedynczych ziaren piasku (tabl. IV, 7). 3. Partia przydenna grubościennego naczynia; powierzchnie bardzo nierówne, niestarannie opracowane, wewnętrzna nieco „gruzełkowata", z obydwu stron szarobrunatne; domieszka tłucznia ceramicznego i pojedynczych ziaren tłucznia kamiennego. Średnica dna 15 cm (tabl. IV, 8). 4. 64 drobne fragmenty pochodzące zapewne z naczynia opisanego w punkcie 3; powierzchnie nierówne, niekiedy od wewnątrz ze śladami zagładzania, szarobrunatne; domieszka tłucznia ceramicznego i pojedynczych ziaren piasku. 5. Przepalone kości.

Grób 151

Na głębokości około 40 cm zauważono silnie wydłużoną, dość nieregularną jamę o wymiarach 145 x 50 cm. Jej wypełnisko stanowiła czarna ziemia z przepalonymi kośćmi i pojedynczymi ułamkami ceramiki. W profilu jama miała nieregularny kształt z dnem sięgającym w północno-wschodniej części obiektu do głębokości 83 cm (ryc. 3).

Inwentarz:

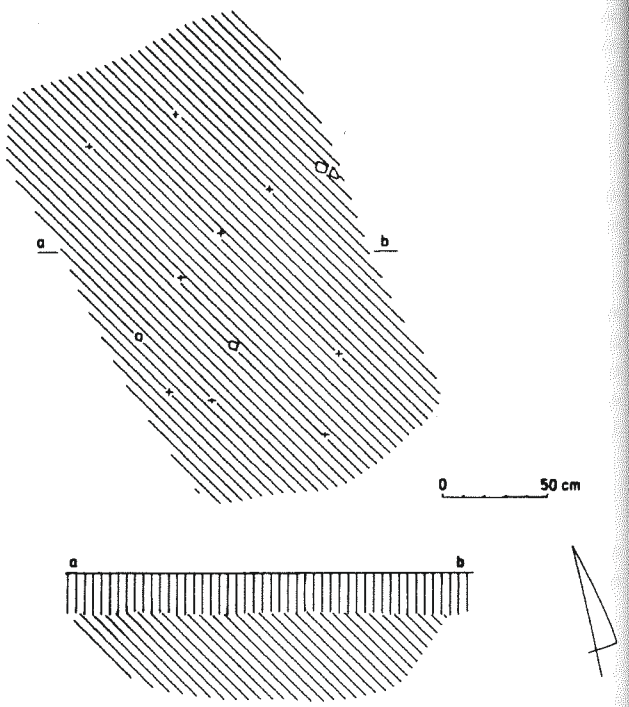
1. Trzy drobne ułamki ceramiki; powierzchnie ceglastobrunatne lub szare; dwa fragmenty z domieszką tłucznia ceramicznego, jeden z domieszką piasku. 2. Drobny fragment naczynia; powierzchnie nieco szorstkie, szarobrunatne; domieszka tłucznia kamiennego. 3. Dwa bardzo drobne fragmenty ceramiki; powierzchnie zewnętrzne gładkie, ciemnoszare, wewnętrzne nie zachowane; domieszka tłucznia ceramicznego. 4. Kilkanaście przepalonych kości.

Grób 152

Północną część grobu 152 przebadano w roku 1973, natomiast część południową, znajdującą się w obrębie ćwiartki 37, dopiero w roku 1974. Z zachowanej dokumentacji wynika, że na głębokości 25 cm była to duża jama o kształcie zbliżonym do prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami i wymiarach 130 x 225 cm. W profilach miała kształt nieckowaty z dnem sięgającym do głębokości 55 cm. Wypełnisko jamy stanowiła czarna ziemia z przepalonymi kośćmi, dużą ilością węgli drzewnych oraz ułamkami ceramiki, które wyraźnie koncentrowały się w północnej części obiektu (ryc. 4).

Inwentarz:

1. Drobny fragment dna naczynia; powierzchnie szarobrunatne, zewnętrzna gładka, wewnętrzna szorstka; domieszka piasku i tłucznia ceramicznego. Średnica dna 7,5 cm (tabl. IV, 9). 2. Drobny fragment brzegu naczynia; powierzchnia zewnętrzna gładka, ciemnoszara, wewnętrzna nieco szorstka, szarobrunatna; domieszka tłucznia ceramicznego (tabl. IV, 10). 3. Dwa wyklejone fragmenty ucha naczynia; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka miki i piasku (tabl. IV, 11). 4. Fragment naczynia; powierzchnie gładkie, czarne; domieszka miki i drobnoziarnistego tłucznia kamiennego. 5. 13 drobnych ułamków ceramiki; powierzchnie ceglastobrunatne lub szare; domieszka piasku (15,4% skorup), tłucznia ceramicznego (15,4% skorup), tłucznia kamiennego (69,2% skorup). 6. 124 fragmenty ceramiki; powierzchnie najczęściej, zwłaszcza zewnętrzne, nierówne, niekiedy nawet „gruzełkowate", szorstkie, z obydwu stron szarobrunatne (85,5% skorup) lub zewnętrzne szarobrunatne

Ryc. 4. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Rzut poziomy i przekrój grobu 152; oznaczenia jak na rycinie 3

Abb. 4. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Grundriss und Profil des Grabes 152; Bezeichnungen wie auf der Abbildung 3

Рис. 4. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. План и разрез погребения 152; условные обозначения как на рис. 3

a wewnętrzne ciemnoszare (14,5% skorup); domieszka tłucznia ceramicznego (83,9% skorup), tłucznia kamiennego (8,1%), tłucznia kamiennego i ceramicznego (2,4%), tłucznia kamiennego i piasku (2,4%), tłucznia ceramicznego, miki i piasku (2,4%), miki i piasku (0,8%). 7. 32 ułamki ceramiki grupy tarnobrzeskiej. 8. Grudka polepy. 9. Węgle drzewne. 10. Przepalone kości.

Grób 156

Na głębokości 25–40 cm odkryto fragmenty partii przydennej naczynia (nr 1 na planie grobu). Na południowy zachód od nich występowały przepalone kości, ułamki ceramiki oraz trzy drobne fragmenty przedmiotu z żelaza (nr 2 na planie grobu) (ryc. 3).

Inwentarz:

1. Trzy fragmenty żelaznych blaszek o wymiarach: 2,5 x 0,9 cm, 1,3 x 1,1 cm, 1,6 x 1,9 cm (tabl. IV, 12). 2. Partia przydenna grubościennego naczynia; powierzchnie szarobrunatne, zewnętrzna nierówna, wewnętrzna szorstka; domieszka gruboziarnistego tłucznia kamiennego, ceramicznego i miki. Średnica dna 12,5 cm (tabl. IV, 13). 3. Fragment brzegowy naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka miki, piasku i pojedynczych ziaren tłucznia ceramicznego (tabl. IV, 14). 4. Fragmenty ostro profilowanej miseczki; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka miki i piasku. Średnice: brzuśca 10,8 cm, wylewu 11 cm (tabl. IV, 15). 5. Drobny fragment brzegu naczynia; powierzchnie szaroceglaste; nieliczna domieszka tłucznia kamiennego (tabl. IV, 16). 6. Dwa wyklejone fragmenty brzuśca naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku (tabl. IV, 17). 7. Sześć fragmentów cienkościennej czarki zdobionej powyżej załomu brzuśca poziomym rowkiem; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka miki i piasku. Średnice: brzuśca 17 cm, wylewu 17 cm (tabl. IV, 18). 8. Drobny fragment naczynia; powierzchnie gładkie, czarne; domieszka miki i drobnoziarnistego tłucznia kamiennego. 9. 8 fragmentów, głównie cienkościennej ceramiki; powierzchnie

ceglastobrunatne lub rzadziej szare; domieszka miki i piasku. 10. 19 drobnych fragmentów ceramiki; powierzchnie z obydwu stron szarobrunatne, w jednym przypadku wewnętrzna czarna, „gruzełkowate" lub rzadziej gładkie; domieszka tłucznia ceramicznego. 11. Niewielka ilość przepalonych kości.

Grób 163

Na głębokości około 40 cm zauważono owalną jamę o wymiarach 90 x 110 cm. W profilach miała kształt nieckowaty z wyraźnym wypłyceniem w części południowej. Dno sięgało maksymalnie do głębokości 75 cm. Wypełnisko jamy stanowiła intensywnie czarna ziemia z przepalonymi kośćmi oraz ułamkami ceramiki. W centralnej partii obiektu, na głębokości 70 cm znaleziono drobny odłupek oraz fragmenty żelaznego szydła (nr 1 i 2 na planie grobu). W części południowej jamy, na głębokości 50 cm stała natomiast niewielka miseczka (nr 3 na planie grobu) (ryc. 3).

Inwentarz:

1. Silnie skorodowane, żelazne szydło o prawie kolistym przekroju ostrza oraz o pogrubionym, prostokątnym w przekroju trzonku i kolcu do osadzenia w okładzinie. Długości 7,1 cm (tabl. IV, 21). 2. Drobny fragment prostego drutu brązowego. 3. Drobny odłupek z rogowca. 4. Dwa drobne fragmenty naczynia zdobionego na załomie brzuśca poziomym rzędem krótkich, skośnych nacięć; powierzchnia zewnętrzna silnie wygładzona, czarna, wewnętrzna nie zachowana; domieszka miki i pojedynczych ziaren piasku (tabl. IV, 19). 5. Fragmentarycznie zachowana, ostro profilowana miseczka z wklęsłym do środka dnem; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka miki i piasku. Wysokość 4 cm, średnice: brzuśca 10,8 cm, wylewu 12 cm (tabl. IV, 20). 6. Około 50 drobnych fragmentów, przynajmniej w znacznej większości pochodzących z ostro profilowanej czarki, zdobionej w górnej partii brzuśca, powyżej załomu, trzema poziomymi liniami rytymi; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka pojedynczych ziaren piasku. Średnice: brzuśca 21 cm, wylewu 20 cm (tabl. V, 1). 7. Fragment ostro profilowanej czarki; powierzchnie gładkie, czarne; domieszka miki i pojedynczych ziaren piasku. Średnice: brzuśca 17,3 cm, wylewu 16 cm (tabl. V, 2). 8. Trzy fragmenty grubościennej ceramiki; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka miki, piasku i pojedynczych ziaren tłucznia kamiennego. 9. 14 drobnych fragmentów oraz 11 okruchów z różnych naczyń; powierzchnie z obydwu stron szarobrunatne lub wewnątrz czarne; domieszka tłucznia kamiennego lub tłucznia ceramicznego. 10. Przepalone kości.

Grób 164

Na głębokości około 40 cm zauważono kolistą jamę o średnicy 55–60 cm. Jej nieckowato ukształtowane dno sięgało do głębokości 55 cm. Wypełnisko jamy stanowiła czarna ziemia z pojedynczymi ułamkami ceramiki i nielicznymi przepalonymi kośćmi (ryc. 3).

Inwentarz:

1. Fragment brzuśca naczynia zdobiony poziomym rowkiem powyżej załomu; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka miki i pojedynczych ziaren drobnoziarnistego tłucznia ceramicznego? (tabl. V, 3). 2. Fragment brzuśca naczynia z zachowaną nasadą ucha; powierzchnie szare; domieszka miki (tabl. V, 4). 3. Dwa fragmenty ceramiki; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka miki i piasku. 4. Dwa fragmenty oraz trzy okruchy ceramiki; powierzchnie ceglastobrunatne lub szare; domieszka piasku. 5. 7 fragmentów grubościennej ceramiki; powierzchnie gładkie lub „gruzełkowate", z obydwu stron szarobrunatne (w jednym przypadku wewnętrzna ciemnoszara); domieszka tłucznia ceramicznego. 6. Kilkanaście przepalonych kości.

Grób 166

Na głębokości 33 cm natrafiono na zarys prawie kolistej jamy o średnicy 40–45 cm. W jej wypełnisku znaleziono liczne fragmenty ceramiki oraz przepalone kości. Dno jamy sięgało do głębokości około 40 cm (ryc. 3).

Inwentarz:

1. Fragmenty dużego, przysadzistego naczynia o dwustożkowatym brzuścu i rozchylonym na zewnątrz brzegu; powierzchnie nierówne, szarobrunatne, wewnętrzna miejscami ciemnoszara; domieszka tłucznia ceramicznego. Średnice: dna 20 cm, brzuśca 35,5 cm, wylewu 33 cm (tabl. V, 7). 2. Kilka bardzo silnie przepalonych i stopionych w jedną całość ułamków ceramiki o strukturze pumeksu. 3. Cztery fragmenty cienkościennej ceramiki; powierzchnie ceglastobrunatne lub rzadziej szare; domieszka piasku. 4. Nieliczne przepalone kości.

Grób 167

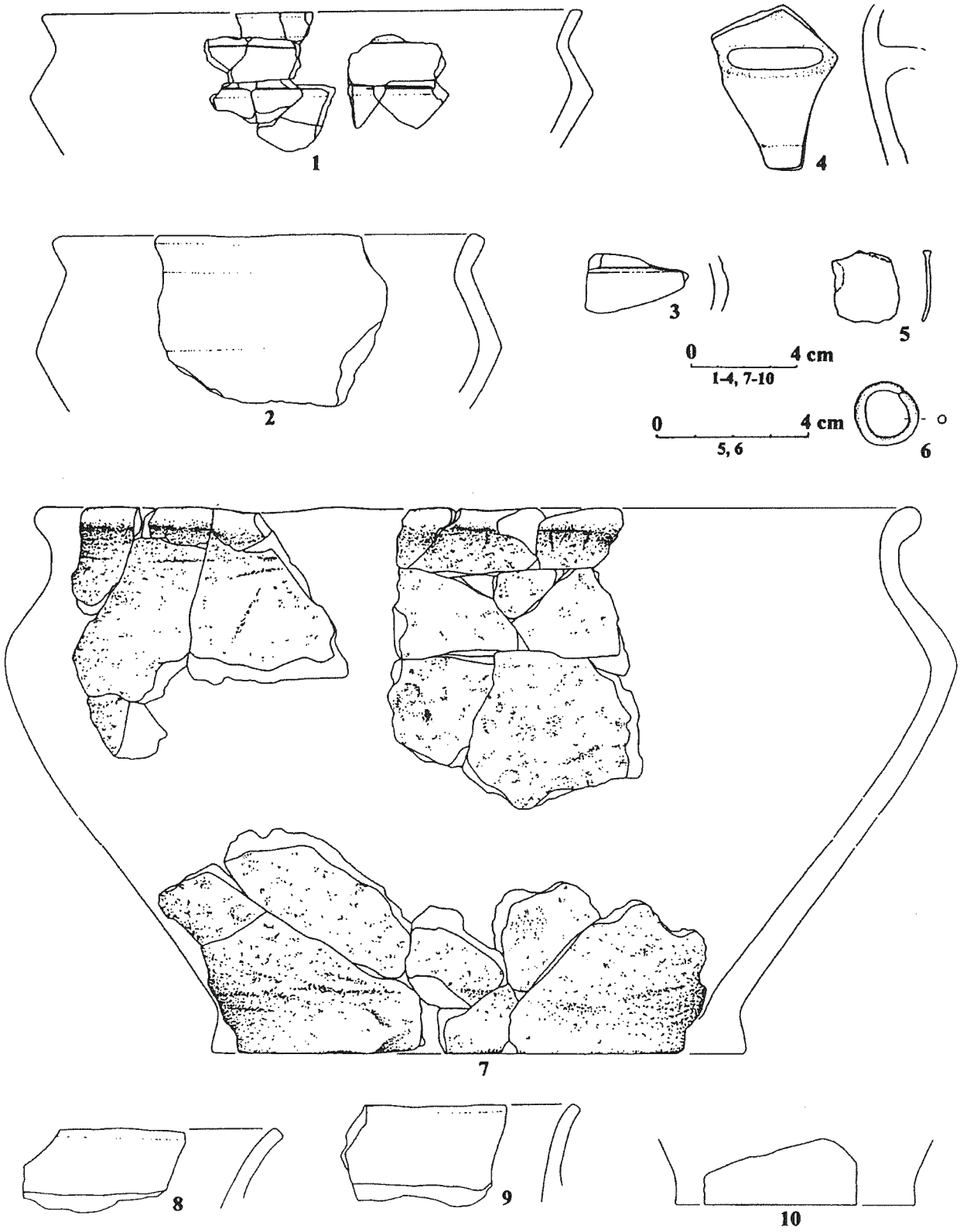
Na głębokości 30 cm natrafiono na mało zwarte skupisko fragmentów ceramiki i pojedynczych przepalonych kości, wśród których znaleziono fragment żelaznej blaszki oraz kółko wykonane z żelaznego drutu (nr 1 i 2 na planie grobu). Poniżej, na głębokości 40 cm zauważono zarys owalnej jamy o wymiarach 35 x 50 cm. Jej wypełnisko stanowiła intensywnie czarna ziemia z dużą ilością ułamków ceramiki i przepalonych kości (ryc. 3).

Inwentarz:

1. Fragment żelaznej blaszki o wymiarach 1,7 x 1,9 cm (tabl. V, 5). 2. Żelazne, otwarte kółko pokryte patyną ogniową, o średnicy 1,7–1,8 cm (tabl. V, 6). 3. Trzyzwojowy fragment brązowej sprężyny, połączonej na skutek działania ognia z kawałkiem przepalonej kości. 4. Dwa silnie przepalone fragmenty brzegowe zapewne z jednego naczynia; domieszka piasku (tabl. V, 8–9). 5. Fragment dna naczynia; powierzchnia zewnętrzna szara, wewnętrzna nie zachowana; domieszka piasku. Średnica dna 9 cm (tabl. V, 10). 6. Fragmentarycznie zachowana czarka o zaokrąglonym brzuścu i rozchylonym na zewnątrz brzegu, zdobiona w górnej partii brzuśca kompozycją pięciu poziomych rowków ograniczających dwa rzędy krótkich, ukośnych rowków oraz koncentrycznie zbiegającymi się do dna grupami rowków (po trzy); powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku i miki. Średnice: brzuśca 17 cm, wylewu 17,5 cm (tabl. VI, 1). 7. Taśmowate ucho zapewne z naczynia opisanego w punkcie 6; powierzchnia ceglastobrunatna; domieszka piasku (tabl. VI, 2). 8. Dwa wyklejone fragmenty miseczki ostro profilowanej, zdobionej na dnie kompozycją koncentrycznie zbiegających się linii rytych i płytkich dołków między nimi; powierzchnie szaroceglaste; domieszka miki i piasku? Średnice: brzuśca 13,5 cm, wylewu 14 cm (tabl. VI, 4). 9. Wyklejone fragmenty brzuśca, pochodzące zapewne z silnie przepalonego naczynia opisanego w punkcie 4; domieszka piasku (tabl. VI, 5). 10. Dwa silnie przepalone fragmenty brzegowe naczynia; domieszka piasku (tabl. VI, 6). 11. 27 fragmentów cienkościennej ceramiki, w większości pochodzących z naczynia opisanego w punkcie 4 i 9; powierzchnie ceglastoszare lub szare; domieszka piasku, w jednym przypadku tłucznia kamiennego, a w dwóch innych tłucznia ceramicznego. 12. Dwa drobne fragmenty ceramiki; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka piasku i miki lub tłucznia kamiennego i ceramicznego. 13. Fragment naczynia; powierzchnie silnie wygładzone, brunatne; domieszka piasku. 14. 9 drobnych fragmentów grubościennej ceramiki; powierzchnie nierówne, szarobrunatne; domieszka tłucznia kamiennego i ceramicznego lub wyłącznie tłucznia ceramicznego (2 ułamki). 15. Niewielka ilość przepalonych kości.

Grób 168

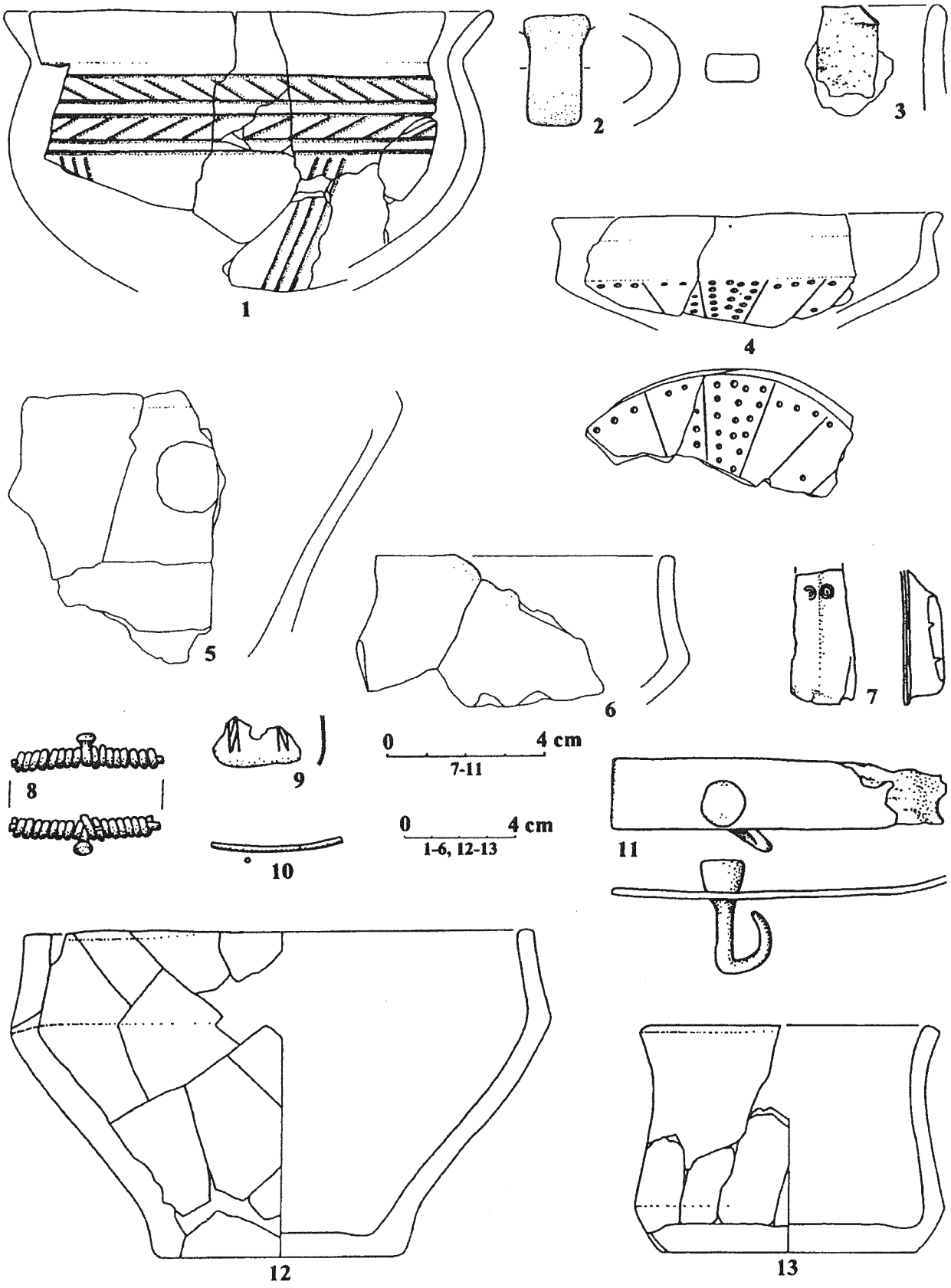
Na głębokości około 35 cm zauważono kolistą jamę o średnicy 30 cm. Jej wypełnisko sięgające do głębokości 44 cm stanowiła

Tabl. V. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Inwentarze grobów: 163 (1–2), 164 (3–4), 166 (7), 167 (5–10); 5-6 – żelazo, pozostałe ceramika

Taf. V. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Grabinventare: 163 (1–2), 164 (3–4), 166 (7), 167 (5–10); 5–6 – Eisen, restliche Keramik

Табл. V. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. Инвентарь погребений: 163 (1–2), 164 (3–4), 166 (7), 167 (5–10); 5-6 – железо, остальное – керамика

Tabl. VI. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Inwentarze grobów: 167 (1–2, 4–6), 168 (3) oraz inwentarz grobu szkieletowego (7–13); 7–10 – brąz, 11 – żelazo, pozostałe ceramika

Taf. VI. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Grabinventare: 167 (1–2, 4–6), 168 (3) und das Skelettgrabinventar (7–13); 7–10 – Bronze, 11 – Eisen, restliche – Keramik

Табл. VI. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. Инвентарь погребений: 167 (1–2, 4–6), 168 (3) и инвентарь захоронения с трупоположением (7–13); 7–10 – бронза, 11 – железо, остальное – керамика

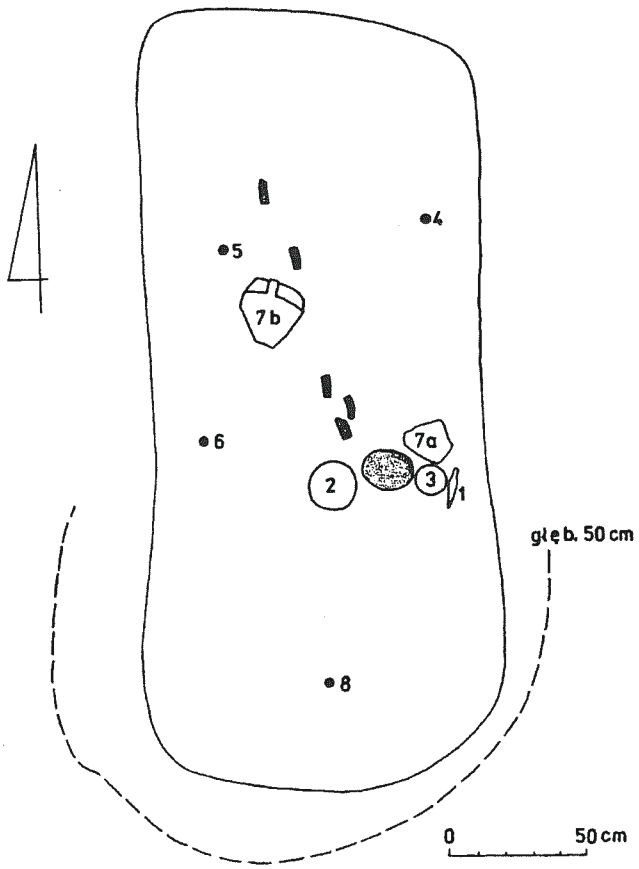
czarna ziemia z drobnymi ułamkami ceramiki i przepalonymi kośćmi (ryc. 3).

Inwentarz:

1. 30 drobnych fragmentów z grubościennego garnka o esowatym profilu, w tym dwa fragmenty brzegowe; powierzchnie bardzo nierówne, zewnętrzna szarobrunatna, wewnętrzna szara; domieszka gruboziarnistego tłucznia ceramicznego (tabl. VI, 3). 2. Dwa drobne ułamki ceramiki z innych naczyń. 3. Nieliczne przepalone kości.

Grób szkieletowy

Grób badany był w dwóch sezonach wykopaliskowych: większa jego część w roku 1968, a w pięć lat później niewielki, południowy fragment jamy grobowej, położony w obrębie ćwiartki 27. Okoliczność ta zaważyła zapewne na nieścisłościach w dokumentacji rysunkowej grobu. Chodzi tu o różnice w szerokości jamy grobowej na podobnych poziomach głębokościowych w poszczególnych sezonach badawczych (W. Poradyło 2001b, s. 93). Zarys grobu zauważono na głębokości około 50 cm. W rzucie poziomym jama grobowa miała kształt zbliżony do prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami o szerokości 120 cm i długości około 280 cm (ryc. 5). Jej wypełnisko stanowiła ciemnobrunatna ziemia przemieszana z żółtą. Dno jamy grobowej było płaskie i sięgało do głębokości 90 cm od powierzchni gruntu. Grób zorientowany był po linii północ–południe. W części południowej jamy, na głębokości 70–75 cm natrafiono na zniszczoną

Ryc. 5. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Rzut poziomy grobu szkieletowego; kolorem szarym zaznaczono nie spalone kości ludzkie

Abb. 5. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Grundriss des Skelettgrabes; nicht verbrannte Menschenknochen werden grau markiert

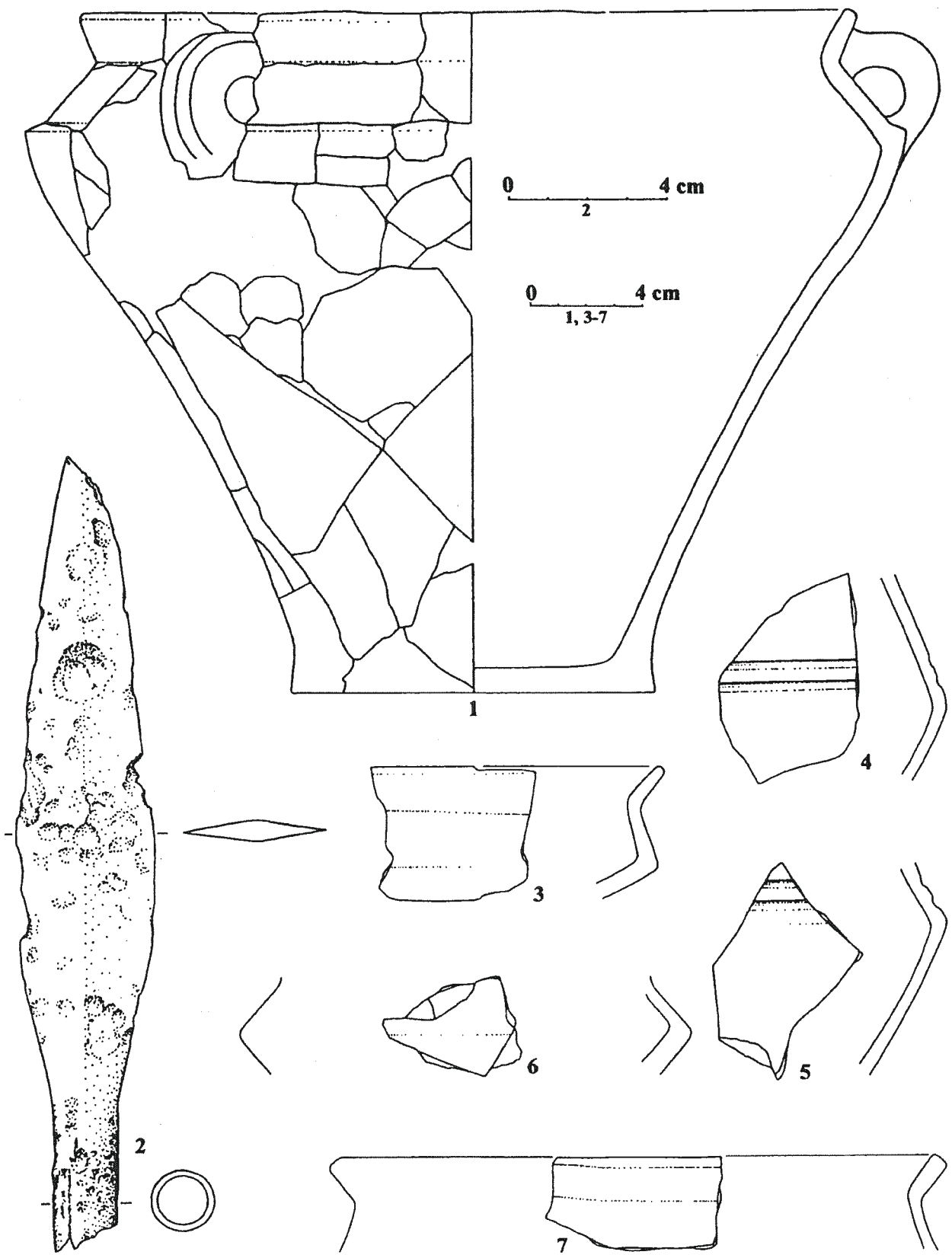
Рис. 5. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. План погребения с трупоположением; серым цветом обозначены не сожженные человеческие кости

czaszkę ludzką. Niewielkie fragmenty nie spalonych kości długich występowały natomiast na przestrzeni około 140 cm na północ od czaszki. Ze względu na bardzo zły stan zachowania szkieletu można było jedynie stwierdzić, że zmarły został pochowany z głową skierowaną na południe.

Większość wyposażenia odkryto w okolicach głowy zmarłego (ryc. 5). Po lewej stronie czaszki, na głębokości około 70 cm stała nieco przechylona, dwustożkowata czarka (nr 2 na planie grobu), zaś po stronie prawej natrafiono na fragmentarycznie zachowane, drugie, mniejsze naczynie (nr 3 na planie grobu) oraz leżący obok niego żelazny grot (nr 1 na planie grobu) z ostrzem skierowanym na południe. Bezsprzecznie były to przedmioty wchodzące w skład wyposażenia, które złożono zmarłemu do grobu. Nie ma natomiast pewności, czy podobny charakter miały inne zabytki metalowe znalezione w jamie grobowej. Dotyczy to m.in. fragmentów zapinek (nr 4 i 6 na planie grobu) oraz żelaznego okucia z nitem (nr 5 na planie grobu). Ich rozrzut w obrębie jamy grobowej oraz głębokości, na których je odkryto (od 40 do 60 cm), sugerują, że zalegały tam raczej na złożu wtórnym. Fragmentaryczny stan zachowania przedmiotów może potwierdzać, że pochodziły ze zniszczonych grobów lub były luźno rozproszone na cmentarzysku. Podobne zastrzeżenia trzeba poczynić także w przypadku trzeciego, bardzo źle zachowanego naczynia – dużej wazy (nr 7a i 7b na planie grobu). Na jej fragmenty natrafiono bowiem w dwóch miejscach – przy czaszce zmarłego oraz około 50 cm na północ od niej. Zapewne w sposób przypadkowy, w trakcie zasypywania grobu, dostały się do wypełniska jamy inne znalezione tam skorupy oraz pojedyncze przepalone kości. Materiał ten nie tworzył wyraźnych koncentracji i był dość równomiernie rozproszony w obrębie całej jamy grobowej.

Inwentarz:

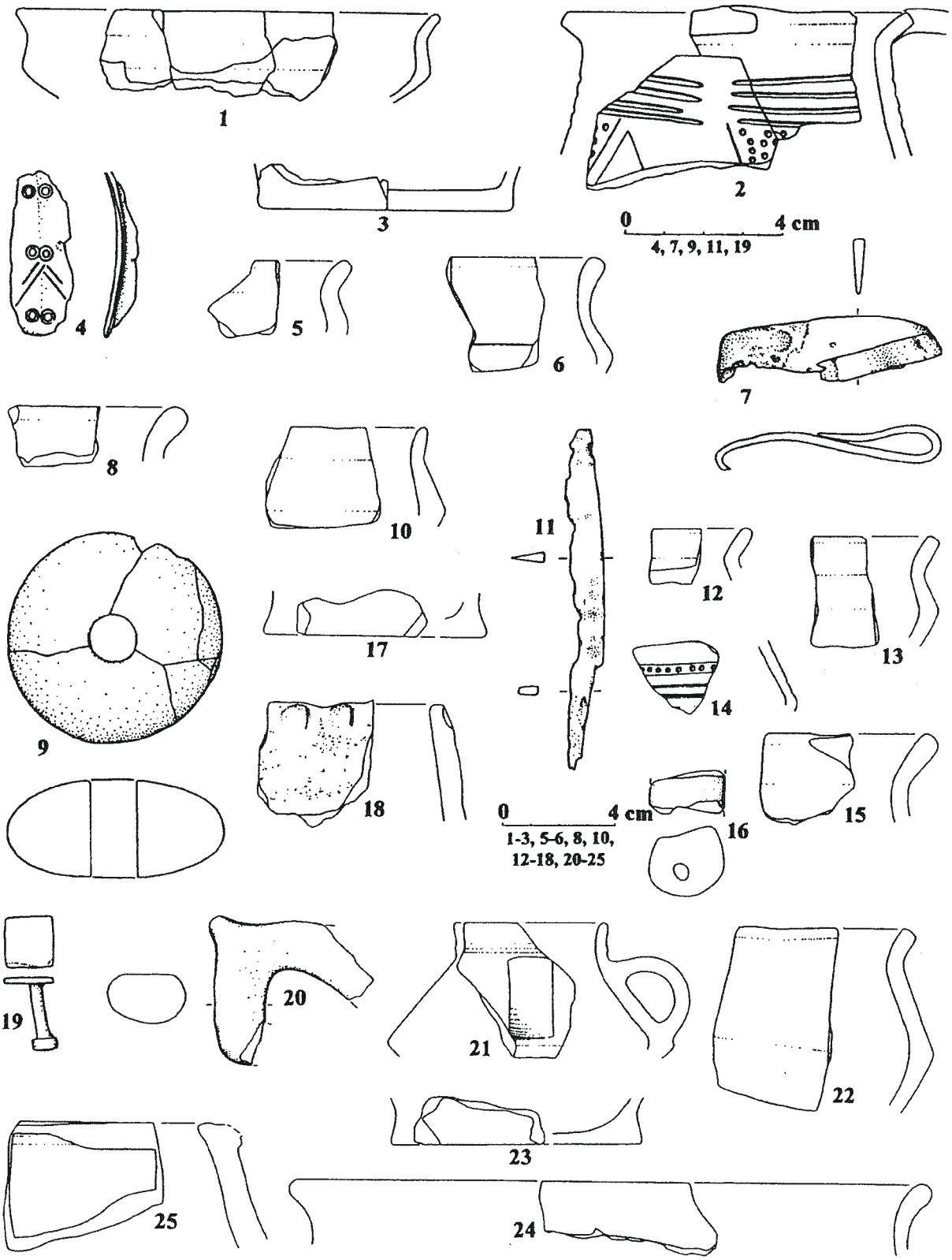
1. Żelazny grot o krótkiej tulejce oraz wąskim, rombowatym w przekroju liściu; zabytek silnie skorodowany. Zachowana długość 20 cm, maksymalna szerokość liścia 3,5 cm (tabl. VII, 2). 2. Nóżka brązowej zapinki zdobiona parą oczek. Zachowana długość 3,4 cm, szerokość 1,6 cm (tabl. VI, 7). 3. Brązowa, dwuczęściowa sprężyna (każda po 8 zwojów) nawinięta na oś i zaopatrzona pośrodku w występ z guzkiem, będący przedłużeniem końca jednej ze sprężynek. Długość sprężyny 3,9 cm (tabl. VI, 8). 4. Brązowa blaszka – być może fragment kabłąka zapinki – zdobiona ornamentem podłużnych i krótkich ukośnych linii rytych. Wymiary blaszki: 2,1 x 1,3 cm (tabl. VI, 9). 5. Fragment brązowego drutu – zapewne cięciwy sprężynki. Zachowana długość 3,2 cm (tabl. VI, 10). 6. Fragment żelaznego okucia z nitem. Zachowana długość 8,4 cm, szerokość 1,8 cm (tabl. VI, 11). 7. Nieco asymetryczna czarka o wyodrębnionym dnie i dwustożkowatym brzuścu; powierzchnie gładkie, choć niezbyt starannie opracowane, czarne; domieszka piasku i drobnoziarnistej miki. Wysokość 11,8 cm, średnice: dna 9 cm, brzuśca 19 cm, wylewu 18 cm (tabl. VI, 12). 8. Fragmentarycznie zachowana, niewielka czarka z bardzo nisko umieszczonym załomem brzuśca oraz z łukowato rozchylonym na zewnątrz brzegiem; powierzchnie gładkie, wewnętrzna nierówna, z obydwu stron szarobrunatne; minimalna ilość domieszki drobnoziarnistego tłucznia kamiennego. Wysokość 8,1 cm, średnice: dna 8,7 cm, brzuśca 10,7 cm, wylewu 10,5 cm (tabl. VI, 13). 9. Fragmentarycznie zachowana waza ostro profilowana o wyodrębnionym dnie, dwustożkowatym brzuścu i odgiętym na zewnątrz brzegu, zaopatrzona w trzy uszka; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i miki. Wysokość 24,5 cm, średnice: dna 13 cm, brzuśca 31,5 cm, wylewu 27,5 cm (tabl. VII, 1). 10. 35 fragmentów głównie cienkościennej ceramiki; powierzchnie ceglastobrunatne lub rzadziej szaroceglaste; domieszka piasku oraz niekiedy miki lub drobnoziarnistego tłucznia kamiennego; w tym: a) fragment ostro profilowanej misy (tabl. VII, 3); b) fragment brzuśca naczynia zdobiony dwoma poziomymi row-

Tabl. VII. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Inwentarz grobu szkieletowego (1–2) oraz ceramika zalegająca na złożu wtórnym w jamie grobu szkieletowego (3–7); 2 – żelazo, pozostałe ceramika

Taf. VII. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Skelettgrabinventar (1–2) und Keramik in der sekundären Ablagerung des Skelettgrabes (3–7); 2 – Eisen, restliche Keramik

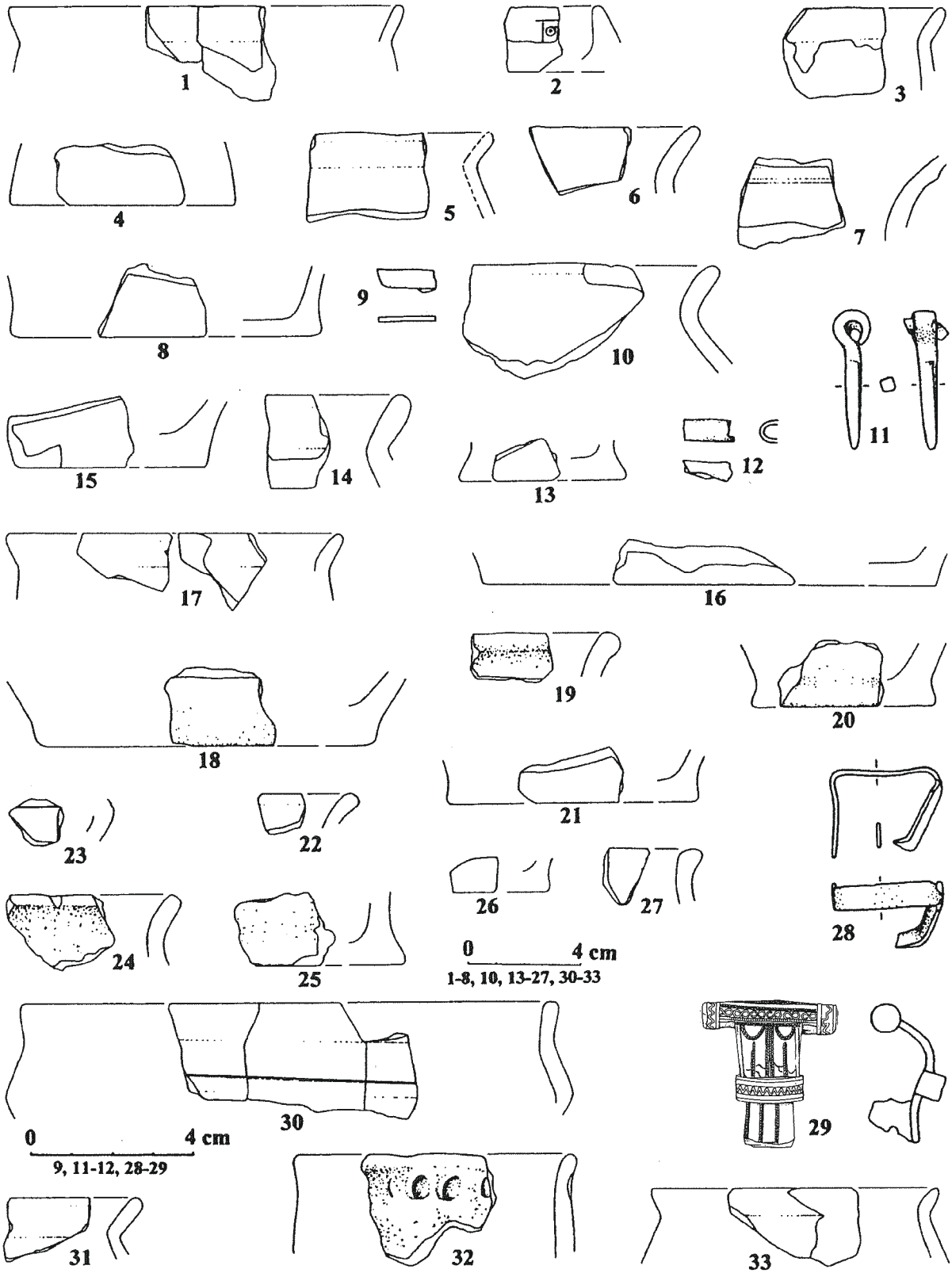
Табл. VII. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. Инвентарь погребения с трупоположением (1–2) и керамика из заполнения его могильной ямы (3–7); 2 – железо, остальное – керамика

Tabl. VIII. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Ceramika zalegająca na złożu wtórnym w jamie grobu szkieletowego (1–3), w wypełnisku obiektu rowkowego (4–8) oraz materiały luźne z warstwy z ćwiartek: 10, sk. J (9), 11 (10), 16 (11), 18 (12–18), 19 (19–21, 25), 20 (22–24); 4 – brąz, 7, 11, 19 – żelazo, pozostałe ceramika

Taf. VIII. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Keramik in der sekundären Ablagerung in der Grabgrube des Skelettgrabes (1–3), in der Ausfüllung des Rillenobjekts (4–8) und lose Materialien von den Viertelschichten: 10, Ansammlung J (9), 11 (10), 16 (11), 18 (12–18), 19 (19–21, 25), 20 (22–24); 4 – Bronze, 7,11,19 – Eisen, restliche – Keramik

Табл. VIII. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. Керамика из заполнения погребения с трупоположением (1–3), канавкообразного объекта (4–8) и разрозненный материал из культурного слоя квадратов: 10, ск. J (9), 11 (10), 16 (11), 18 (12–18), 19 (19–21, 25), 20 (22–24); 4 – бронза, 7, 11, 19 – железо, остальное – керамика

Tabl. IX. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Materiały z luźne z warstwy z ćwiartek: 20, sk. D (1), 20 (2–3), 21 (4–8), 22, sk. A (9–10), 22 (11–16), 23, sk. A (17–18), 23 (19–27), 25, sk. A (28–29), 25, sk. B (30), 25, sk. G (31), 33 (32), 25 (33); 9, 11, 12, 28 – żelazo, 29 – brąz, pozostałe ceramika

Taf. IX. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Lose Materialien von den Viertelschichten: 20, Ansamml. D (1), 20 (2–3), 21 (4–8), 22, Ansamml. A (9–10), 22 (11–16), 23, Ansamml. A (17–18), 23 (19–27), 25, Ansamml. A (28–29), 25, Ansamml. B (30), 25, Ansamml. G (31), 33 (32), 25 (33); 9, 11, 12, 28 – Eisen, 29 – Bronze, restliche Keramik

Табл. IX. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. Разрозненный материал из культурного слоя квадратов: 20, ск. D (1), 20 (2–3), 21 (4–8), 22, ск. A (9–10), 22 (11–16), 23, ск. A (17–18), 23 (19–27), 25, ск. A (28–29), 25, ск. B (30), 25, ск. G (31), 33 (32), 25 (33); 9, 11, 12, 28 – железо, 29 – бронза, остальное – керамика

kami powyżej załomu (tabl. VII, 4); c) fragment brzuśca naczynia zdobiony dwoma poziomymi rowkami powyżej załomu (tabl. VII, 5); d) fragment dwustożkowatego brzuśca naczynia o średnicy 16 cm (tabl. VII, 6); e) fragment brzegu naczynia o średnicy wylewu 22 cm (tabl. VII, 7); f) wyklejone fragmenty ostro profilowanej miseczki o średnicach: brzuśca 14,5 cm i wylewu 15 cm (tabl. VIII, 1); g) wyklejone fragmenty górnej partii dzbana z zachowaną nasadą ucha, zdobionego bogatą kompozycją poziomych rowków oraz dołków ograniczonych skośnymi liniami rytymi (tabl. VIII, 2); h) fragment dna naczynia o średnicy 9 cm (tabl. VIII, 3). 11. Silnie skorodowany przedmiot żelazny; zabytku nie udało się odnaleźć w zbiorach przemyskiego muzeum. 12. 150 najczęściej bardzo drobnych ułamków ceramiki w większości pochodzących z jednego naczynia grupy tarnobrzeskiej. 13. 9 fragmentów ceramiki kultury mierzanowickiej. 14. Fragmenty nie spalonych kości długich oraz czaszki. 15. Przepalone kości – zapewne na złożu wtórnym.

Obiekt rowkowy

1. Nóżka brązowej zapinki zdobiona trzema parami oczek oraz czterema rytymi kreskami w układzie jodełki. Zachowana długość 4,2 cm, szerokość 1,6 cm (tabl. VIII, 4). 2. Fragment brzegowy naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku (tabl. VIII, 5). 3. Trzy fragmenty czarki zdobionej poziomą linią rytą powyżej załomu brzuśca; powierzchnie szaroceglaste; domieszka miki i piasku (tabl. VIII, 6). 4. Fragmentarycznie zachowany, pogięty, żelazny nóż o obustronnie wyodrębnionym trzonku. Zachowana długość noża 9,7 cm, szerokość głowni 1,4 cm (tabl. VIII, 7). 5. Fragment lekko pogrubionego brzegu naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku (tabl. VIII, 8).

Ćwiartka 10, skupienie J, głębokość 25 cm

1. Fragmentarycznie zachowany, płaskokulisty przęślik gliniany; powierzchnia gładka, szarobrunatna; domieszka miki oraz pojedynczych ziaren tłucznia ceramicznego. Średnica przęślika 5,5 cm, wysokość 2,5 cm (tabl. VIII, 9).

Ćwiartka 11

1. Fragment ostro profilowanej czarki; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku i miki (tabl. VIII, 10).

Ćwiartka 16

1. Fragmentarycznie zachowany nóż o jednostronnie? wyodrębnionym trzonku i ułamanej głowni. Zachowana długość noża 8,7 cm, zachowana długość głowni 6,1 cm, szerokość głowni 0,9 cm (tabl. VIII, 11).

Ćwiartka 18

1. Fragment brzegowy naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku? (tabl. VIII, 12). 2. Fragment ostro profilowanej czarki; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku (tabl. VIII, 13). 3. Fragment brzuśca naczynia zdobiony kompozycją dwóch poziomych rowków oraz z rzędu dołków ograniczonych od dołu i góry liniami rytymi; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka drobniutkiej miki (tabl. VIII, 14). 4. Fragment brzegowy naczynia; powierzchnie ceglastoszare; domieszka piasku i miki (tabl. VIII, 15). 5. Fragment ucha z kanalikiem; domieszka piasku? (tabl. VIII, 16). 6. Fragment wyodrębnionego dna naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku. Średnica dna 8 cm (tabl. VIII, 17). 7. Fragment brzegu garnka jajowatego, zdobionego pod krawędzią dołkami palcowymi; powierzchnie szarobrunatne, zewnętrzna bardzo nierówna; domieszka tłucznia ceramicznego (tabl. VIII, 18).

Ćwiartka 19

1. Żelazny nit o płaskiej, kwadratowej główce o wymiarach 1,2 x 1,3 cm, a drugim końcu rozklepanym w małą tarczkę o średnicy 0,6 cm. Wysokość nitu 1,9 cm (tabl. VIII, 19). 2. Duży fragment kolankowato zgiętego ucha naczynia; powierzchnia bardzo nierówna, szorstka, szara; domieszka drobnoziarnistego tłucznia kamiennego (tabl. VIII, 20). 3. Fragment miniaturowego, ostro profilowanego naczynia o dwustożkowatym brzuścu i lekko rozchylonym na zewnątrz brzegu, z taśmowatym uchem w górnej partii brzuśca; powierzchnia zewnętrzna silnie wygładzona, brunatna, wewnętrzna gładka, szarobrunatna; domieszka drobnoziarnistego tłucznia kamiennego. Średnice: brzuśca 10,3 cm, wylewu 5,5 cm (tabl. VIII, 21). 4. Fragment brzegu naczynia zasobowego? z pogrubioną i rozszerzoną na zewnątrz krawędzią; powierzchnie gładkie, szare, zewnętrzna przy krawędzi wylewu o ceglastym odcieniu, ze śladami obróbki na kole garncarskim?; brak domieszki intencjonalnej? (tabl. VIII, 25).

Ćwiartka 20, skupienie D

1. Dwa wyklejone fragmenty brzegowe naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku i miki. Średnica wylewu 14 cm (tabl. IX, 1).

Ćwiartka 20

1. Fragment ostro profilowanej czarki; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka tłucznia ceramicznego, miki i pojedynczych ziaren piasku (tabl. VIII, 22). 2. Fragment wyodrębnionego dna naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku. Średnica dna 9 cm (tabl. VIII, 23). 3. Fragment brzegowy naczynia wykonanego na kole garncarskim?; powierzchnie gładkie, szare, wewnętrzna ze śladami obróbki na kole garncarskim?; brak domieszki. Średnica wylewu 23 cm (tabl. VIII, 24). 4. Fragment brzegowy naczynia – pokrywki lub miseczki – zdobiony kompozycją linii rytych oraz dołków; powierzchnie gładkie, czarne; domieszka piasku (tabl. IX, 2). 5. Fragment brzegowy naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku i pojedynczych ziaren tłucznia ceramicznego (tabl. IX, 3).

Ćwiartka 21

1. Fragment dna naczynia; powierzchnia zewnętrzna ceglastobrunatna, wewnętrzna nie zachowana; domieszka piasku. Średnica dna 8 cm (tabl. IX, 4). 2. Fragment brzegowy naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku i pojedynczych ziaren tłucznia ceramicznego (tabl. IX, 5). 3. Fragment brzegowy naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku (tabl. IX, 6). 4. Fragment naczynia zdobiony poziomą listwą plastyczną; powierzchnie szarobrunatne; domieszka piasku (tabl. IX, 7). 5. Fragment partii przydennej naczynia; powierzchnie ceglastoszare; domieszka tłucznia kamiennego. Średnica dna 11 cm (tabl. IX, 8).

Ćwiartka 22, skupienie A, głębokość 40–50 cm

1. Fragment żelaznej blaszki o wymiarach 1,5 x 0,5 cm (tabl. IX, 9). 2. 5 fragmentów wykonanej na kole garncarskim ceramiki „siwej" odmiany gładkiej, pochodzących zapewne z jednego naczynia – przypuszczalnie płytkiej czarki z krawędzią uformowaną w kryzę; powierzchnie gładkie, ciemnoszare; brak domieszki intencjonalnej. 3. 4 najczęściej drobne fragmenty ceramiki; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka piasku, miki i pojedynczych ziaren tłucznia ceramicznego; w tym fragment brzegowy naczynia (tabl. IX, 10). 4. Dwa bardzo drobne, niecharakterystyczne fragmenty ceramiki tzw. „grubej roboty". 5. Trzy drobne przepalone kości.

Ćwiartka 22

1. Żelazny kolec sprzączki o czworokątnym przekroju z zachowanym fragmentem ramy. Długość kolca 3,5 cm (tabl. IX, 11). 2. Fragment żelaznego okucia rynienkowatego o wymiarach 1,3 x 0,5 x 0,5 cm (tabl. IX, 12). 3. Fragment wyodrębnionego dna naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku. Średnica dna 6 cm (tabl. IX, 13). 4. Fragment wyodrębnionego brzegu naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; brak domieszki (tabl. IX, 14). 5. Fragment partii przydennej naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku i miki (tabl. IX, 15). 6. Fragment dna naczynia; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka miki oraz drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i ceramicznego. Średnica dna 16 cm (tabl. IX, 16).

Ćwiartka 23, skupienie A, głębokość 20–40 cm

1. Fragmenty brzegowe naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka miki. Średnica wylewu 12 cm (tabl. IX, 17). 2. Fragment partii przydennej naczynia; powierzchnie gładkie, szarobrunatne; domieszka tłucznia ceramicznego. Średnica dna 12 cm (tabl. IX, 18).

Ćwiartka 23

1. Fragment brzegu naczynia o pogrubionej krawędzi; powierzchnie szorstkie, jasnoszarobrunatne; domieszka tłucznia kamiennego (tabl. IX, 19). 2. Fragment partii przydennej naczynia o wyodrębnionym dnie; powierzchnie szarobrunatne, zewnętrzna gładka, wewnętrzna nierówna; domieszka tłucznia ceramicznego. Średnica dna 6,5 cm (tabl. IX, 20). 3. Fragment dna naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku i miki. Średnica dna 9 cm (tabl. IX, 21). 4. Drobny fragment brzegu naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku i pojedynczych ziaren tłucznia kamiennego (tabl. IX, 22). 5. Drobny fragment brzuśca naczynia zdobiony poziomym rowkiem; powierzchnie szorstkie, zniszczone, ciemnoszare; domieszka miki i piasku (tabl. IX, 23). 6. Fragment rozchylonego na zewnątrz brzegu naczynia; powierzchnie gładkie, ale bardzo nierówne, czarne; domieszka gruboziarnistego tłucznia kamiennego (tabl. IX, 24). 7. Fragment partii przydennej naczynia o wyodrębnionym dnie; powierzchnie szorstkie, szarobrunatne; domieszka tłucznia kamiennego (tabl. IX, 25). 8. Drobny fragment dna naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka miki i drobnoziarnistego tłucznia kamiennego? (tabl. IX, 26). 9. Drobny fragment brzegu naczynia o pogrubionej krawędzi; powierzchnie ciemnoszare, zewnętrzna gładka, wewnętrzna nieco szorstka; domieszka miki i drobnoziarnistego tłucznia kamiennego (tabl. IX, 27).

Ćwiartka 24, skupienie A, głębokość 35 cm

1. Fragment stopionego szkła o zielonkawo-błękitnej barwie.

Ćwiartka 24

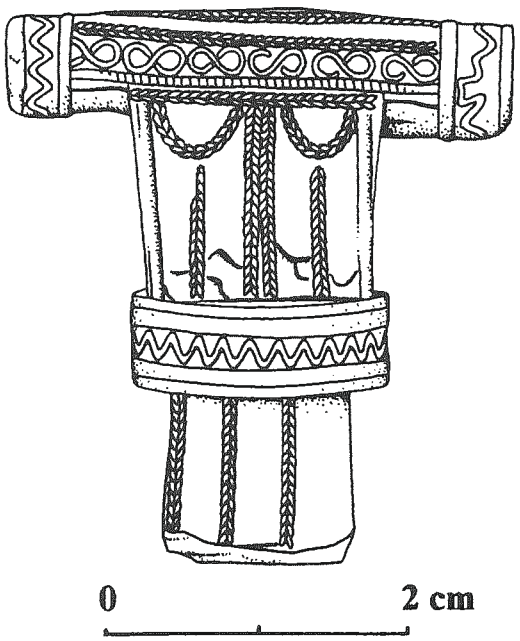
1. Fragment stopionego szkła o zielonkawo-błękitnej barwie.

Ćwiartka 25, skupienie A, głębokość 40 cm

1. Fragment zagiętego okucia wykonanego z żelaznej taśmy. Zachowana długość 7,2 cm, szerokość taśmy 0,6 cm (tabl. IX, 28). 2. Brązowa, posrebrzana zapinka II grupy Almgrena z cylindrem na sprężynę i cięciwę, zdobiona srebrnym filigranem na kabłąku, grzebyku, nóżce i cylindrze. Długość zapinki 3,7 cm, szerokość sprężyny 3,3 cm, szerokość kabłąka 1,5 cm (tabl. IX, 29; ryc. 6).

Ćwiartka 25, skupienie B, głębokość 20–40 cm

1. Wyklejone fragmenty ostro profilowanej czarki, zdobionej poziomym rowkiem powyżej załomu brzuśca; powierzchnie szaroceglaste; domieszka piasku. Średnice: brzuśca 20 cm, wylewu 19 cm (tabl. IX, 30).

Ryc. 6. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Zapinka ze skupienia A z ćwiartki 25
Abb. 6. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Fibel von der Anhäufung A ,Viertel 25
Рис. 6. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. Фибула из скопления А в квадрате 25

Ćwiartka 25, skupienie G, głębokość 45–55 cm

1. Fragment wyodrębnionego brzegu naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka miki i piasku (tabl. IX, 31).

Ćwiartka 25

1. Fragment brzegowy naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka miki? Średnica wylewu 10 cm (tabl. IX, 33). 2. Fragment ostro profilowanej czarki; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka miki i piasku. Średnice: brzuśca 18 cm, wylewu 18 cm (tabl. X, 1).

Ćwiartka 26, skupienie A, głębokość 25–50 cm

1. Dwa wyklejone fragmenty brzegowe garnka jajowatego o dużej średnicy wylewu (23–25 cm); powierzchnie nierówne, „gruzełkowate", szarobrunatne; domieszka tłucznia ceramicznego (tabl. X, 2).

Ćwiartka 26

1. Duży fragment partii przydennej naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka tłucznia ceramicznego i kamiennego. Średnica dna 9,5 cm (tabl. X, 3).

Ćwiartka 28

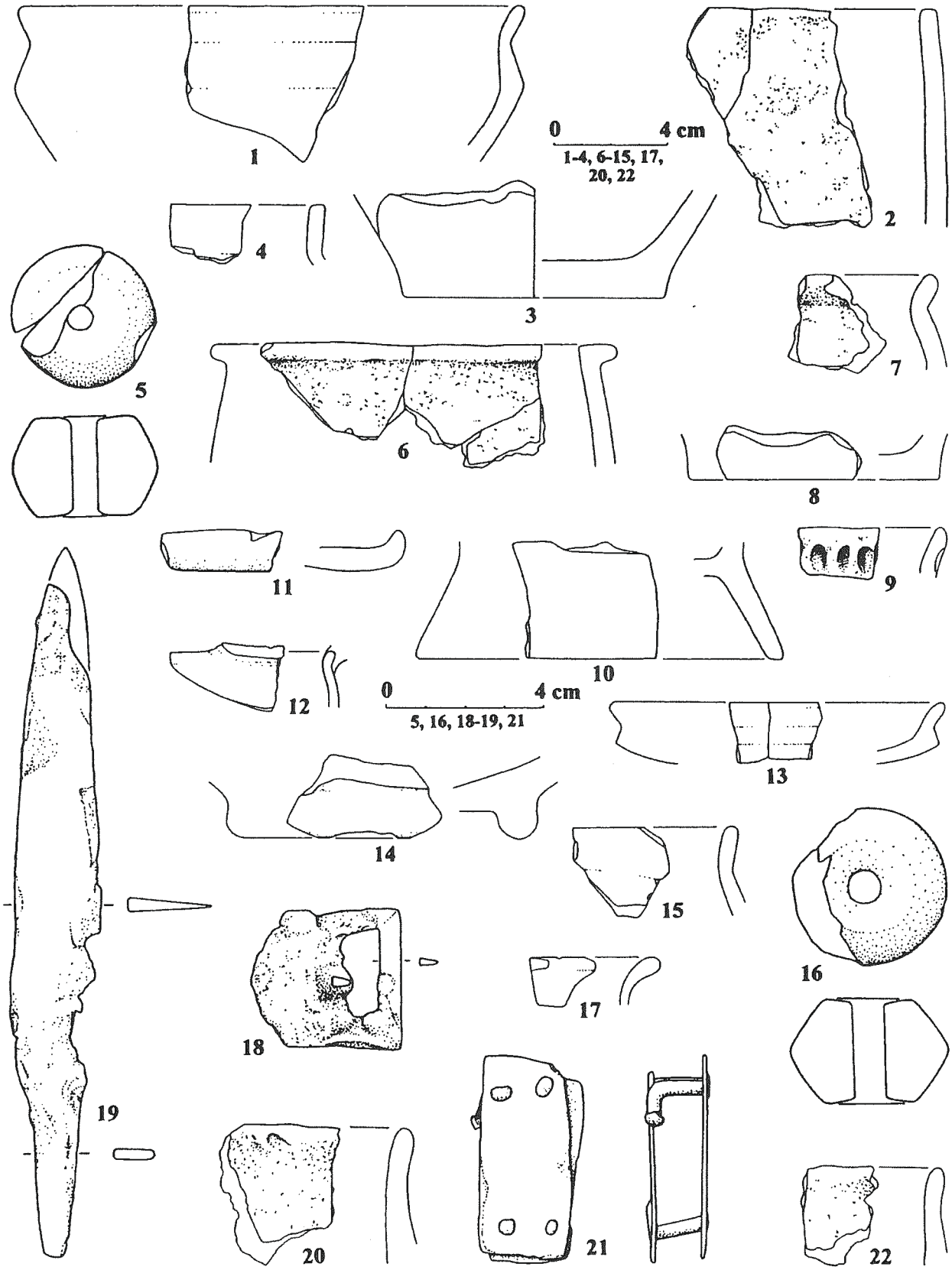
1. Drobny fragment brzegu naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku (tabl. X, 4).

Ćwiartka 29

1. Wtórnie przepalony, dwustożkowaty przęślik gliniany. Średnica przęślika 3,7 cm, wysokość 2,5 cm (tabl. X, 5).

Ćwiartka 33, skupienie A, głębokość 25 cm

1. Trzy wyklejone fragmenty brzegowe naczynia o krawędzi uformowanej w kryzę; powierzchnie szarobrunatne, zewnętrzna „gruzełkowata", wewnętrzna gładka; domieszka tłucznia ceramicznego. Średnica wylewu 14,5 cm (tabl. X, 6).

Tabl. X. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Materiały luźne z warstwy z ćwiartek: 25 (1), 26, sk. A (2), 26 (3), 28 (4), 29 (5), 33, sk. A (6), 33 (7–9), 34 (10–13, 19), 35 (14), 36 (15), 37 (16), 38 (17–18, 20–22); 18–19, 21 – żelazo, pozostałe ceramika

Taf. X. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Lose Materialien von den Viertelschichten: 25 (1), 26, Ansamml. A (2), 26 (3), 28 (4), 29 (5), 33, Ansamml. A (6), 33 (7–9), 34 (10–13,19), 35 (14), 36 (15), 37 (16), 38 (17–18, 20–22); 18–19, 21 – Eisen, restliche Keramik

Табл. X. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. Разрозненный материал из культурного слоя квадратов: 25 (1), 26, ск. A (2), 26 (3), 28 (4), 29 (5), 33, ск. A (6), 33 (7–9), 34 (10–13, 19), 35 (14), 36 (15), 37 (16), 38 (17–18, 20–22); 18–19, 21 – железо, остальное – керамика

Ćwiartka 33

1. Fragment brzegu niewielkiego garnka, zdobionego pod krawędzią wylewu rzędem dołków palcowych; powierzchnie nierówne, szarobrunatne; domieszka tłucznia kamiennego i ceramicznego. Średnica wylewu 10 cm (tabl. IX, 32). 2. Fragment brzegowy garnka o esowatym profilu; powierzchnie gładkie, zewnętrzna szarobrunatna, wewnętrzna szara; domieszka tłucznia kamiennego (tabl. X, 7). 3. Fragment dna naczynia; powierzchnie gładkie, zewnętrzna szarobrunatna, wewnętrzna ceglasta; domieszka piasku i miki. Średnica dna 9 cm (tabl. X, 8). 4. Fragment rozchylonego na zewnątrz brzegu naczynia, zdobionego pod krawędzią dołkami palcowymi; powierzchnie gładkie, szarobrunatne; domieszka piasku i tłucznia kamiennego (tabl. X, 9).

Ćwiartka 34

1. Żelazny nóż o obustronnie wyodrębnionym trzonku i fragmentarycznie zachowanej głowni. Zachowana długość noża 17 cm, zachowana długość głowni 12,5 cm, szerokość głowni 2,2 cm (tabl. X, 19). 2. Fragment partii przydennej naczynia na pustej nóżce; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku i pojedynczych ziaren tłucznia kamiennego. Średnica dna 13 cm (tabl. X, 10). 3. Fragment płytkiej miseczki lub pokrywki; powierzchnie silnie wygładzone, zewnętrzna wyświecana, czarne; domieszka miki i drobnoziarnistego tłucznia kamiennego (tabl. X, 11). 4. Fragment brzegowy naczynia z nasadą odłamanego, taśmowatego ucha; powierzchnie szaroceglaste; brak domieszki (tabl. X, 12). 5. Dwa wyklejone fragmenty ostro profilowanej miseczki; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku. Średnice: brzuśca 11,5 cm, wylewu 12 cm (tabl. X, 13).

Ćwiartka 35

1. Bardzo silnie wtórnie przepalony fragment partii przydennej naczynia z dnem ukształtowanym w formie stopki – pierścienia; powierzchnie gładkie; brak intencjonalnej domieszki. Średnica dna 11 cm (tabl. X, 14).

Ćwiartka 36

1. Fragment brzegowy naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku i miki (tabl. X, 15).

Ćwiartka 37

1. Fragmentarycznie zachowany, dwustożkowaty przęślik gliniany; powierzchnia nieco szorstka, szarobrunatna; domieszka drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i miki. Średnica przęślika 4 cm, wysokość 2,6 cm (tabl. X, 16).

Ćwiartka 38

1. Bardzo silnie skorodowana, żelazna, jednodzielna? sprzączka ze skuwką, o prawie prostokątnej ramie. Długość wraz ze skuwką 3,8 cm, szerokość 3,6 cm (tabl. X, 18). 2. Żelazne okucie wykonane z dwóch prostokątnych blaszek połączonych czterema nitami. Wymiary: 5,1 x 2,4 x 1,5 cm (tabl. X, 21). 3. Drobny fragment lekko pogrubionego brzegu naczynia; powierzchnie szaroceglaste; brak domieszki (tabl. X, 17). 4. Fragment lekko rozchylonego na zewnątrz brzegu garnka; powierzchnia zewnętrzna nierówna, szarobrunatna, wewnętrzna „gruzełkowata", szara; domieszka tłucznia ceramicznego i kamiennego? (tabl. X, 20). 5. Fragment lekko rozchylonego na zewnątrz brzegu garnka; powierzchnie nierówne, zewnętrzna szarobrunatna, wewnętrzna szara; domieszka tłucznia ceramicznego i kamiennego (tabl. X, 22). 6. Fragment brzegowy garnka o dużej średnicy wylewu; powierzchnie nierówne, „gruzełkowate", zewnętrzna szarobrunatna, wewnętrzna szara; domieszka tłucznia ceramicznego i kamiennego (tabl. XI, 1). 7. Niewielki fragment brzegu naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku (tabl. XI, 2). 8. Drobny fragment brzuśca naczynia, zdobiony szerokim, poziomym rowkiem; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku i miki (tabl. XI, 3). 9. Fragment brzegowy naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku i miki (tabl. XI, 4).

Ćwiartka 39

1. Drobny fragment brzegu naczynia; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka piasku (tabl. XI, 5). 2. Drobny fragment brzegu naczynia; powierzchnie szaroceglaste; domieszka piasku i miki (tabl. XI, 6). 3. Fragment partii przydennej naczynia; powierzchnie nierówne, szarobrunatnoceglaste; domieszka tłucznia kamiennego? Średnica dna 10 cm (tabl. XI, 7).

Ćwiartka 40

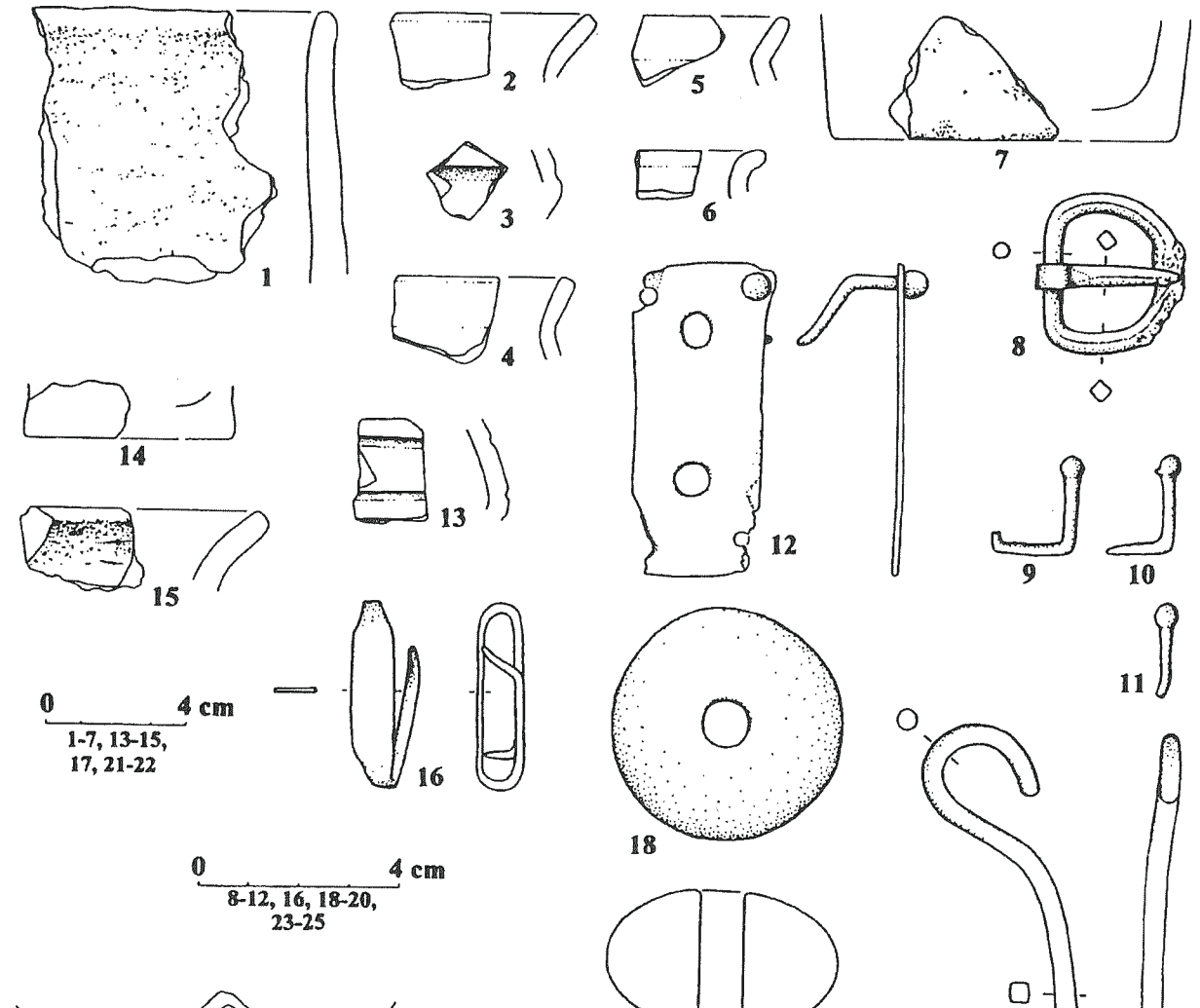
1. Żelazna, jednodzielna sprzączka o półkolistej ramie. Długość ramy 2,9 cm, szerokość 3,3 cm, długość kolca 3 cm (tabl. XI, 8). 2. Trzy żelazne gwoździe o kulistych główkach i zagiętych pod kątem prostym trzonkach. Zachowane długości: 4 cm, 3,4 cm i 1,9 cm, średnice główek 0,4–0,5 cm (tabl. XI, 9–11). 3. Fragmentarycznie zachowane, żelazne, prostokątne okucie zamka z dwoma otworami pośrodku oraz z zagiętym gwoździem, który tkwi w jednym z otworów w narożnikach. Długość okucia 6,4 cm, szerokość 2,7 cm (tabl. XI, 12). 4. Fragment dwustożkowatego brzuśca naczynia, zdobiony trzema poziomymi rowkami; powierzchnie ceglastobrunatne; domieszka miki i pojedynczych ziaren piasku (tabl. XI, 13). 5. Fragment dna niewielkiego naczynia; powierzchnie gładkie, ceglastobrunatne; brak domieszki? Średnica dna 6 cm (tabl. XI, 14). 6. Fragment silnie rozchylonego na zewnątrz brzegu naczynia – garnka o esowatym profilu?; powierzchnie szorstkie, szarobrunatne; domieszka tłucznia kamiennego (tabl. XI, 15).

Ćwiartka 41

1. Silnie spłaszczone okucie wykonane z żelaznej taśmy o zwężających się końcach. Wymiary okucia: 3,8 x 0,9 x 1 cm (tabl. XI, 16). 2. Fragment partii przydennej naczynia; powierzchnie szaroceglaste; domieszka piasku. Średnica dna 10 cm (tabl. XI, 17).

Materiały z powierzchni lub bez oznaczonego miejsca znalezienia

1. Płaskokulisty przęślik gliniany; powierzchnia nieco szorstka, szarobrunatna; domieszka drobnoziarnistego tłucznia kamiennego, miki oraz pojedynczych ziaren tłucznia ceramicznego. Średnica przęślika 4,8 cm, wysokość 2,9 cm (tabl. XI, 18). 2. Żelazny klucz o górnym końcu wygiętym haczykowato, a dolnym zawiniętym w uszko. Długość klucza 13 cm (tabl. XI, 19). 3. Żelazne, prostokątne okucie zamka z dwoma otworami pośrodku oraz trzema zagiętymi gwoździami o płaskich główkach, które tkwią w narożnikach okucia. Wymiary okucia: 6,8 x 5 cm (tabl. XI, 20). 4. Fragment brzuśca naczynia, zdobiony listwą plastyczną z ornamentem rytej jodełki oraz poziomymi liniami rytymi ograniczającymi dwa rzędy dołków; powierzchnie czarne, zewnętrzna zniszczona, wewnętrzna gładka; domieszka piasku i miki (tabl. XI, 21). 5. Fragment wyodrębnionego dna naczynia; powierzchnie silnie wygładzone, czarne; domieszka drobnoziarnistego tłucznia kamiennego i miki. Średnica dna 9 cm (tabl. XI, 22). 6. Fragmentarycznie zachowany, żelazny nóż o jednostronnie wyodrębnionym trzonku i ułamanej głowni. Zachowana długość noża 8,2 cm, zachowana długość głowni 6 cm, szerokość głowni 1,2 cm (tabl. XI, 23). 7. Bardzo źle zachowany żelazny nóż. Zachowana długość noża 7,7 cm, szerokość głowni 1 cm (tabl. XI, 24). 8. Fragmentarycznie zachowany, pierwotnie zapewne stożkowaty przęślik wykonany z kości. Średnica przęślika 3,1 cm, zachowana wysokość 1,4 cm (tabl. XI, 25).

Tabl. XI. Trójczyce, gm. Orły, stan. 1. Materiały luźne z warstwy z ćwiartek: 38 (1–4), 39 (5–7), 40 (8–15), 41 (16–17) oraz materiały luźne z cmentarzyska bez dokładnej lokalizacji (18–25); 8–12, 16, 19–20, 23–24 – żelazo, 25 – kość, pozostałe ceramika

Taf. XI. Trójczyce, Gemeinde Orły, Fundst. 1. Lose Materialien von den Viertelschichten: 38 (1–4), 39 (5–7), 40 (8–15), 41 (16–17) und lose Materialien von dem Gräberfeld ohne genaue Lokalisierung (18–25); 8–12, 16, 19–20, 23–24 – Eisen, 25 – Knochen, restliche – Keramik

Табл. XI. Труйчицы, гм. Орлы, пам. 1. Разрозненный материал из культурного слоя квадратов: 38 (1–4), 39 (5–7), 40 (8–15), 41 (16–17) и разрозненный материал с могильника без привязки (18–25); 8–12, 16, 19–20, 23–24 – железо, 25 – кость, остальное – керамика

ANALIZA

OZDOBY I CZĘŚCI STROJU

Zapinki

W trakcie badań przeprowadzonych na cmentarzysku w Trójczycach pozyskano zaledwie dwie, w miarę kompletnie zachowane zapinki (tabl. I, 8–9; IX, 29). W pozostałych przypadkach mamy do czynienia tylko z fragmentami, nie zawsze umożliwiającymi określenie całych form fibul. Mogą to być kabłąki (tabl. III, 15 oraz zapewne także tabl. VI, 9), nóżki (tabl. VI, 7; VIII, 4) lub same sprężyny (tabl. I, 11; III, 16; VI, 8 oraz grób 167).

Najliczniejsze są fragmenty brązowych fibul oczkowatych. Natrafiono na nie nad grobem 110 (tabl. III, 15) oraz w wypełniskach grobu szkieletowego (tabl. VI, 7) i obiektu rowkowego (tabl. VIII, 4). Gładki, taśmowaty kabłąk zwężony w górnej części oraz długa, rozszerzona i na końcu zaokrąglona nóżka pozwalają zaliczyć znalezisko znad grobu 110 (tabl. III, 15) do typu IV serii B fibul oczkowatych w klasyfikacji R. Jamki (1964, s. 68–71). Dziwi jednak brak zdobienia zapinki, co może być efektem nie najlepszego stanu zachowania jej powierzchni. Omawiany kabłąk można identyfikować z zapinką typu A 61. Przypuszczalnie z fibul oczkowatych serii B wg R. Jamki (1964, s. 59–71) pochodzą ponadto dwie wymienione powyżej nóżki zdobione jedną (tabl. VI, 7) lub trzema parami oczek (tabl. VIII, 4). Zapinki oczkowate serii B datowane są na fazę B_2 okresu rzymskiego, przy czym większość zawierających je zespołów należy zaliczyć do wcześniejszego odcinka tej fazy (T. Liana 1970, s. 442).

Z grobu 73 pochodzi stosunkowo nieźle zachowana, brązowa zapinka z guzkiem na główce i nóżce (tabl. I, 9), należąca do 7 serii V grupy Almgrena. Sposobem ukształtowania kabłąka i guzków dość wyraźnie nawiązuje do fibul typu A 111, choć brak jej dodatkowego guzka na zakończeniu nóżki. Zapinki 7 serii V grupy Almgrena występują w materiałach kultury przeworskiej datowanych na fazę B_2 okresu rzymskiego (T. Liana 1970, s. 445).

W skupieniu A na ćwiartce 25 odkryto pięknie zdobioną srebrnym filigranem zapinkę wschodniej serii II grupy Almgrena z cylindrem kryjącym zarówno sprężynę, jak i cięciwę (tabl. IX, 29; ryc. 6). Jest to okaz wykonany z brązu, z dość masywnym grzebykiem na kabłąku. Górną powierzchnię zapinki pokryto cieniutką, srebrną folią, na której znajduje się misterna dekoracja ze srebrnego filigranu. Ornament obejmuje nóżkę, grzebyk, kabłąk oraz cylinder na sprężynę. Choć fibule serii wschodniej II grupy występują już w rozwiniętym stadium fazy B_2, to krępy kształt opisanej zapinki z Trójczyc sugeruje jej datowanie raczej na fazę B_2/C_1 okresu rzymskiego (K. Godłowki 1977, s. 13–15; 1981, s. 94, 96).

Niewiele można powiedzieć o fragmentach pozostałych zapinek. Na ich podstawie nie da się bowiem określić, z jakich fibul pochodzą.

Metalowe części pasa

Podczas badań wykopaliskowych prowadzonych w roku 1974 znaleziono dwie żelazne sprzączki. Były to znaleziska luźne, których nie można łączyć z konkretnymi zespołami grobowymi. Jeden z okazów zaopatrzony w silnie skorodowaną skuwkę posiada nieco trapezowatą, zapewne jednodzielną ramę (tabl. X, 18). Podobne sprzączki występują w zespołach kultury przeworskiej datowanych na fazę B_2 i C_{1a} (R. Madyda 1977, s. 373).

Do typów szeroko rozpowszechnionych w kulturze przeworskiej należy też druga sprzączka z Trójczyc (tabl. XI, 8). Analogiczne jednodzielne sprzączki o półkolistej ramie bez skuwki są charakterystyczne dla materiałów z fazy B_2 oraz z wczesnej fazy młodszego okresu rzymskiego, choć sporadycznie mogą występować również w innych fazach chronologicznych (R. Madyda 1977, s. 367–369).

Na fazę B_2 i C_{1a} należy ponadto datować jednodzielną, prostokątną ramę sprzączki bez zachowanego kolca (tabl. III, 10), którą znaleziono w pobliżu grobu 109. Z bliżej nieokreślonej sprzączki pochodzi natomiast żelazny kolec, będący znaleziskiem luźnym z ćwiartki 22 (tabl. IX, 11).

UZBROJENIE

Groty

Po prawej stronie czaszki zmarłego pochowanego w grobie szkieletowym odkryto żelazny grot broni drzewcowej (tabl. VII, 2). Jest to okaz o krótkiej tulejce oraz wąskim rombowatym w przekroju liściu. Na podstawie kształtu i wielkości można go zaliczyć do grotów typu III–IV w klasyfikacji P. Kaczanowskiego i datować na fazę B_1 lub B_2 okresu rzymskiego (P. Kaczanowski 1995, s. 15–16; tabl. VI, 1–4; tabl. XX).

Z przemieszanego grobu 6–7 pochodzi z kolei niewielki, żelazny grocik strzały o wąskim, rombowatym w kształcie liściu oraz ułamanym trzpieniu (tabl. I, 2). Ponieważ nie ma on analogii w kulturze przeworskiej, ani też w grupie tarnobrzeskiej, jego przynależność kulturowa jest sprawą dyskusyjną.

Metalowe części tarczy

Przypuszczalnie metalowym elementem tarczy jest żelazny nit o płaskiej, kwadratowej główce, znaleziony luźno w obrębie ćwiartki 19 (tabl. VIII, 19). W nity o analogicznie ukształtowanych, czworokątnych główkach zaopatrywane były umba z tępym kolcem należące do typu 7a w klasyfikacji M. Jahna, datowane na rozwinięte stadium fazy B_2 oraz fazę C_{1a} (T. Liana 1970, s. 451–452; K. Godłowski 1977, s. 68–69; 1981, s. 83, tabl. XII, 2, 5). Najczęściej używano ich do mocowania wcześniejszych odmian umb z tępym kolcem. W zespołach z fazy C_{1a} występują już stosunkowo rzadko.

Być może za fragmenty umb należy uznać niektóre ułamki żelaznych, dość grubych blach. W pierwszej kolejności dotyczy to trzech fragmentów znalezionych w grobie 156, które posiadają charakterystyczne podgięcie na odłamanych końcach (tabl. IV, 12).

Częściami tarcz mogą być ponadto żelazne okucia rynienkowate (tabl. III, 17; IX, 12), używane niekiedy do wzmocnienia ich krawędzi. Większą ich ilość znaleziono w grobie 112. Wymienione okucia mogły jednak pełnić również inne funkcje.

NARZĘDZIA I PRZEDMIOTY CODZIENNEGO UŻYTKU

Noże

Spośród ogólnej liczby 10 żelaznych noży znalezionych na cmentarzysku w Trójczycach pięć należy łączyć z kulturą przeworską. Pozostałe występowały w grobach grupy tarnobrzeskiej lub ich kształt wyraźnie wskazywał na datowanie na wczesną epokę żelaza (W. Poradyło 2001a, s. 93). Nie ma natomiast jasności co do przynależności kulturowej drobnego fragmentu ostrza, który odkryto w przemieszanym grobie 6–7 (tabl. I, 3). Żaden z noży zaliczonych do kultury przeworskiej nie wystąpił w zespole grobowym. Jeden z nich odkryto w zasypisku obiektu rowkowego (tabl. VIII, 7). Pozostałe były znaleziskami luźnymi lub zostały podarowane przez Pana Karola Nykiela.

Wszystkie okazy są bardzo silnie zniszczone przez korozję i żaden nie zachował się w całości. Utrudnia to dokładne określenie ich kształtów. Z wyjątkiem dużego noża znalezionego na ćwiartce 34, którego długość dochodzi do 17 cm przy szerokości głowni 2,2 cm (tabl. X, 19), są raczej okazami o niewielkich rozmiarach (zachowane długości od 7,7 cm do 9,7 cm). Wspomniany nóż z ćwiartki 34 ma obustronnie wyodrębniony trzonek oraz długą, trójkątnie zwężającą się głownię z łukowatą linią tylca. Pozostałe egzemplarze są o wiele gorzej zachowane. Jeden z nich ma wyodrębniony prawie pod kątem prostym trzonek od strony tylca głowni (tabl. VIII, 11), drugi od strony ostrza (tabl. XI, 24). Linia tylca głowni może być lekko łukowata (tabl. XI, 24; VIII, 7; VIII, 11) lub prosta (tabl. XI, 23). Fragmentarycznie zachowany nóż z obiektu rowkowego został rytualnie pogięty (tabl. VIII, 7).

Noże występujące w kulturze przeworskiej nie były do tej pory przedmiotem studiów chronologiczno-typologicznych. Trudno więc określić, w jakim stopniu ich kształt determinowany przede wszystkim przez funkcję narzędzia może mieć znaczenie dla datowania.

Grzebień

W skład wyposażenia grobu 109 wchodził duży fragment jednoczęściowego grzebienia kościanego (tabl. III, 9). Jego półkoliście ukształtowany uchwyt zdobiony jest dwoma poziomymi liniami rytymi. Grzebień należy zaliczyć do typu A.I w klasyfikacji S. Thomas (1960, s. 56–59). W kulturze przeworskiej analogiczne grzebienie jednoczęściowe występują w rozwiniętym stadium fazy B_2 oraz we wczesnej fazie młodszego okresu rzymskiego (K. Godłowski 1977, s. 49; 1981, s. 77).

Szydło

Jedyny odkryty na cmentarzysku egzemplarz żelaznego szydła znaleziono w grobie 163 (tabl. IV, 21). Zachowany w trzech fragmentach i silnie skorodowany ma długość 7,1 cm. Można powiedzieć, że jest to klasyczny przykład tego rodzaju narzędzia. Szydło z Trójczyc posiada bowiem prawie okrągłe w przekroju ostrze, pogrubiony, czworokątny trzonek oraz kolec do osadzenia w okładzinie o przekroju zbliżonym do prostokąta. W środkowej partii trzonka znajduje się zgrubienie, będące jednak zapewne efektem silniejszej w tym miejscu korozji.

Metalowe części skrzynek i klucze

W materiale kultury przeworskiej z Trójczyc dość licznie reprezentowane są metalowe okucia skrzynek. Należy do nich zaliczyć okucia zamka (tabl. II, 7; XI, 12, 20), okucie złożone z dwu równoległych płytek połączonych czterema nitami (tabl. X, 21) oraz fragmentarycznie zachowane, czworokątne okucie wykonane z żelaznej taśmy (tabl. IX, 28), a zapewne także gwoździe o zagiętych pod kątem prostym końcach (tabl. XI, 9–11). Do otwierania szkatułki służył żelazny klucz (tabl. XI, 19). Nie ma natomiast pewności, czy jako metalową część skrzynki należy interpretować silnie spłaszczone okucie wykonane z żelaznej taśmy o zwężających się końcach (tabl. XI, 16). Mogło być bowiem używane jako skuwka do pasa.

Kilka fragmentów okucia zamka znaleziono w grobie 104 (tabl. II, 7). Na podstawie zachowanych ułamków można przypuszczać, że jest to klasyczny przykład prostokątnego okucia z dwoma otworami pośrodku. Na pewno taką formę posiada też okucie znalezione luźno na ćwiartce 40 (tabl. XI, 12). Wykonano je z prawie prostokątnej, grubej blachy żelaznej, przy czym jego dłuższe boki są lekko przewężone w partii środkowej. W jednym z czterech otworów w narożnikach tkwi żelazny gwóźdź o kulistej główce i zagiętym końcu. Odmienny typ reprezentuje trzecie okucie zamka z Trójczyc (tabl. XI, 20). Posiada bowiem nie dwa, lecz trzy otwory umieszczone pośrodku. Sądzi się, że okucia tego rodzaju pochodzą z zamków o bardziej zaawansowanej konstrukcji (J. Szydłowski, T. Kubiczek 1960, s. 253).

Znaleziony w Trójczycach żelazny klucz (tabl. XI, 19) należy do najczęściej występujących odmian w kulturze przeworskiej. Jeden jego koniec, służący do zawieszania, jest zawinięty w malutkie uszko, natomiast drugi haczykowato wygięty. Czworokątny w przekroju poprzecznym trzonek klucza zdobiony jest w połowie długości trzema zgrubieniami.

Za metalowe części skrzynek uznano ponadto dwa inne okucia (tabl. IX, 28; X, 21). Podobne zabytki występują w zwartych zespołach grobowych wraz z kluczami oraz okuciami zamków (J. Szydłowski, T. Kubiczek 1960, s. 245–246, ryc. 1). Okucia złożone z dwóch równoległych blaszek połączonych przy końcach nitami uważane są niekiedy za skuwki do pasa. Interpretacja taka dotyczy jednak okazów o niewielkich rozmiarach, a przede wszystkim o mniejszym rozstawie blaszek.

Trzy gwoździe o kulistych główkach i zagiętych pod kątem prostym końcach (tabl. XI, 9–11) pochodzą przypuszczalnie z okucia zamka, które znaleziono w obrębie ćwiartki 40 (tabl. XI, 12).

Obecność metalowych części skrzynek oraz kluczy stanowi charakterystyczny element wyposażenia grobów kobiecych z wczesnego okresu rzymskiego oraz z fazy B_2/C_1 (K. Godłowski 1977, s. 109). W okresie późniejszym występują one znacznie rzadziej, co przypuszczalnie związane jest ze zmianami w zwyczajach pogrzebowych.

Przęśliki

Spośród 18 znalezionych na cmentarzysku w Trójczycach przęślików z kulturą przeworską można pewnie łączyć sześć

egzemplarzy glinianych oraz jeden wykonany z kości. Dwa z nich znaleziono w grobach (tabl. II, 2, 8). Pozostałe były znaleziskami luźnymi (tabl. VIII, 9; X, 5, 16) lub zostały przekazane przez Pana Karola Nykiela (tabl. XI, 18, 25).

Przeważają wśród nich okazy o dwustożkowatych formach z nieznacznymi zagłębieniami przy biegunach (tabl. II, 8; X, 5, 16). Ich średnice wahają się w granicach 3–4 cm przy wysokościach od 2,3 cm do 2,6 cm. Dwa przęśliki można określić jako płaskokuliste (tabl. VIII, 9; XI, 18). Pod względem wymiarów są nieznacznie większe od okazów dwustożkowatych. Ich średnice wynoszą odpowiednio: 5,5 cm oraz 4,8 cm. Z grobu 90 pochodzi z kolei prawie płaski przęślik, zdobiony krótkimi nacięciami przy otworze (tabl. II, 2). Podobne do niego egzemplarze znajdowano na cmentarzysku w Trójczycach częściej, ale związane były raczej z pochówkami grupy tarnobrzeskiej (W. Poradyło 2001a, tabl. XI, 6; XII, 33; XIV, 8). Występowały bowiem w tych partiach nekropoli, w których stwierdzono koncentracje grobów z wczesnej epoki żelaza. Ostatni z zaliczonych do kultury przeworskiej przęślików wykonany jest z kości (tabl. XI, 25). Można przypuszczać, że prezentował formę stożkowatą lub dwustożkowatą.

Przęśliki dwustożkowate oraz w mniejszym stopniu płaskokuliste są najczęściej występującymi typami przęślików w zespołach kultury przeworskiej (K. Godłowski 1977, s. 110). O wiele rzadziej spotykane są okazy płaskie lub wykonane z kości. Przęśliki należą do typowego wyposażenia grobów kobiecych.

INNE PRZEDMIOTY

W grobach 103 oraz 106 natrafiono na bardzo drobne stopy brązu o średnicach nie przekraczających kilku milimetrów. Są to resztki stopionych podczas kremacji przedmiotów brązowych. Niewielkie, bezkształtne okruchy zabytku z brązu znaleziono też w grobie 105. Z kolei w grobie 163 wystąpił mały fragment brązowego drutu. Z trzech grobów pochodzą kawałki żelaznych, dość grubych blaszek (tabl. II, 4–5; IV, 12; V, 5). Wymiary żadnej z nich nie przekraczają 3 cm. Są to drobne fragmenty większych, bliżej nieokreślonych przedmiotów. W przypadku blach z grobu 156 mogą to być ułamki umba. Zapewne jako okucie należy natomiast interpretować znalezioną w grobie 6–7 blaszkę o zagiętym końcu (tabl. I, 4). W inwentarzu grobu 167 znajduje się z kolei otwarte kółko o średnicy 1,8 cm wykonane z żelaznego drutu (tabl. V, 6), o bliżej nieokreślonym przeznaczeniu użytkowym.

Na okruchy szkła, z których większość była stopiona, natrafiono w grobie 9 oraz luźno na ćwiartce 24. Miały one seledynową lub zielonkawo-błękitną barwę.

CERAMIKA

Tylko z kilku grobów kultury przeworskiej z Trójczyc pochodzą w miarę kompletnie zachowane naczynia. W większości analizowanych pochówków mamy do czynienia z fragmentami ceramiki, na podstawie których niezmiernie trudno rekonstruować formy całych naczyń. Duża część występujących w grobach, a także w warstwie, skorup nosi ślady wtórnego przepalenia, co nie ułatwia analizy technologicznej ceramiki. W Trójczycach zdecydowanie przeważają naczynia lepione ręcznie. Na kilka niecharakterystycznych fragmentów naczynia wykonanego na kole garncarskim natrafiono w skupieniu A na ćwiartce 22. Z toczonych na kole naczyń pochodzą najprawdopodobniej także trzy inne skorupy znalezione luźno (tabl. VIII, 24, 25; X, 14).

Ceramika lepiona ręcznie

Wśród ceramiki lepionej ręcznie z Trójczyc można wyróżnić czarki, profilowane misy, wazy, dzbany, garnki jajowate, garnki o dwustożkowatym brzuścu i o esowatym profilu. Trzy ostatnie kategorie naczyń należy zaliczyć do tzw. ceramiki „grubej roboty". Pozostałe reprezentują staranniej wykonaną ceramikę stołową.

Czarki

Najliczniejszą kategorię wśród ceramiki lepionej ręcznie z cmentarzyska w Trójczycach stanowią czarki. Z wyjątkiem jednego egzemplarza z grobu szkieletowego (tabl. VI, 12), żadna z nich nie zachowała się w stanie kompletnym. W trzech przypadkach była możliwa rekonstrukcja kształtu całego naczynia lub jego znacznej części (tabl. I, 10; VI, 1, 13). Na ogół jednak mamy do czynienia z niewielkimi fragmentami górnych partii czarek (tabl. II, 14, 17; III, 4, 20; IV, 2, 14, 18; V, 1–2; VI, 6; VII, 7; VIII, 6, 10, 12, 13, 15, 21, 22; IX, 1, 3, 5, 14, 17, 30, 31, 33; X, 1, 15; XI, 2, 4, 5) bądź z ułamkami ich brzuśców (tabl. III, 14; IV, 17; V, 3; VI, 5; VII, 6; VIII, 14; XI, 3). Z naczyń tego typu pochodzi przypuszczalnie także większość partii przydennych o stopkowato wyodrębnionych dnach. Przy analizie niewielkich fragmentów brzegowych, jakimi często dysponujemy w Trójczycach, nie można wykluczyć, że niektóre z wymienionych powyżej ułamków naczyń mogą w rzeczywistości pochodzić nie z czarek, lecz mis. Za kryterium rozróżnienia tych naczyń przyjmuje się bowiem ich głębokość.

Najliczniejszą grupę wśród czarek tworzą okazy ostro profilowane (tabl. II, 17; III, 20; V, 1, 2; VIII, 6, 10, 13, 22; IX, 30; X, 1 oraz zapewne także tabl. I, 10; III, 14; IV, 17; VI, 5; VII, 6; VIII, 14; XI, 3, 13). Posiadają one ostry załom dwustożkowatego brzuśca oraz wyodrębniony i w różnym stopniu wychylony na zewnątrz brzeg. Żaden z zaliczonych tu egzemplarzy nie jest zachowany w całości. Pewien wariant stanowi tu fragment niewielkiego naczyńka znaleziony na ćwiartce 19 (tabl. VIII, 21). Od pozostałych okazów odróżnia go nie tylko obecność taśmowatego ucha, ale przede wszystkim silnie zwężająca się ku wylewowi, wysoka górna partia dwustożkowatego brzuśca oraz krótki, prawie pionowo ustawiony brzeg, którego wyodrębnienie podkreślono poziomą listwą plastyczną. Ponadto do tej grupy należałoby zaliczyć czarkę z grobu 156 (tabl. IV, 18). Górna partia jej brzuśca jest prawie pionowo ustawiona, a słabo wyodrębniony, krótki brzeg nieznacznie tylko skierowany na zewnątrz, przez co naczynie nabiera kształtu głębokiej misy.

Zdecydowanie mniej liczną odmianę tworzą czarki o zaokrąglonych brzuścach oraz wyodrębnionych i odgiętych na zewnątrz brzegach. Na fragmenty takich naczyń natrafiono tylko w dwóch grobach: 106 (tabl. III, 4) i 167 (tabl. VI, 1).

Stosunkowo nieźle zachowana czarka z grobu 167 była bogato zdobiona i zapewne zaopatrzona w taśmowate ucha.

Oddzielnego omówienia wymagają dwie czarki wchodzące w skład wyposażenia grobu szkieletowego. Pierwsza z nich, charakteryzująca się bardzo nisko umieszczonym załomem brzuśca oraz nieznacznie, łukowato rozchylonym brzegiem (tabl. VI, 13), nie ma dobrych analogii w zespołach kultury przeworskiej. Nieco łatwiej wskazać je dla drugiej czarki o dwustożkowatym brzuścu bez wyodrębnionego brzegu (tabl. VI, 12). Podobne naczynia znane są m.in. z cmentarzysk w Gledzianówku (E. Kaszewska 1977, tabl. V, 13; LXII, 13) i Kamieńczyku (T. Dąbrowska 1997, tabl. CXVI, 1) na Mazowszu oraz w Choruli na Górnym Śląsku (K. Godłowski 1973, tabl. XVI, 2).

Czarki są na ogół bogato ornamentowane. Zdobiony bywa załom brzuśca lub jego górna partia, pomiędzy załomem a miejscem wyodrębnienia brzegu. Najczęściej są to poziome rowki lub wąskie linie ryte, zawsze występujące bezpośrednio nad załomem (tabl. IV, 18; V, 3; VIII, 6; IX, 30; XI, 3), a niekiedy dodatkowo również w górnej partii brzuśca (tabl. V, 1; XI, 13). Jeden z fragmentów jest dekorowany dwoma poziomymi rowkami oraz rzędem dołków ograniczonych liniami rytymi (tabl. VIII, 14). Znacznie rzadziej zdobiony jest załom brzuśca. Może to być rząd dołków (tabl. III, 14) lub krótkie nacięcia ograniczone od dołu i góry poziomymi liniami rytymi (tabl. III, 20). Wyjątkowo bogatą kompozycją zdobiona jest czarka z grobu 167 (tabl. VI, 1). Tworzą ją poziome i krótkie, skośne rowki w układzie pasm w górnej partii brzuśca oraz koncentrycznie zbiegające się do dna grupy rowków (po trzy) poniżej załomu, w części przydennej.

Pod względem technologicznym czarki reprezentują wyłącznie ceramikę cienkościenną o bardzo dobrych parametrach produkcji i wypału. Większość z nich posiada jednak zniszczone powierzchnie na skutek wtórnego przepalenia. Zaledwie kilka fragmentów ma zachowane czarne, silnie wygładzone powierzchnie. Dwie inne czarki mają barwę szarobrunatną (tabl. VI, 13; VIII, 21). Glina, z której wylepiano czarki, najczęściej zawiera niewielką ilość domieszki drobnoziarnistego piasku i miki. O wiele rzadziej spotykana jest domieszka piasku i pojedynczych ziaren tłucznia ceramicznego. W śladowych ilościach występuje natomiast drobnoziarnisty tłuczeń kamienny.

Czarki ostro profilowane w kulturze przeworskiej są formą długotrwałą i szeroko rozpowszechnioną. Pojawiają się w fazie B_1, ale masowo występują dopiero na stanowiskach ze stadium B_2 i z wczesnej fazy młodszego okresu rzymskiego, wychodząc z użytkowania w fazie C_2 (T. Liana 1970, s. 439; K. Godłowski 1977, s. 140–141). W podobnych ramach chronologicznych należy datować nieco mniej typowe dla kultury przeworskiej czarki o zaokrąglonych brzuścach, choć ich zanik nastąpił wcześniej, bo już w fazie C_1 (K. Godłowski 1977, s. 141). Mało przydatne dla precyzyjnego datowania są dwie czarki odkryte w grobie szkieletowym.

Misy

W materiale ceramicznym z Trójczyc rozpoznano fragmenty ośmiu ostro profilowanych mis (tabl. II, 9; III, 2; IV, 15, 20; VI, 4; VII, 3; VIII, 1; X, 13). Z naczyń tego typu mogą pochodzić ponadto niektóre wyodrębnione i rozchylone na zewnątrz brzegi, zaliczone powyżej do czarek. Niejednokrotnie na podstawie niewielkich fragmentów brzegowych nie można bowiem wiarygodnie określić formy całego naczynia. Tylko jedna misa, pochodząca z grobu 163 (tabl. IV, 20), zachowała się w całości. W pozostałych przypadkach najczęściej mamy do czynienia z kilkoma fragmentami, które umożliwiają rekonstrukcję profilu i rozmiarów naczynia. Misy profilowane z Trójczyc charakteryzują się dwustożkowatymi brzuścami o ostrym załomie oraz wyodrębnionymi i rozchylonymi na zewnątrz krótkimi brzegami. Miseczka z grobu 163 posiada wklęsłe do środka dno. Partie przydenne pozostałych okazów nie zachowały się. Zawsze są to naczynia płytkie, czym odróżniają się od głębszych czarek. Z wyjątkiem dwóch egzemplarzy (tabl. II, 9; VII, 3) należą do naczyń o małych lub średnich rozmiarach (średnice brzuśców i wylewów w granicach 11–14 cm). Zdobiona jest tylko jedna misa, pochodząca z grobu 167 (tabl. VI, 4). Dekoracja złożona z koncentrycznie zbiegających się do dna linii rytych, rozdzielających pola wypełnione dołkami, obejmuje przydenną część misy do załomu brzuśca.

Tylko dwie misy mają zachowane pierwotne, wygładzone powierzchnie o czarnej lub szarobrunatnej barwie (tabl. IV, 20; II, 9). Powierzchnie pozostałych zostały zniszczone na skutek wtórnego przepalenia. W masie ceramicznej naczyń występuje prawie wyłącznie domieszka drobnoziarnistego piasku i miki.

Profilowane misy o dwustożkowatych brzuścach i odgiętych na zewnątrz brzegach występują licznie w zespołach kultury przeworskiej datowanych na fazę B_2 i C_1 okresu rzymskiego (K. Godłowski 1977, s. 144, 162).

Wazy

Jako wazy przyjęło się określać w kulturze przeworskiej naczynia zbliżone kształtem do czarek, ale o znacznie większych rozmiarach. Na cmentarzysku w Trójczycach duże fragmenty naczynia tego typu odkryto w wypełnisku grobu szkieletowego (tabl. VII, 1). Jego forma – stopkowato uformowane dno, dwustożkowaty brzusiec o ostrym załomie oraz wyodrębniony i wychylony na zewnątrz brzeg – pozwala zaliczyć go do waz typowych dla fazy B_2, które sporadycznie mogą przeżywać się jeszcze we wczesnej fazie młodszego okresu rzymskiego (T. Liana 1970, s. 439; K. Godłowski 1981, s. 62, 65, tabl. III, 4).

Jak można sądzić po dużych rozmiarach naczyń, na fragmenty waz natrafiono także w trzech lub czterech grobach ciałopalnych (tabl. I, 7; II, 18; III, 12 oraz być może także tabl. III, 8). Stan ich zachowania – brak większych, charakterystycznych fragmentów – nie pozwala na rekonstrukcję całych form. Na pewno były to jednak egzemplarze ostro profilowane, zbliżone kształtem do okazu opisanego powyżej. Waza z grobu szkieletowego zaopatrzona była w trzy uszka. Niewykluczone, że właśnie z waz pochodziły również fragmenty uch odkryte w grobach 106 (tabl. III, 1) i 108 (tabl. III, 6–7).

Zdobienie stwierdzono na fragmentach waz z grobu 106 (tabl. II, 18) oraz 108 (tabl. III, 8). W obydwu przypadkach ornament ogranicza się do górnych partii brzuśca i tworzy go poziomy rząd dołków, któremu na naczyniu z grobu 106 towarzyszy pozioma listwa plastyczna oraz dwie linie

ryte. Być może jako dekorację należy też traktować bruzdę powyżej załomu brzuśca na wazie z grobu 110 (tabl. III, 12).

Z pięciu zaliczonych do waz naczyń cztery posiadają silnie wygładzone, czarne powierzchnie. Odmienną, szarobrunatną barwę ma waza z grobu 64 (tabl. I, 7). Na żadnym egzemplarzu nie stwierdzono śladów wtórnego przepalenia. W masie ceramicznej naczyń występują domieszki schudzające o dość różnorodnym składzie. Obok piasku i miki rozpoznano domieszkę tłucznia kamiennego i ceramicznego.

Dzbany

W wypełnisku jamy grobu szkieletowego natrafiono na kilka wtórnie przepalonych fragmentów górnej partii dzbana z zachowaną nasadą ucha (tabl. VIII, 2). Bogatą dekorację naczynia tworzą poziome rowki oraz krótkie skośne linie ryte, ograniczające pola wypełnione dołkami. Z dzbana pochodzą ponadto fragmenty kolankowato zgiętego ucha z pionowym kanalikiem w uchwycie, które znaleziono w grobie 149 (tabl. IV, 5). Niewielki ułamek ucha z analogicznie przewierconym kanalikiem odkryto w obrębie ćwiartki 18 (tabl. VIII, 16). Wymienione fragmenty mają szare powierzchnie i wykonano je z gliny schudzanej domieszką drobnoziarnistego piasku.

Dzbany są kategorią naczyń stosunkowo rzadko występującą w materiałach kultury przeworskiej. Egzemplarze z przewierconym kanalikiem w uchwycie ucha datowane są na wczesną fazę młodszego okresu rzymskiego (K. Godłowski 1981, s. 65, tabl. IV, 17).

Garnki

Kilka fragmentów garnka jajowatego o zupełnie nie wyodrębnionym i skierowanym do wnętrza brzegu znaleziono w grobie 90 (tabl. II, 1). Z garnków jajowatych pochodzą ponadto dwa fragmenty brzegowe znalezione luźno na cmentarzysku (tabl. VIII, 18; X, 2). Jeden z nich (tabl. VIII, 18), podobnie jak i naczynie z grobu 90 (tabl. II, 1), zdobiony jest rzędem dołków palcowych pod krawędzią wylewu.

Pod względem technologicznym jest to ceramika tzw. „grubej roboty". Powierzchnie garnków są niestarannie opracowane, nierówne, o szarobrunatnej barwie. W masie ceramicznej naczyń zaobserwowano wyłącznie domieszkę gruboziarnistego tłucznia ceramicznego.

W kulturze przeworskiej garnki jajowate najliczniej występują w materiałach datowanych na fazę B_1 i B_2, ale sporadycznie pojawiają się już w młodszym okresie przedrzymskim, a okres ich przeżywania się obejmuje wczesną fazę młodszego okresu rzymskiego (T. Liana 1970, s. 439; K. Godłowski 1977, s. 125). W Polsce południowo-wschodniej naczynia tego typu występują stosunkowo rzadko (W. Poradyło 1999, s. 81).

W grobie 166 zapewne funkcję popielnicy pełnił przysadzisty garnek o dwustożkowatym brzuścu i odgiętym na zewnątrz brzegu z pogrubioną krawędzią (tabl. V, 7). Jego powierzchnie są nierówne, szarobrunatne, a domieszkę schudzającą stanowi tłuczeń ceramiczny. Garnki o analogicznych kształtach są stosunkowo rzadko spotykane w zespołach kultury przeworskiej. Na Górnym Śląsku występują co najmniej od fazy B_2, pozostając w użytkowaniu przez cały młodszy okres rzymski (K. Godłowski 1977, s. 126–128).

Wśród ceramiki „grubej roboty" najliczniej reprezentowane są garnki o esowatym profilu (tabl. I, 6, 12; III, 19; IV, 1; VI, 3; IX, 32; X, 7, 20, 22; XI, 1 oraz zapewne także tabl. I, 1, 5; IV, 6; IX, 19; X, 9; XI, 15). Z reguły są to fragmenty górnych partii naczyń, bądź samych brzegów. Poszczególne egzemplarze różnią się między sobą proporcjami, stopniem wydętości brzuśców oraz ukształtowaniem i rozchyleniem brzegów. Ze względu na fragmentaryczny stan zachowania naczyń nie jest możliwe dokonywanie szczegółowej klasyfikacji typologicznej tej kategorii.

Większość garnków o esowatym profilu nie jest zdobiona. Wyjątkowo spotyka się skośne rzędy dołków palcowych na brzuścu (tabl. I, 6) lub poziome bezpośrednio pod krawędzią wylewu (tabl. IX, 32; X, 9), względnie guzy (tabl. I, 5).

Powierzchnie naczyń są najczęściej niestarannie opracowane, nierówne lub nawet „gruzełkowate", o obustronnie szarobrunatnej lub wewnątrz szarej barwie. Do masy ceramicznej, z której wylepiano garnki, dodawano domieszkę schudzającą głównie w postaci gruboziarnistego tłucznia ceramicznego. Znacznie rzadziej stosowano tłuczeń kamienny. Z wyjątkiem jednego brzegu (tabl. X, 9) nie stwierdzono występowania domieszki piasku.

Garnki o esowatym profilu pojawiają się w zespołach kultury przeworskiej datowanych już na fazę B_2, ale najliczniej występują dopiero w młodszym okresie rzymskim (K. Godłowski 1977, s. 128, 136–137; 1981, s. 62, 65, 72–73). Za starsze chronologicznie uważa się garnki o silnie wydętych, zaokrąglonych brzuścach. Wśród form młodszych dominują natomiast okazy smuklejsze, o bardziej pionowej linii profilu, ze słabo rozchylonymi brzegami.

Ceramika wykonana na kole garncarskim

Kilka fragmentów wykonanego na kole garncarskim naczynia o cechach typowych dla ceramiki „siwej" odmiany gładkiej znaleziono w obrębie skupienia A na ćwiartce 22. Choć na ich podstawie trudno dokonywać rekonstrukcji całej formy, to można przypuszczać, że była to płytka czarka z krawędzią ukształtowaną w kryzę. Powierzchnie skorup są gładkie, ciemnoszare, a w masie ceramicznej nie zaobserwowano domieszki schudzającej.

Z pewnością z naczynia toczonego na kole garncarskim pochodzi również fragment pierścieniowatego dna (tabl. X, 14), typowego wyłącznie dla ceramiki „siwej". Bardzo silne wtórne przepalenie skorupy uniemożliwia określenie jej cech technologicznych i zarazem rozpoznanie śladów obróbki na kole garncarskim. Z podobnym problemem mamy do czynienia w przypadku niewielkiego fragmentu brzegowego o zaokrąglonej i nieznacznie pogrubionej krawędzi (tabl. VIII, 24). Na jego powierzchni wewnętrznej widoczne są niezbyt wyraziste ciągi, które przypuszczalnie należy łączyć z obróbką na kole. Na ćwiartce 19 znaleziono z kolei fragment brzegu o pogrubionej i rozszerzonej na zewnątrz krawędzi (tabl. VIII, 25), być może pochodzący z naczynia zasobowego.

Wykonywana na kole garncarskim tzw. ceramika „siwa" pojawia się w kulturze przeworskiej co najmniej od fazy C_{1b} (K. Godłowski 1977, s. 179; H. Dobrzańska 1980, s. 133–135). Jej obecność na cmentarzysku w Trójczycach może stanowić istotny wyznacznik chronologiczny.

ANALIZA OBRZĄDKU POGRZEBOWEGO

Na cmentarzysku w Trójczycach z kulturą przeworską można pewnie łączyć 33 pochówki ciałopalne oraz jeden grób szkieletowy. W opracowaniu niniejszym zaprezentowano poszczególne zespoły zgodnie ze stanem dokumentacji, tj. z przyjętymi w trakcie wykopalisk kryteriami wyróżniania i opisywania grobów. Trzeba zaznaczyć, że jest to cmentarzysko bardzo silnie zniszczone, co musiało negatywnie wpływać na efekty prac wykopaliskowych w terenie.

Na pewno nekropola kultury przeworskiej w Trójczycach nie została przebadana w całości. Po sześciu sezonach badań można stwierdzić, że zajmowała południową, niższą część stanowiska. Dwa groby (nr 6–7 i 9) odkryte w strefie północnej w roku 1967 były w rzeczywistości skupieniami przepalonych kości i pojedynczych skorup o cechach kultury przeworskiej. Z tego powodu może budzić wątpliwości zinterpretowanie ich podczas badań jako pochówków. Analizując przebadany areał stanowiska (ryc. 2), można jedynie stwierdzić, że uchwycono północną granicę cmentarzyska kultury przeworskiej. W zasadzie nie jest możliwe ustalenie wielkości cmentarzyska na podstawie wyników dotychczasowych badań.

Na zasadnicze trudności napotykamy również, chcąc określić charakter poszczególnych pochówków. Po dokładnym przeanalizowaniu dokumentacji aż 17 grobów należy uznać za skupienia fragmentów ceramiki, przepalonych kości oraz pojedynczych przedmiotów wyposażenia, które nie wystąpiły w obrębie zauważalnych w trakcie wykopalisk jam grobowych. Zapewne znajdowały się w warstwie humusu bądź podglebia, których miąższość na stanowisku dochodziła nawet do 50 cm.

Jako pewne pochówki jamowe można określić 12 grobów. Ich jamy zostały wyraźnie wkopane w calcowy less. W rzutach poziomych miały najczęściej kolisty lub nieco owalny kształt o średnicach od 40 do 60 cm (ryc. 3). Większe były jamy tylko trzech grobów: 151, 152 i 163 (ryc. 3; 4). Z reguły w profilach dna jam grobowych były nieckowate i sięgały nawet do głębokości 80 cm od powierzchni gruntu. Dość interesująco prezentowały się groby 110 i 167. W obydwu bezpośrednio nad jamami grobowymi natrafiono na mało zwarte skupiska fragmentów naczyń, przepalonych kości oraz pojedynczych przedmiotów wyposażenia.

W przypadku cmentarzyska w Trójczycach za nie budzące wątpliwości groby popielnicowe postanowiono uznać tylko te pochówki, w których zachowała się przynajmniej partia przydenna naczynia z przepalonymi kośćmi wewnątrz. Kryterium takie spełniały jedynie dwa groby: 90 i 150. Być może za pochówki popielnicowe należałoby uznać także groby 156 i 166, w których zachowały się partie przydenne ze zniszczonych naczyń, ale bez kości wewnątrz. Z kolei kilka grobów zlokalizowanych w okolicach obiektu rowkowego zawierało porozbijane, lecz w miarę kompletne, nie przepalone wtórnie naczynia (groby: 54–65, 64, 116). Nie można wykluczyć, że pierwotnie były to popielnice, które uległy zniszczeniu. Ponieważ wszystkie pochówki popielnicowe były zniszczone, nie jest możliwe stwierdzenie, czy popielnice obsypywano resztkami stosu. Ślad jamy, w której mogła stać popielnica, zauważono jedynie w grobie 166.

Groby na cmentarzysku w Trójczycach były ubogo wyposażone. W żadnym pochówku ciałopalnych nie odkryto więcej niż 3 przedmioty metalowe, a w 17 grobach w ogóle nie stwierdzono jakichkolwiek zabytków poza ceramiką. Wyjątkiem pod względem ilości wyposażenia jest grób szkieletowy. Część znalezionych w jego obrębie zabytków metalowych (tabl. VI, 7–11) zalegała jednak na złożu wtórnym (W. Poradyło 2001b, s. 94). Wśród zabytków odkrytych w grobach znajdowały się: zapinki bądź ich fragmenty, przęśliki, okucie zamka, grzebień, szydło, grot włóczni lub oszczepu, grocik strzały, fragment ostrza noża, rama sprzączki, fragmenty okucia rynienkowatego, żelazne kółeczko, ułamki żelaznych blach oraz okruchy lub przetopione grudki szkła i brązu. Niektóre zabytki żelazne pokrywa tzw. patyna ogniowa, co jest potwierdzeniem istnienia zwyczaju przepalania na stosie części wyposażenia zmarłego. Typowe dla obrządku pogrzebowego kultury przeworskiej jest także rytualne niszczenie i gięcie przedmiotów wkładanych zmarłemu do grobu. W Trójczycach cechy takie posiada nóż z obiektu rowkowego (tabl. VIII, 7). Najliczniej, zwłaszcza w grobach jamowych, występują fragmenty ceramiki. Niekiedy mogą to być ułamki nawet z kilku naczyń. W większości jest to ceramika wtórnie przepalona, a czasami nawet zdeformowana na skutek działania ognia. Na stosie wraz ze zmarłym umieszczano najczęściej czarki i misy. Śladów wtórnego przepalenia nie stwierdzono natomiast na fragmentach waz i garnków.

Kości z grobów kultury przeworskiej nie zostały poddane fachowej analizie antropologicznej. Na podstawie archeologicznych wyznaczników płci, takich jak przęśliki, okucie zamka szkatułki, grzebień i szydło, trzy groby można uznać za pochówki kobiece (groby: 90, 104 i 109), a jeden za męski (grób 163). Bardzo różna bywa ilość zebranych w poszczególnych grobach kości, co może być uwarunkowane nie tylko zwyczajami pogrzebowymi, ale też stopniem zniszczenia cmentarzyska.

Osobnego omówienia wymaga grób szkieletowy, odkryty w północnej strefie cmentarzyska, tuż obok obiektu rowkowego (ryc. 2). Obecność grotu broni drzewcowej na wysokości czaszki zmarłego wskazuje, że był to pochówek wojownika. Zmarły został złożony w dużej, prostokątnej jamie o wymiarach 120 x 280 cm, zorientowanej wzdłuż osi północ–południe (ryc. 5). W trakcie badań nie udało się ustalić układu szkieletu. Można było jedynie stwierdzić, że zmarły został pochowany z głową skierowaną na południe. Wyposażenie złożone z trzech naczyń i grotu (tabl. VI, 12-13; VII, 1–2) znajdowało się w okolicach czaszki. W wypełnisku jamy grobowej znaleziono ponadto kilka innych zabytków metalowych (tabl. VI, 7–11), liczne fragmenty z innych naczyń (m.in. tabl. VII, 3–7; VIII, 1–3) oraz rozproszone przepalone kości. Materiał ten pochodził zapewne ze zniszczonych pochówków ciałopalnych i dostał się do jamy grobowej w sposób przypadkowy w trakcie jej zasypywania. Zastanawia jednak bardzo duża ilość skorup wtórnie przepalonych w jamie grobu w porównaniu z jego otoczeniem, gdzie odnotowano zaledwie pojedyncze fragmenty takiej ceramiki.

Przedstawiony pochówek z Trójczyc, datowany na fazę B_2 okresu rzymskiego (W. Poradyło 2001b, s. 96–98), na-

wiązuje formą do wczesnorzymskich grobów szkieletowych z kultury przeworskiej (K. Bykowski 1976, s. 140–143; A. Niewęgłowski 1981, s. 52–56, 76–81; K. Godłowski 1981, s. 110–111; P. Kaczanowski, J. Poleski 1985, s. 123–130).

Pochówki szkieletowe w kulturze przeworskiej należą do rzadkości. Podobnie jak w Trójczycach, dość często współwystępują na cmentarzyskach z tzw. obiektami rowkowymi (P. Kaczanowski, J. Poleski 1985, s. 129–130, ryc. 13), których genezę łączy się z tradycją celtycką.

W Trójczycach pojedynczy obiekt rowkowy odkryto w północno-wschodniej strefie przebadanej części cmentarzyska kultury przeworskiej (ryc. 2). Był to szeroki na około 50 cm rów o V-kształtnym przekroju, zakreślający czworokąt o bokach 8 x 8,2 m (A. Koperski 1972, s. 305; 1975, s. 67–68, ryc. 1). Orientacja jego boków była w przybliżeniu zgodna z kierunkami świata. W sąsiedztwie obiektu rowkowego odkryto grób szkieletowy oraz cztery pochówki ciałopalne (groby: 64, 73, 90 i 54?). Szczegółowego omówienia wymagają dwa groby kultury przeworskiej odkryte w wypełnisku obiektu rowkowego (groby 65 i 116). Istotną kwestią jest, czy można je uważać za pochówki in situ. Grób 65 był skupiskiem przepalonych kości i kilku fragmentów naczynia, na którego partię przydenną natrafiono w grobie 54. Z kolei jeśli chodzi o grób 54, to nie wiadomo, czy odkryto go w wypełnisku obiektu rowkowego, na co wskazuje jego lokalizacja w obrębie cmentarzyska, czy raczej poza lub nad obiektem. W dokumentacji opisowej z badań brak na ten temat informacji. Nie wyjaśnia tej kwestii również rysunek grobu (ryc. 3), na którym w ogóle nie zaznaczono obiektu rowkowego. Z analizy planu cmentarzyska wynika, że odległość między tymi pochówkami nie wynosiła więcej niż 20–30 cm. Istotniejsza wydaje się być różnica poziomów głębokościowych, na których znaleziono groby: grób 54 – głębokość 40 cm, grób 65 – głębokość 60–70 cm. W tej sytuacji pewne jest tylko to, że były to dwa oddzielne skupienia przepalonych kości oraz fragmentów z jednego naczynia, pierwotnie zapewne popielnicy. Jeśli traktować te groby jako pochówek in situ, to należałoby przyjąć, że naczynie zostało celowo rozbite i w częściach zdeponowane w dwóch różnych miejscach. Uwagi o podobnym charakterze należy poczynić także w stosunku do grobu 116. Było to rozwleczone na długości około 40 cm skupisko przepalonych kości oraz fragmentów ceramiki, w zdecydowanej większości pochodzących z jednego naczynia. Odkryta na głębokości około 50–60 cm jego partia przydenna była przewrócona w kierunku zachodnim. Naczynie zostało więc albo celowo rozbite i wrzucone w nieładzie do rowu, albo też dostało się tam w sposób przypadkowy z ziemią podczas zasypywania obiektu.

W trakcie eksploracji wypełniska rowu pozyskano ponadto niewielką ilość luźno rozproszonych fragmentów ceramiki kultury przeworskiej, w tym skorupy ze śladami wtórnego przepalenia (m.in. tabl. VIII, 5, 6, 8), oraz dwa zabytki metalowe (tabl. VIII, 4, 7). Na złożu wtórnym zalegały w wypełnisku obiektu rowkowego groby grupy tarnobrzeskiej (W. Poradyło 2001a, s. 99–100). Sytuacja ta nie powinna dziwić, jeśli uświadomimy sobie, że obiekt zlokalizowano w obrębie dwóch skupisk pochówków z wczesnej epoki żelaza (W. Poradyło 2001a, ryc. 2). Ze zniszczonych grobów pochodzić musiały też luźno rozproszone w zasypisku fragmenty naczyń grupy tarnobrzeskiej oraz przepalone kości.

W kulturze przeworskiej analogiczne obiekty rowkowe znane są z sześciu innych cmentarzysk z terenu Małopolski (P. Kaczanowski, J. Poleski 1985, s. 129–130, ryc. 13; M. Gedl 1985, s. 159–165) oraz z nekropoli w Kietrzu na Płaskowyżu Głubczyckim (M. Gedl 1984).

Ponieważ cmentarzysko w Tróczycach zostało przebadane tylko w niewielkiej części, bardzo trudno mówić o jego wewnętrznym rozplanowaniu (ryc. 2). Dodatkowym, niekorzystnym czynnikiem jest silne zniszczenie grobów i ich ubogie wyposażanie. Jak się wydaje, typowe pochówki jamowe (o wyraźnie czytelnych jamach) koncentrowały się w zachodniej i centralnej strefie przebadanej części cmentarzyska. W ogóle nie stwierdzono ich w okolicach obiektu rowkowego i grobu szkieletowego, gdzie występowały z kolei groby, które na podstawie w miarę kompletnie zachowanych naczyń można z mniejszym lub większym prawdopodobieństwem uznać za pochówki popielnicowe. Grobów takich nie odnotowano natomiast w południowej części cmentarzyska.

CHRONOLOGIA CMENTARZYSKA

Na podstawie analizy pozyskanych materiałów okres użytkowania cmentarzyska w Trójczycach można odnosić do fazy B_2 i C_1 okresu rzymskiego. Dolną granicę funkcjonowania nekropoli wyznaczają zapinki oczkowate serii B, zaś górną znaleziska fragmentów ceramiki wykonanej na kole garncarskim. Niewielka ilość tych ostatnich sugeruje, że cmentarzysko zostało porzucone w ciągu trwania fazy C_{1b}. W kontekście takiego datowania zastanawia brak zapinek z podwiniętą nóżką VI grupy Almgrena. Być może, przyczyną tego jest fragmentaryczny stan przebadania nekropoli. Niewątpliwie dopiero rozpoznanie wykopaliskowe całego cmentarzyska umożliwi w pełni wiarygodne ustalenie jego chronologii.

Groby kultury przeworskiej na cmentarzysku w Trójczycach były bardzo ubogo wyposażone. Dodatkowo znajdujące się w ich inwentarzach zabytki najczęściej nie posiadają walorów precyzyjnych datowników lub w ogóle są nieprzydatne dla ustaleń chronologicznych. Dlatego istotną rolę spełniają również znaleziska luźne, spoza grobów. W miarę dokładnie można datować jedynie trzy pochówki ciałopalne. Z fazy B_2 pochodzi grób 73 datowany zapinką 7 serii V grupy Almgrena oraz grób 110, nad którym znaleziono kabłąk zapinki A 61. Na wczesną fazę młodszego okresu rzymskiego należy natomiast datować grób 149. W jego inwentarzu znajdują się bowiem fragmenty kolankowatego ucha dzbana z przewierconym kanalikiem w uchwycie. Chronologię kolejnego grobu 109 można tylko ogólnie odnosić do fazy B_2 i C_{1a}. Podstawą takiego datowania jest fragment jednoczęściowego grzebienia oraz jednodzielna, prostokątna rama sprzączki.

Z fazy B_2 okresu rzymskiego pochodzi grób szkieletowy (W. Poradyło 2001b, s. 96–98). Podobnie należy datować obiekt rowkowy, w którego wypełnisku znaleziono zdobioną nóżkę zapinki oczkowatej serii B.

W ciągu fazy B_2 i C_1 okresu rzymskiego użytkowane było również niezbyt odległe od Trójczyc cmentarzysko w Radawie na północ od Jarosławia (G. Kieferling 2002, s. 54, 57). Podobnie jak w Trójczycach, schyłek jego funkcjonowania wyznaczają luźne znaleziska pojedynczych fragmentów ceramiki wykonanej na kole garncarskim oraz naczyń zasobowych.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

Bykowski K.
1976 *Uwagi o szkieletowym obrządku pogrzebowym ludności kultury przeworskiej w okresach późnolateńskim i wczesnorzymskim*, „Acta Universitatis Wratislaviensis", „Studia Archeologiczne", t. 7, s. 139–163.

Dąbrowska T.
1997 *Kamieńczyk. Ein Gräberfeld der Przeworsk-Kultur in Ostmasowien*, „Monumenta Archaeologica Barbarica", t. 3, Kraków.

Dobrzańska H.
1980 *Zagadnienie datowania ceramiki toczonej w kulturze przeworskiej*, „APolski", t. 24, s. 87–152.

Gedl M.
1984 *Obiekty rowkowe na cmentarzyskach z okresu lateńskiego i wczesnego okresu wpływów rzymskich w południowej Polsce. I*, „Prz. Arch.", t. 32, s. 157–186.
1985 *Obiekty rowkowe na cmentarzyskach z okresu lateńskiego i wczesnego okresu wpływów rzymskich w południowej Polsce. II*, „Prz. Arch.", t. 33, s. 159–190.

Godłowski K.
1973 *Materiały kultury przeworskiej z obszaru Górnego Śląska. Część I*, „Mat. Star. i Wcz.", t. 2, s. 255–382.
1977 *Materiały do poznania kultury przeworskiej na Górnym Śląsku (część II)*, „Mat. Star. i Wcz.", t. 4, s. 7–237.
1981 *Kultura przeworska*, [w:] Prahistoria ziem polskich, t. 5, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, s. 57–135.

Jamka R.
1964 *Fibule typu oczkowatego w Europie środkowej ze szczególnym uwzględnieniem ziem polskich*, „Mat. Star.", t. 10, s. 7–104.

Kaczanowski P.
1995 *Klasyfikacja grotów broni drzewcowej kultury przeworskiej z okresu rzymskiego*, Kraków.

Kaczanowski P., Poleski J.
1985 *Dotychczasowe wyniki badań na birytualnym cmentarzysku kultury przeworskiej w Kawczycach, gm. Busko-Zdrój*, „Spr. Arch.", t. 37, s. 11–138.

Kaszewska E.
1977 *Cmentarzysko kultury przeworskiej w Gledzianówku (st. 1), woj. płockie*, „PMMAE", nr 24, s. 63–232.

Kieferling G.
2002 *Archeologiczne badania wykopaliskowe przeprowadzone w 2001 r. na wielokulturowym stan. nr 8 w Radawie, pow. Jarosław*, „RPrzemyski", t. 38, z. 2 – Archeologia, s. 53–59.

Kondracki J.
1994 *Geografia Polski. Mezoregiony fizyczno-geograficzne*, Warszawa.

Koperski A.
1972 *Badania archeologiczne w Trójczycach, pow. Przemyśl, w latach 1967–1970*, „Spr. Arch.", t. 24, s. 299–306.
1975 *Wyniki najnowszych badań archeologicznych w Trójczycach pow. Przemyśl*, „AAC", t. 15, s. 67–73.

Liana T.
1970 *Chronologia względna kultury przeworskiej we wczesnym okresie rzymskim*, „WA", t. 35, z. 4, s. 429–491.

Madyda R.
1977 *Sprzączki i okucia pasa na ziemiach polskich w okresie rzymskim*, „Mat. Star. i Wcz.", t. 4, s. 351–411.

Niewęgłowski A.
1981 *Obrządek pogrzebowy ludności kultury przeworskiej na przełomie er (II wiek p.n.e. – II wiek n.e.)*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.

Poradyło W.
1999 *Materiały z osady wielokulturowej w Krasiczynie, stan. 1*, „MSROA", t. 20, s. 23–88.
2001a *Cmentarzysko ludności grupy tarnobrzeskiej w Trójczycach, gm. Orły, pow. Przemyśl*, „MSROA", t. 22, s. 59–105.
2001b *Grób szkieletowy z cmentarzyska kultury przeworskiej w Trójczycach, pow. Przemyśl*, „RPrzemyski", t. 37, z. 1 – Archeologia, s. 91–102.

Szydłowski J., Kubiczek T.
1960 *Kilka uwag na temat konstrukcji i działania zamków skrzyń z okresu wpływów rzymskich*, „APolski", t. 5, s. 245–255.

Thomas S.
1960 *Studien zu den germanischen Kämmen der römischen Kaiserzeit*, „Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege", t. 8, s. 54–215.

Wojciech Poradyło

Gräberfeld der Przeworsk – Kultur in Trójczyce, Kreis Przemyśl

Zusammenfassung

Trójczyce ist eine kleine Ortschaft im östlichen Teil des Rzeszower Vorlandes. Das in der zweiten Hälfte der sechziger Jahre freigelegte Gräberfeld ist im nordöstlichen Dorfteil lokalisiert. In topographischer Hinsicht umfasst es sanft herabsinkende linke überschwemmbare Terrasse des Flusses Rada (Abb. 1). In den Jahren 1967–1974 hat man die Ausgrabungen unter der Leitung vom Magister Andrzej Koperski auf dem Gräberfeld durchgeführt. Infolge der Arbeiten hat man 171 Brandgrubengräber freigelegt, von denen man 33 mit der Przeworsk – Kultur sicher verbinden kann. Die restlichen Gräber waren Bestattungen der zur Tarnobrzeg – Gruppe gehörenden Bevölkerung aus der frühen Eisenzeit. Aus der Römischen Zeit stammten auch ein Skelettgrab und ein so genanntes Rillenobjekt. Die Plananalyse des erforschten Teils des Przeworsk – Gräberfeldes weist eindeutig darauf hin, dass es nicht vollständig erkannt wurde (Abb. 2). Man hat nur seine nördliche Grenze festgelegt.

Unter den Brandgrubengräbern der Przework – Kultur aus Trójczyce kann man Grubenbestattungen und entschieden weniger zahlreiche Urnenbestattungen nennen (Abb. 3; 4). Alle waren stark beschädigt. Sogar 17 Gräber waren in Form von durchgebrannten Knochen, Keramikfragmenten und einzelnen Ausstattungsgegenständen ohne aber sichtbare Grabgruben. Sie kommen wahrscheinlich in der Humus – oder Unterbodenschicht vor, deren Dichte auf der Fundstelle bis 50 cm betrug. Die Gräber waren spärlich ausgestattet. In keiner Bestattung fand man mehr als 3 Metallgegenstände, und in 17 Gräbern hat man keine Funde, außer Keramik festgestellt. Die Ausstattung der Brandgrubengräber bildeten unter anderem Fibel oder ihre Fragmente, Wirtel, ein Schlossbeschlag, ein Kamm, eine Ahle, und ein Schnallenrahmen. Die aus den Grubengräbern stammenden Keramikfragmente waren meistens sekundär auf dem Scheiterhaufen durchgebrannt.

Im nördlichen Fundstellenteil hat man ein Skelettgrab freigelegt, das mit 3 Gefäßen und einer Lanzenspitze (Taf. VI, 12–13; VII, 1–2), die sich in der sekundären Ablagerung befanden, ausgestattet war. Der Verstorbene wurde en einer großen, viereckigen Grube mit dem nach Süden gerichteten Kopf bestattet (Abb. 5.). Außer der Ausstattung hat man in der Grabgrube andere Fragmente der Metallgegenstände und Gefäße freigelegt.

Nicht weit von dem Skelettgrab fand man ein so genanntes Rillenobjekt, in Form von einem Graben der mit seinem Verlauf ein Viereck 8x8,2 cm zeichnete (Abb. 2). Außer den Gefäßen der Tarnobrzeg – Gruppe fand man in seiner Ausfüllung zwei Brandgrubengräber der Przeworsk – Kultur. Es ist fraglich, ob es die Bestattungen in situ waren. Ähnliche Rillenobjekte sind aus 6 anderen Gräberfeldern der Przeworsk – Kultur auf dem Gebiet Kleinpolens und aus Kietrz auf der Głubczyce – Hochebene bekannt. Ihre Abstammung verbindet man mit der erhaltenen Tradition der keltischen Kultur.

Von der Fundstelle in Trójczyce stammen Fragmente drei Augenfibel Serie B (Taf.III, 15; VI, 7; VIII, 4) und einzelne Exemplare der Fibel von der Serie 7 der Almgren Gruppe V (Taf.I, 9) und der Almgren Gruppe II (Taf.IX, 29; Abb. 6). Die letzte ist aus Bronze gemacht, und ihr oberer Teil wurde mit einer dünnen Schicht der silbernen Folie bedeckt, auf der sich kunstvolle Verzierung aus dem silbernen Filigran befindet. Unter anderen Funden soll man besonderen Acht den Schnallen mit einem halbkreisförmigen (Taf. XI, 8) oder rechteckigen Rahmen (Taf. III, 10; X, 18), dem Beinkamm (Taf. III, 9), der Ahle (Taf. IV, 21) dem Wirtel aus Ton (Taf. II, 2, 8; VIII, 9; X, 5, 16; XI, 18), und aus Bein (Taf. XI, 25), dem eisernen Niet mit dem quadratförmigen Kopf (Taf. VIII, 19), dem Messer (Taf. I, 3; VIII, 7, 11; X, 19; XI, 23, 24) und zahlreichen metallenen Kastenteilen (Taf. II, 7; IX, 28; X, 21; XI, 12, 19, 20) schenken.

Wenn es um keramisches Material geht, sind die stark profilierten Becher am zahlreichsten. Restliche Kategorien der dünnwandigen Keramik bilden Becher mit gerundeten Bäuchen, profilierte Schüsseln, Vasen und Krüge. Unter den letzten sind auch Exemplare mit dem durchgebohrten Kanälchen im Henkel zu treffen (Taf. IV, 5; VIII, 16). Die dünnwandige Keramik ist reich verziert. Das Ornament bilden waagerechte Rillen, Schnitte am Bauchknick, mit Grübchen gefüllte Reihen oder Flächen, plastische Leisten, waagerechte oder kurze, schräge im Tannenmuster geritzte Linien. In der Gruppe der dickwandigen Keramik kann man eiförmige Töpfe und Töpfe mit dem S-förmigen Profil aufzählen. Nur wenige Exemplare sind mit Fingerabdrücken unter dem Ausgussrand oder am Bauch verziert. Von der Fundstelle in Trójczyce stammen auch ein paar Fragmente der Drehscheibenkeramik (Taf. VIII, 24; X, 14 und nicht charakteristische Scherben von der Anhäufung A, Viertel 22), darunter Rand eines Vorratsgefäßes (Taf. VIII, 25).

Aufgrund bisheriger Forschungsergebnisse kann man die Zeit, in der das Gräberfeld in Trójczyce genutzt war, auf die Phasen B_2 und C_1 der Römischen Zeit beziehen. Die untere Zeitgrenze der Nekropole bestimmen die Augenfibel Serie B, und obere Grenze bestimmen die Drehscheibenkeramikfragmente. Man kann genau nur drei Bestattungen datieren. Aus der Phase B_2 stammt das Grab 73 und 110, und in die frühe Phase der jüngeren römischen Zeit kann man das Grab 149 datieren. Das Vorhandensein der Augenfibel der Serie B entscheidet darüber, dass das Skelettgrab und das Rillenobjekt auch in die Phase B_2 datiert werden.

Войцех Порадыло

Могильник пшеворской культуры в Труйчицах в Перемышльском повете

Резюме

Труйчици – небольшая местность, расположенная в восточной части Жешовского предгорья. Могильник, открытый во второй половине 60 лет, находится в северо-восточной части села. Он занимает пологую левобережную надпойменную террасу реки Рады (рис. 1). В 1967–74 гг. на могильнике проведены раскопки, которыми руководил магистр Анджей Коперски. В результате исследований было выявлено 171 кремационное погребение, из которых 33 можно уверенно отнести к пшеворской культуре. Остальные могилы являлись погребениями населения тарнобжегской группы эпохи раннего железа. К римскому периоду относится также ингумационное погребение и т.н. канавкообразный объект. Анализ плана исследованной части могильника пшеворской культуры однозначно свидетельствует, что он не был полностью раскопан (рис. 2). Удалось лишь наметить его северную границу.

Среди захоронений с трупосожжением пшеворской культуры в Труйчицах можно выделить погребения в ямах и, в значительно меньшем количестве, урновые (рис. 3; 4). Все они очень разрушены. 17 погребений имели форму скоплений пережженных костей, фрагментов керамики и единичных вещей из погребального инвентаря без очертаний могильных ям. Видимо, они выступали в слое гумуса или подпочвы, мощность которых на памятнике достигала 50 см. Погребения содержали убогий инвентарь. Ни одно трупосожжение не сопровождали более чем три металлические предмета, а в 17 погребениях, за исключением керамики, вообще не отмечено каких-либо находок. Погребальный инвентарь трупосожжений составляли среди прочего: фибулы или их фрагменты, пряслица, оковка замка, гребешок, шило и пряжка. Фрагменты керамики, происходящие из погребений в ямах, чаще всего были вторично обожжены на костре.

На северном участке могильника выявлено погребение с трупоположением, которое сопровождали три сосуда и наконечник копья (табл.VI, 12–13; VII, 1-2). Умерший был погребен в большой прямоугольной яме, головой обращен на юг (рис. 5). Кроме погребального инвентаря в яме обнаружены фрагменты металлических находок и сосудов (табл. VI, 7–11; VII, 3–7; VIII, 1–3), которые попали сюда в качестве переотложений.

На незначительном расстоянии от захоронения с трупоположением выявлен т.н. канавкообразный объект в виде канавки, образующей четырехугольник со сторонами 8 x 8,2 м (рис. 2). Кроме сосудов тарнобжегской группы, в ее заполнении обнаружены два захоронения с трупосожжением пшеворской культуры. Вопрос о том, были ли это погребения in situ, продолжает оставаться дискуссионным. Аналогичные канавкообразные объекты известны на шести могильниках пшеворской культуры на территории Малопольши, а также в Кетжа на Глубчицкой возвышенности. Их генезис связывают с преемственностью традиций кельтской культуры.

С могильника в Труйчицах происходят фрагменты трех очковидных фибул серии В (табл. III, 15; VI, 7; VIII, 4) и единичные экземпляры фибул 7 серии V группы Альмгрена (табл. I, 9) и II группы Альмгрена (табл. IX, 29; рис.6). Последняя изготовлена из бронзы, а ее внешняя поверхность покрыта тончайшей серебряной фольгой, по которой нанесен ажурный декор из серебряной филиграни. Среди остальных находок следует обратить внимание на пряжки с полукруглой (табл. XI, 8) или прямоугольной рамкой (табл. III, 10; X, 18), костяной гребень (табл. III, 9), шило (табл. IV, 21), пряслица, изготовленные из глины (табл. II, 2, 8; VIII, 9; X, 5, 16; XI, 18) или кости (табл. XI, 25), железную заклепку с квадратной шляпкой (табл. VIII, 19), ножи (табл. I, 3; VIII, 7, 11; X, 19; XI, 23, 24) и многочисленные металлические части шкатулок (табл. II, 7; IX, 28; X, 21; XI, 12, 19, 20).

Среди керамических изделий наиболее многочисленны профилированные стопки. Остальная часть тонкостенной керамики представлена опуклобокими стопками, профилированными мисками, вазами и кувшинами. Среди последних привлекают внимание образцы с полым канальчиком в ручке уха (табл. IV, 5; VIII, 16). Тонкостенная керамика богато украшена. Орнамент образуют горизонтальные желобки, насечки на ребре тулова, ряды или поля, заполненные ямками, рельефные элементы, горизонтальные прочерченные линии или короткие косые насечки в виде елочки. В группе толстостенной керамики с грубо обработанной поверхностью выделяются яйцевидные горшки и сосуды с S-видным профилем. Лишь несколько их образцов украшены пальцевыми вдавлениями под венчиком или по тулову. С могильника в Труйчицах происходит несколько фрагментов сосудов, изготовленных на гончарном круге (табл. VIII, 24; X, 14; а также не характерные черепки из скопления А в квадрате 22), в том числе венчик горшка, применяемого в хозяйстве (табл. VIII, 25).

На основании полученных результатов исследований время функционирования могильника в Труйчицах можно отнести к фазе B^2 и C^1 римского времени. Нижнюю хронологическую границу некрополя определяют очковидные фибулы серии В, а верхнюю-гончарная керамика. Более точно можно датировать только три погребения. К фазе B^2 относится захоронение 73 и 110, а ранней фазой позднеримского периода датируется погребение 149. Присутствие фрагментов очковидных фибул серии В позволяет отнести к фазе B^2 также погребение с трупоположением и канавкообразный объект.